

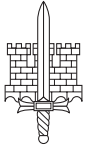
Maanpuolustuskorkeakoulu

Nykyaikainen suurhyökkäys ja sen torjumisen edellytyksiä

T.V. Viljanen

Suomalaisen sotataidon klassikot

Maanpuolustuskorkeakoulu

Nykyaikainen suurhyökkäys ja sen torjumisen edellytyksiä

T.V. Viljanen

Suomalaisen sotataidon klassikot

© Maanpuolustuskorkeakoulu

Kannen kuva:
Lehtikuva

Kuvat:
Puolustusvoimat/Kuvakeskus

Toimittaneet:
Petteri Jouko & Eelis Turjanmaa

Taitto:
Heidi Paananen

ISBN: 978-951-25-2371-9 (painettu)
ISBN: 978-951-25-2372-6 (verkkojulkaisu, PDF)

Painopaikka:
Juvenes Print Oy
Tampere
2012

Sisällysluettelo

Petteri Jouko

Esipuhe 7

Vesa Tynkkynen

Sotilaan muistelus vai tulevaisuuteen katsova tutkimus? 11

Aki-Mauri Huhtinen

Havaintoja klassikon sotilasjohtamisesta – Johtaminen Valkeasaarella oli hengissä selviytymistä ja taistelukyvyyn palauttamista..... 27

T.V. Viljanen

Nykyaikainen suurhyökkäys ja sen torjumisen edellytyksiä 49

I. Suurhyökkäyksen syntyhistoria 51

II. Nykyaikainen suurhyökkäys..... 57

A. Suurhyökkäyksen valmistelut 58

Alueen valinta

Varastojen perustaminen

Tykistöasemien rakentaminen

Ilmatoiminta

Lähestymishaudat

Systemaattinen ammunta

Vangiksi sieppaus; piikkilankaesteet

Tykistön tuominen aseisiin

Puolustajan ilmatiedustelu

Tykistötuli kiihtyy; tarkistusammunnat

Panssarivaunuja aseisiin

Merkit ovat monet

B. Hyökkäyksen suoritus tapa 63

Eri tapoja

Ilmapommitukset

Tykistön tuli

Puolustajan viestikysymys

Johtajavaunut

Tykistöhyökkäyksen alkuvaiheet

Reservien käyttö täydennykseen

Tykistöhyökkäyksessä epämääräinen tilanne	
Ylijohdon tähytyspaikat	
Puolustajan tykistön toiminta	
Ilmatorjunnan merkitys puolustajalle	
Uusi voimakas valmistelu	
Paikallinen hyökkäys ja vastahyökkäys	
Tykistötuki vastahyökkäyksessä	
Puolustaja epäonnistuneen vastahyökkäyksen jälkeen	
Uusi tykistövalmistelu	
Hyökkäys	
Panssarintorjunta	
Puolustajan yhteydet ja tykistön käyttö	
Vetäytyviä miehiä	
”Viimeiset reservit”	
Vihollinen komentopaikalla	
Vetäytymisen valmistelu	
Hyökkäys hyökkääjän kannalta	
2–3 ensimmäistä tuntia ratkaisee	
Puolustetaanko 1. asemaa	
Panssarintorjunta liikuntavaiheessa	
Ilmatorjunta liikuntavaiheessa	
Hävitystyöt	
Tuore yksikkö saapuu puolustajalle	
Suurtaistelussa olleen joukon kuntouttaminen	

C. Yleiskatsaus suurhyökkäykseen..... 89

III. Suurhyökkäyksen torjumisen edellytyksiä..... 91

A. Yleisiä torjumisedellytyksiä..... 91

1. Torjunnan päävihollinen, hyökkääjän materiaali- ylivoima.	91
2. Kehityksen seuraaminen ja ohjaaminen.	92
3. Asemien rakentamistekniikka.	93
4. Useiden asemien merkitys.....	94
5. Asemien sijoitus.....	96
6. Kenttälainoituslaitteiden laatu ja määrä.....	97
7. Panssarintorjunta.....	100
8. Ilmatorjunta.	103
9. Viestikysymys.	105
10. Komento- ja radiovaunut.	107
11. Karttajarjoitukset, sotapelit.....	108
12. Joukkojen henkinen tila.....	108

13.	Varajohtajat ja huolto.	109
14.	Puolustajan poliittisen johdon tilanteenarviointi pitkällä tähtäimellä.	109
B.	Välittömästi ennen suurhyökkäystä luotavat torjumisedellytykset.....	110
1.	Vihollisen suurhyökkäysvalmistelujen havaitseminen ajoissa.	110
2.	Henkinen valmennus.	111
3.	Johtajareservi.	111
4.	Tiedustelu.	114
5.	Järjestelytoimenpiteitä.	115
6.	Toimintaohjeet suurhyökkäyksen torjumiseksi.	115
7.	Lisävoimien keskitys odotetun suurhyökkäyksen alueelle.	121
8.	Huollon järjestely.	129
C.	Suurtaistelun aikana luotavat torjumisedellytykset.....	132
D.	Loppusanat	134

Esipuhe

“Klassikko on arvostettu ja esimerkillinen teos miltä tahansa taiteen tai tieteen alueelta”

Mitä on suomalainen sotataito? Perustavaa laatua oleva kysymys, johon ei ole yksiselitteistä vastausta. Se lienee toisaalta sekoitus paikalliset olosuhteet ja kansanluonteen huomioon ottavaa ajattelua. Se lienee sekoitus ulkomaisia kokemuksia ja pohdintaa. Se lienee sekoitus teoriaa ja praktiikkaa.

Suomalainen sotilastraditio ja sotataito ovat suuressa murrosvaiheessa. Näkemyksemme taistelukentästä, sodan prinssiipeistä ja johtamisesta ovat merkittävästi heterogeenisempiä kuin 20 vuotta sitten. Niin ikään käsiteviidakko tuntuu muuttuneen jo läpipääsemättömäksi käsiteväimeiköksi. Kansainvälistyminen selittää osin ilmiötä. Puolustusvoimat ovat kansainvälistyneet tavalla, jota olisi ollut vaikea kuvitella vielä 1980-luvulla. Omaksumme ulkomailta paljon hyvää. Olisi ajattelematonta, jopa vaarallista olla huomioimatta ja hyödyntämättä kokemuksia ja oppeja, joita maailmalla käydyistä konflikteista on saatavissa. Myös erilaisten, kaikkien saatavilla olevien tietolähteiden määrä on kasvanut räjähdysmäisesti. Esimerkkinä olkoon ylläesitetty klassikon määritelmä, joka on poimittu meille kaikille tutusta Wikipediasta. Hyvien asioiden kylkiäisenä tulee todennäköisesti jotain sellaistaakin, joka on meille vierasta. Vaarana luonnollisesti on se, että omaksumme asioita tuntematta niiden alkuperäistä merkitystä ja laajempaa viitekehystä.

Suomalainen sotataito ja sotataidollinen ajattelu nojautuvat luonnollisesti myös omiin kokemuksiin, vaikka viimeisestä sodasta, johon Suomi kansakuntana osallistui, on jo miltei 70 vuotta. Mutta mikä oli lopulta oma kokemuksemme, ja keitä ovat suomalaiset sotataidolliset ajattelijat? Tiedostammeko heidät ja tunnistammeko heidän ajatuksiaan? Väitän, että emme tiedosta. Saatamme vielä tuntea ulkomaalaisten sotataidollisten ajattelijoiden teorioita, joita sitten käytämme asiayhteydestään lohkaistuna omien tarkoituseriemme perusteluun. Mutta kotimaiset ajattelijat ovat ideoineen ja kokemuksineen jääneet pimentoon.

Suomalainen sotataidollinen ajattelu ilmentyy monessa muodossa. Merkittävä osa ajatuksista on kirjautunut ohjesääntöihimme. Oppaiden ja ohjesääntöjen ongelmaksi muodostuu se, että lakoniseen tyyliin kirjattujen ohjeiden perusteet

ja taustat jäävät lukijalle tuntemattomaksi. Siis ymmärrys ohjeeseen johtaneesta kehityskaaresta jää vaillinaiseksi. Suuri osa suomalaisesta sotataidollisesta ajattelusta on kuitenkin jäänyt julkaisematta. Sotataidollista pohdintaa ja tutkimusta on tuotettu muun muassa erilaisien stipendien ja apurahojen avulla sekä opinnäytteinä puolustusvoimien eri sotilasopetuslaitoksissa. Tämän tutkimuksen ja omien sotataidollisten juurien tunnistamiseksi on Maanpuolustuskorkeakoulu päättänyt painaa julkaisusarjassaan 1–2 ennen julkaisematonta tekstiä vuosittain.

Sarjan aloittaa T.V. Viljasen 40-luvun lopussa kirjoittama tutkimus *Nykyaikainen suurhyökkäys ja sen torjunta*. Käsikirjoitusta selittämään on valittu kaksi artikkelia. Kenraalimajuri, filosofian tohtori Vesa Tynkkynen tarkastelee Viljasen mahdollisuuksia tutkia suurhyökkäyksen torjuntaa sekä sijoittaa Viljasen kokemukset laajempaan sotahistorialliseen yhteyteen. Professori Aki-Mauri Huhtinen taas arvioi Viljasen tekstiä johtamisen kannalta. Vaikka kommentaattorit ovat tutkimustaltoa ja tyyliään erilaisia, yhdistää heitä yhteinen arvopohja ja ammattitaito: He eivät erehdy syylistämään edeltäjiämme vaan hakevat selityksiä edeltäjiemme toiminnalle.

Sarjan nimeksi valittu *Suomalaisen sotataidon klassikot* herättäne keskustelua, koska klassikkokirjoiksi mielletään yleensä Carl Von Clausewitzin kaltaisten sotataidon raskassarjalaisten tuotantoa. Sarjan nimi on valittu tietoisesti korostaaksemme kansallisia vaikutuksia sotataitoomme. Sotataidolla on poikkeuksetta kansallisia piirteitä ja nyt – operaatiotaitomme ja taktiikan paradigman vähitellen hahmottuessa – lienee viimeisiä hetkiä tunnistaa suomalaisen sotataidon historiallisia perusteita.

Viljasen alkuperäisessä käsikirjoituksessa ei ole kuvitusta. Toimituskunta on poiminut valokuvia elävöittämään tekstiä. Valitut kuvat nivoutuvat tekstiin ja Viljasen kokemusmaailmaan suurhyökkäyksen torjunnasta. Lisävisualisointia haluaville suosittelen katsottavaksi tekstin rinnalla dokumenttifilmejä II Maailmansodan suurhyökkäyksistä ja niiden tulivalmisteluista. Terve eläytyminen historialliseen ilmiöön usein edesauttaa asian ymmärtämistä.

Kommentaattorien lisäksi haluan kiittää useita yhteistyötahoja. Työn käynnistämävaiheessa laitoksen johtajina toimineet eversti Pekka Järvi ja eversti Max Sjöblom antoivat varauksettoman tukensa hankkeelle sen syntyhetkistä alkaen.

Tuula Soisalo auttoi painamiseen liittyvissä ongelmissa, ja Heidi Paananen ystävällisesti saattoi käsikirjoituksen painokuntoon. Sotilaslakimies Juhani Parkkari neuvoi tekijänoikeudellisissa asioissa. Työ ei olisi julkaistavissa ilman Werner Hacklinin säätiön suopeaa asennetta, sillä tutkimuksen tilannut säätiö omistaa puolet käsikirjoituksen tekijänoikeuksista. Viljasen tytär, rouva Ria Lehmuskoski luovutti ystävällisesti tekijänoikeudet Viljasen suvun taholta. Sotatieteellistä tutkimustyötä tukeva Maanpuolustuskorkeakoulun tukisäätiö osallistui projektiin kustantamalla käsikirjoituksen painatuksen.

Humanististen tieteiden kandidaatti Eelis Turjanmaa, joka puurtaa parasta aikaa vastapartisaanitoimintaa käsittelevää Pro Gradu- tutkielmaansa, ansaitsee oman kappaleensa. Hän teki suurimman osan käytännön toimitustyöstä pyyteettä vapaa-ajallaan ja kesti hymyssä suin päätoimittajan tempoilevan ohjausotteen.

Päätoimittaja

Everstiluutnantti, filosofian tohtori

Petteri Jouko

SOTILAAN MUISTELUS VAI TULEVAISUUTEEN KATSOVA TUTKIMUS?

Kenraalimajuri, FT Vesa Tynkkynen

Osa suurempaa kokonaisuutta

Eversti T.V. Viljasen tutkimus, ”Nykyaikainen suurhyökkäys ja sen torjumisen edellytyksiä”, vuodelta 1946 ei ole pelkästään yksittäisen upseerin aktiivisuuden osoitus, vaan osa laajempaa sotakokemusten keräämiseen liittyvää järjestelmällistä työtä. Tämän takia onkin syytä hivenen valottaa Viljasen tutkimuksen sijoittumista laajempaan kokonaisuuteen.

Yleensä päättyneen sodan kokemukset pyritään keräämään asevoimien kehittämisen erääksi perustaksi. Näin toimittiin Suomessakin jatkosodan päättyttyä. Prosessi lähti käyntiin tammikuussa 1945. Väli rauhan solmimisesta oli kulunut neljä kuukautta, ja Lapin sota riehui edelleen, kun jalkaväen tarkastajan toimiston uusi päällikkö, everstiluutnantti Y.A. Järvinen, teki aloitteen sotakokemusten järjestelmälliseksi kokoamiseksi. Järvinen toteaa aloitteessaan: *”Viime sodissa saamamme runsaat ja monipuoliset sotakokemukset tulevat järkiperaisesti koottuna seulottuina ja muokattuina muodostamaan mitä tärkeimmän perustan puolustusvoimain organisaatiolle, taktiikalle, aseistuksen ja varusteiden kehittämiseksi, koulutukselle sekä ohjesääntötyölle.”*¹

Pääesikunnan koulutusosasto antoi käskyn sotakokemusten keräämisestä maaliskuussa 1945 puolustusvoimain komentajan hyväksytyä aloitteen. Tietojen tuli olla kerättyinä heinäkuun alkuun mennessä. Eri esikuntien, joukko-osastojen ja aluejärjestöjen työn helpottamiseksi ja ohjaamiseksi käskyn liitteenä oli yli 170 kysymyksen sarja. Edelleen ohjesääntöjen kirjoittajille tarjottiin mahdollisuus lisätä työnsä kannalta keskeisiä kysymyksiä Järvisen laatimaan luetteloon.²

Pääesikuntaan lähetettiin kevään ja kesän 1945 aikana satoja selvityksiä käsketyistä aiheista. Ongelmaksi muodostui kuitenkin se, että laajempi keskustelu jäi keuruuvaiheessa käymättä, kun vastauksia toimittivat yksittäiset upseerit. Analyysin

¹ PvPE:n n:o 256/Jv./43/22.1.1945. T 17655/13, ja Y.A. Järvisen nimikirjaote 25164, KA (Kansallisarkisto).

² PvPE:n n:o 1071/Koul.2/26/3.3.1945. T 17655/10, KA.

syventämiseksi ryhdyttiin syyskesällä 1945 järjestämään varuskunnissa upseerien keskustelutilaisuuksia, joissa yhden upseerin laatiman alustuksen pohjalta käytiin aiheeseen liittyvä keskustelu. Käytetyt puheenvuorot kirjattiin pöytäkirjaksi, ja materiaali lähetettiin pääesikuntaan. Täällä kertynyt materiaali monistettiin ja lähetettiin edelleen sotilasläänien, joukko-osastojen ja ohjesääntöjen kirjoittajien käyttöön.³

Myös Sotahistoriallinen toimisto, jonka päällikkönä toimi joulukuusta 1944 alkaen eversti T.V. Viljanen, sai materiaalin. Aineistolle oli käyttöä, koska toimisto oli keskeisessä asemassa ensi askeliaan ottavassa Suomen Sota 1941–1945 kirjasarjahankkeessa. Käytännössä sen soveltaminen ei kuitenkaan ollut aivan yksinkertaista.

Viljanen rinnasti suuren osan kootusta materiaalista muistelmakirjallisuuteen, jonka heikkoutena on usein analyysin puute ja kapea-alaisuus. Viljanen toteaaikin Sotilasaikakauslehden helmikuun numerossa vuonna 1946 ehkä hivenen tuskastuneesti, että sotilasjohtajien muistelmat noudattavat seuraavaa kaavaa: *”Lähimmät alaiset olivat yleensä tuollaisia keskitason miehiä, niin että kun heitä piti tiukoissa ohjaksissa, ajoissa tasoitti heidän pahimmat virheensä ja yhtä mittaa heitä neuvoi, niin kyllä he sentään jotenkuten toimivat. Useita portaita alempana esiintyy sankaritekoja tai virheitä, tavallisesti sitä suurempia, kuin kauempana tarkastelijasta ne tapahtuvat. Vierusjoukoista ei tiedetä juuri mitään. Jossain ne siellä kuhnustelivat. Ylemmässä portaassa ei useassa tapauksessa ollenkaan ymmärretty tilannetta minkä vuoksi sieltä tuli usein mahdottomia käskyjä, joita ei voitu täyttää ja joissa lausutaan – muistelijan luonteen mukaan – enemmän tai vähemmän suorasukaisia sanoja.”* Viljanen lisää vielä, että kirjoittajan alaisen laatiessa omat muistelmansa, muuttuu edellä kuvattu kirjoittaja ylemmäksi johtoportaaaksi kaikkine aiemmin todettuine ominaisuuksineen.⁴

Eversti Y.A. Järvinen analysoi kerättyjä sotakokemuksia Sotilasaikakauslehden joulukuun numerossa vuonna 1946. Kirjoituksessaan Järvinen toteaa, että kerätyn materiaalin suurin ongelma on sen ristiriitaisuus. Eri rintamanosilla olosuhteet niin maaston kuin vihollisen osalta poikkesivat toisistaan niin paljon, että

³ PvPE:n n:o 2740/Koul.2/21/13.8.1945. T 17655/10, KA. Kerätty materiaali löytyy sarjoista T 18001–18003, KA.

⁴ Viljanen, SAL 2/1946. Sotakokemusten käyttöön liittyen ks. Tynkkynen, Vesa (1996), *Hyökkäyksestä puolustukseen. Suomalaisen taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*. Joutsa: Nettopaino Oy, s. 283–287.

useissa asioissa mielipiteet olivat täysin vastakkaisia. Edelleen samoissa taisteluissa mukana olleet upseerit esittivät täysin vastakkaisia mielipiteitä. Järvinen toteaaakin, että sotakokemusten sisältöön ovat vaikuttaneet olosuhteiden lisäksi kunkin upseerin henkilökohtaiset näkemykset ja arvostukset.⁵

Niin Järvisen kuin Viljasenkin kirjoituksista on havaittavissa, että kerättyjen sotakokemusten anti on jäänyt varsin vaatimattomaksi. Kyseinen mielipide välittyi laajemminkin esimerkiksi ohjesääntöjen kirjoittajien näkemyksissä. Kerättyjen sotakokemusten kautta ei kyetty luomaan yhtenäistä pohjaa tulevien vuosien kehittämisen lähtökohdiksi.⁶

Suomessa kirjoitettiin maailmansotien välisenä aikana ahkerasti sekä ensimmäisen maailmansodan kokemuksista että asevoimien kehittämisestä sodan jälkeen. Kirjoituksia, jotka käsittelivät paitsi Suomea, myös muita Euroopan maita, ilmestyi sekä Sotilasaikakauslehdessä että erillisinä julkaisuina. Kirjoittajien ote oli kirpeä ja kantaa ottava.

Sotien jälkeen tämän kaltainen avoin keskustelu ja kirjoittelu kiellettiin. Jo joulukuussa 1944 yleisesikunnan päällikkö jalkaväenkenraali A.E. Heinrichs, totesi antamassaan käskyssä, ettei ollut suotavaa käsitellä sodasta saatuja kokemuksia julkisissa kirjoituksissa. Sotaa käsittelevät julkaisuehdotukset oli lähetettävä pääesikunnan komento-osastolle tarkastettavaksi ennen julkaisua.⁷

Annettu käsky tuntuu nykyajasta katsottuna kohtuuttomalta. Toisaalta on tietysti niin, että sodan jälkeisessä poliittisessa asetelmassa tällaiselle keskustelulle ei ollut oikein tilaa. Joka tapauksessa avoin keskustelu ja mielipiteiden vaihto saaduista kokemuksista näivettyi yksittäisiksi raporteiksi pääesikunnan arkistoihin.

Näyttäisi siltä, että materiaalin laajuudesta huolimatta virallinen sotakokemusten kerääminen tuotti hyötyä niukanlaisesti. Analyttisemmän näkökulman tuottamiseksi käynnistettiin sarja tilattuja tutkimuksia. Jo kesällä 1945 kauppaneuvos Werner Hacklinin säatiö upseerikoulutuksen edistämiseksi käynnisti 25 tutkimuksen sarjan. Tavoitteena oli käsitellä laajemmin niin suomalaisten saamia so-

⁵ Järvinen SAL 12/1946.

⁶ Tynkkynen 1996, s. 284–286. Tapahtumahistoriallisiin erimielisyyksiin liittyen ks. esim. PvPE:n n:o 435/I/2/21.6.1947. T 19131/1; PvPE:n n:o 360/I/21.5.1947; T 19131/1; Eversti E. Kuussaaren kirje 8.8.1947. T 19131/1 ja Everstiluutnantti E. Tuhkasen kirje 27.4.1946. T 19131/13, KA.

⁷ PvPE:n n:o 190/kom.2/21/19.2.1944. T 17655, KA.

takokemuksia kuin toisen maailmansodan sotakokemuksia yleensäkin. Samalla haluttiin kerätä kehitysehdotuksia tulevaisuutta silmällä pitäen.

Nyt käsillä oleva eversti Tauno Viktor Viljasen tutkimus on yksi edellä mainitun tutkimussarjan kirjoituksista. Säätiö päätti kokouksessaan 22.8.1945 myöntää Viljaselle 50 000 markan suuruisen stipendin nykyaikaiseen suurhyökkäykseen liittyvän tutkimuksen tekemiseksi. Viljasen syyskuussa 1945 säätiölle lähettämän tutkimussuunnitelman mukaan työ valmistuisi joulukuussa 1946.⁸

Laadittavista tutkimuksista ja niiden tekijöistä mainittakoon esimerkiksi everstiluutnantti Y.A. Järvisen tutkimus *”Aemasodasta liikuntasotaan”*, eversti E. Roschierin *”Sotakokemukset kenttätöiden yhteistoiminnasta jalkaväen kanssa”* ja everstiluutnantti A. Koskimaan *”Sodanajan maavoimien joukkojen organisaation kehitys talvisodasta alkaen ja kokemusten antamat viitteet tulevalle kehitykselle”*.⁹

Muista heti sotien jälkeen tehdyistä tutkimuksista, joita maanpuolustusta lähellä olevat säätiöt rahoittivat, on vähänlaisesti tietoa. Tässä suhteessa Viljasen tutkimus on harvinainen poikkeus. Jollekin innokkaalle tutkijalle olisikin tarjolla neitseellinen ja koskematon kenttä näiden tutkimusten keräämisessä.

Eversti Viljasen käsikirjoitus olisi nykytermein ilmaistuna tilaustutkimus puolustusvoimien ulkopuolisella rahoituksella. Sisällön pintapuolinenkin tarkastelu avaa mielenkiintoisia näköaloja. Viljasen kritiikki kohdistui vuonna 1946 varsin kärkeväenä upseerien kirjoittamiin raportteihin ja muisteluksiin sodassa saaduista kokemuksista, kuten aiemmin todettiin. Viljanen kirjoitti käsillä olevan tekstin vain noin vuosi sen jälkeen kun JR 1:n puolustus murtui hänen komennossaan kesäkuussa 1944 Karjalan kannaksella.

Tekstiä lukiessa onkin pohdittava, pystyykö kirjoittaja käsittelemään suurhyökkäyksen torjuntaa omista lähtökohdistaan sellaisella viileän analyttisellä tavalla, jota hän oli muilta edellyttänyt.

⁸ Hacklinin säätiön säätiön sihteerin eversti R Pajarin kirje 30.8.1945 eversti Viljaselle. Viljasen kirje Pajarille 19.9.1945. PK 1240/4, KA.

⁹ Werner Hacklinin säätiön arkisto. Säilytetään säätiön sihteerillä Pääesikunnassa.

Tutkijan tausta ja sotataidon osaaja

Toisaalta on kysyttävä myös, oliko eversti Viljasella tosiasiallisia tutkijavalmiuksia vuonna 1946, vai ponnistiko tutkimus pelkästään yksittäisen upseerin sodassa saaduista kokemuksista? Viljasen upseerin uran alku on poikkeuksellinen. Vuonna 1901 syntynyt Viljanen astui varusmiespalvelukseen vuonna 1920 ja suoritti aktiiviupseerin tutkinnon Kadettikoulussa vuonna 1923. Kapteenien, majurien ja everstiluutnanttien joukossa Viljanen oli ainoa luutnantti, joka aloitti opintonsa jo vuonna 1925 Sotakorkeakoulun järjestyksessään toisella yleisesikuntaupseerikurssilla. Hän laati diplomityönsä aiheesta ”Saksalaisten Saarenmaan retki 1917”. Ehkäpä tutkimuksen laatua kuvaa se, että työ julkaistiin Otavan kustantamana kirjana vuonna 1928.¹⁰

Viljasen kirjallinen ja julkaistu tuotanto ei rajoittunut pelkästään diplomityöhön. Talvisotaa edeltävinä vuosina Viljanen sai lukuisia palkintoja kirjoituksistaan Sotilasaikakauslehdessä. Hänen artikkelinsa on lisäksi Tiede ja Ase- vuosikirjan ensimmäisessä numerossa vuodelta 1933, jossa hän analysoi teeman ”Yleissotatieteellisiä huomioita” alla sotataidon ja aseteknologian ajankohtaisia kehitysnäkymiä.¹¹

Tarkasteltaessa Viljasen valmiuksia tutkijana ja tähän liittyviä taustoja, ovat keskeisessä asemassa 1930-luvun metsätaistelukokeilut. Toukokussa 1934 käynnistettyjen kokeilujen takana oli suomalaisen metsämaaston taktiikalle ja aseistukselle asettamat poikkeukselliset vaatimukset. Tehtävään asetettiin toimikunta selvittämään ”*Minkälainen tulisi jv.rykmentin organisaation ja aseistuksen olla, että se pystyisi hyökkäystaistelun suoritukseen metsämaastossa*”. Sen puheenjohtajana oli jalkaväen tarkastaja A. Heikinheimo ja jäsenenä majuri U. Tähtinen sekä kapteenit T.V. Viljanen ja M. Terä.

Viljanen oli jo vuonna 1929 laatinut laajan käsikirjoituksen aiheesta ”Metsätaistelut kesällä”. Kaksi vuotta myöhemmin hän oli julkaissut eversti Hanellin kanssa kirjan ”*Maastouttaminen ja naamiointi*”. Vuonna 1936 Viljanen lähetettiin tutustumaan ensimmäisen maailmasodan aikana käytyyn Argonnen metsätaisteluun. Saksalaisiin ja ranskalaisiin arkistolähteisiin sekä maastontutustumiseen pohjalta

¹⁰ Viljasen nimikirjaote 48713, KA ja *Sotakorkeakoulusta maanpuolustuskorkeakouluksi, seitsemän vuosikymmentä, 1924–1994* liite 1. Jyväskylä 1994.

¹¹ Viljasen nimikirjaote 48713, KA ja *Tiede ja Ase n:o 1, 1933, s. 151–171.*

laadittu käsikirjoitus julkaistiin vuonna 1938 nimellä ”*Metsätaistelukokemuksia*”. Saman vuoden elokuussa jalkaväen tarkastaja käski Viljasen kirjoittamaan myös metsätaisteluun liittyvän ohjesäännön. Käsikirjoitus valmistui talvisodan kynnyksellä.¹²

Viljanen oli jo talvisotaa edeltävinä vuosina nuoresta virkaiästään huolimatta tiedoiltaan monipuolinen ja laaja-alainen. Vuosina 1936 hän oli Sotakorkeakoululla omien virkatehtäviensä ohella sotahistorian apuopettaja everstiluutnantti J.O. Hannulan ollessa ainoa vakituinen opettaja. Viljanen toimi lisäksi yleisen taktiikan apuopettajana vuodesta 1938 aina talvisodan alkuun asti. Samaan aikaan vakinaisina opettajina olivat everstiluutnantti M.K. Stewen ja majuri Y. Sora.¹³

Edellä kuvattu antaa silti vain kalpean aavistuksen eversti Viljasen aktiivisuudesta ja monipuolisuudesta arvioitaessa hänen valmiuksiaan analyttisen tutkimuksen tekemiseen. Kokonaisnäkemys tästä näkökulmasta on parhaiten saavutettavissa tutustumalla Viljasen Kansallisarkistossa säilytettävään niin sanottuun pikkukoelmaan (PK 1240), joka sisältää 180 nippua erilaista materiaalia.

Viljasella oli oman aikansa upseereihin verrattuna erinomaiset tutkijan valmiudet. Kuitenkin suurhyökkäyksen torjuntaan liittyvä tutkimus on laaja-alainen leikkaus ulottuen taistelutekniseltä tasolta aina operatiiviselle tasolle. Näkökulmaan liittyy myös sotilasstrategiselle tasolle sijoittuvia kysymyksiä. Tätä taustaa vasten onkin oikeutettua kysyä, oliko Viljasella tarvittava laaja-alainen kokemus?

Yleiskuva Viljasen operatiivis-taktisista valmiuksista on piirrettävissä sotien aikaisen toiminnan kautta ainakin suuntaa antavasti. Vuoden 1939 liikekannallepanossa hänet määrättiin Kannaksen Armeijan Esikunnan operatiiviselle osastolle toimistoupseeriksi ja edelleen helmikuussa vuonna 1940 Karjalan kannakselle sijoitetun I AKE:n operatiivisen toimiston päälliköksi. Rauhan tultua Viljanen toimi aluksi vastikään perustetun Maavoimien esikunnan operatiivisen toimiston päällikkönä. Esikunnan lakkauttamisen jälkeen syksyllä 1940 hän työskenteli aina jatkosodan alkuun asti pääesikunnan operatiivisella osastolla. Sodan syttyttyä jälleen Viljanen määrättiin elokuussa 1941 päämajan operatiivisen osaston maavoimatoimiston päälliköksi. Kesästä 1942 alkaen hän toimi vs. osastopäällikkönä,

¹² Viljasen nimikirjaote 48713, KA.

¹³ Tynkkynen, Vesa (2009), *Sotakorkeakoulu ja suomalainen sotataito 1920- ja 1930-luvuilla*. Teoksessa: Sotakorkeakoulu suomalaisen sotataidon kehittäjänä. Helsinki: Siltala, s. 80–81.

kunnes siirtyi saman vuoden joulukuussa JR 16:n komentajaksi. Tämän jälkeen Viljanen otti vastaan JR 1:n komentajan tehtävät marraskuussa 1943. Tästä tehtävästä hänet määrättiin kesäkuun lopulla 1944 Aunuksen Ryhmän esikuntapäälliköksi ja edelleen samaan tehtävään III AKE:an. Lapin sotaan Viljanen osallistui Ryhmä Pajarin esikuntapäällikkönä. Rauhan tultua hänet määrättiin ensin pääesikuntaan sotahistoriallisen toimiston päälliköksi, ja marraskuussa 1946 hän siirtyi JR 9:n komentajaksi.¹⁴

Viljanen toimi talvisodan syttymisestä alkaen aina sotien päättymiseen asti joko operatiivisissa suunnittelutehtävissä tai komentajana. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna hänen voidaan olettaa olleen erittäin hyvin perillä eri johtoportaiden ja joukkojen toiminnasta sotien aikana. Viljasen suoriutumiseen komentajana palataan hivenen myöhemmin.

Ymmärrys suurhyökkäyksestä

On aiheellista arvioida minkälaiseen lähdepohjaan Viljanen pystyi tukeutumaan laatiessaan tutkimustaan. Ei voida olettaa, että pelkästään JR 1:n komentajana saadut kokemukset kaaoksen keskellä antaisivat riittäviä perusteita. Tämän tyyppinen tarkastelu on paikallaan, koska Viljasen tutkimusta ei ole viitteistetty.

Syyskuussa 1945 Hacklinin säätiölle jättämässään työsuunnitelmassa Viljanen toteaa käyttävänsä vuoden 1945 syksyn ja vuoden 1946 talven materiaalin keräämiseen. Kirjoittaminen alkaisi jo vuoden 1946 ensimmäisellä puoliskolla. Lähdemateriaalia oli tarkoitus kerätä ”*venäläisten hyökkäysmenetelmistä, englantilais-amerikkalaisten joukkojen hyökkäystaktiikasta sekä suomalaisten joukkojen puolustuskokemuksista suurtaistelussa*”.¹⁵

Ulkomailta hankittujen tietojen perusteella alettiin elokuussa 1945 jakaa sarjaa ”Ulkomaantiedotus”. Vuoden loppuun mennessä tiedotuksia oli jaettu jo 24 kappaletta. Tiedotuksia toimitettiin puolustushaarojen ja divisioonien komentajille sekä pääesikunnan käyttöön. Viljanen oli toimistopäällikkönä pääesikunnassa, joten hänellä on täytynyt olla tämä aineisto käytössään.

¹⁴ Viljasen nimikirjaote 48713, KA.

¹⁵ Viljasen kirje Pajarille 19.9.1945. PK 1240/4, KA.

Sotilasasiamiehet saivat marraskuussa 1945 tehtävät tietojen hankkimisesta. Eri-tyinen mielenkiinto kohdistettiin ulkomailla tapahtuvaan kehitykseen sekä sodasta saatuihin kokemuksiin. Pelkistäen voidaan sanoa, että sotilasasiamiesten kautta saatiin laajemmin tietoa vasta vuodesta 1948 alkaen. Tällöin olot olivat vakiintuneet rauhansopimuksen seurauksena. Sotilasasiamiesten hankkimat tiedot eivät näytä antaneen Viljasen työlle mainittavaa lisäarvoa.

Kansainvälisessä sotilasammattilehdistössä pohdittiin heti sotien jälkeen päättyneen konfliktin kokemuksia ja opetuksia. Elokuussa 1945 selvitettiin mahdollisuuksia tilata amerikkalaisia ja englantilaisia sotilasammattilehtiä Ruotsin kautta. Edellä mainittujen maiden lisäksi käynnistyi vuoden 1946 aikana lehtien tilaus myös Tanskasta ja Sveitsistä. Ruotsalaisia ammattilehtiä oli tilattu jo vuoden 1944 lopulta alkaen. Neuvostoliitto suhtautui penseästi mahdolliseen sotilasammattilehtien tilaamiseen. Kuitenkin syksyllä 1945 pääesikunta alkoi kääntää suurlähetystön kautta hankittujen *Krasnaja Zvezda:n* artikkeleita suomeksi. Kopioita, joita otettiin yleensä korkeintaan kymmenen kappaletta, jaettiin lähinnä sisällön perusteella niitä tarvitseville. Kansallisarkistoon sijoitetusta Viljasen pikkukoelmasta löytyy vuodesta 1945 alkaen laaja ja systemaattisen tarkasti kerätty ulkomaalaisten sotilasammattilehtien lehtileikekokoelma. Näyttäisi siltä, että Viljasella oli hallussaan ulkomailta tuotettu julkinen materiaali.¹⁶

Viljasen tutkimus käsittelee pitkälti puna-armeijan suurhyökkäyksen suoritusperiaatteita ja siihen liittyviä torjuntakäsitteitä. Liittoutuneiden sotatoimien rakenteiden käsittely on lähinnä sivujuonteen asemassa. Miten Viljaselle sitten muodostui pitkinä asemasodan vuosina ymmärrys venäläisen sotataidon kehitymisestä Suomen rauhallisella rintamalla?

Suomalaisten ymmärrys venäläisen sotataidon kehitymisestä asemasodan vuosina oli pitkälti Saksasta saadun materiaalin varassa. Ylimmän johdon yhteysupseereiden ja kahden välisen koulutusvaihdon kautta saatuja tietoja jaettiin Päämajasta alajohtoportaille. Saatu tieto meni lähes poikkeuksetta divisioonan komentajille asti. Jalkaväkirykmenttien komentajia saatu tieto ei aina välttämättä tavoittanut.

Päämajan koulutusosastolla todettiin syksyllä 1943, että puna-armeijan taktiikan ja taistelutekniikan kehitys oli kulkenut nopeasti eteenpäin. Kenttäarmeijas-
sa vallitsi laaja tietämättömyys uusista haasteista. Asiat etenivät siten, että Saksa

¹⁶ Tynkkynen 1996, s. 287–289.

nimesi eversti Ernst Nobisin perehdyttämään suomalaiset saksalaisten joukkojen saamiin sotakokemuksiin puna-armeijan hyökkäystaktiikasta. Nobis saapui Suomeen 9.1.1944, ja piti vielä samana päivänä päämajan ylimmälle johdolle yleiskatsauksen puna-armeijan uusista hyökkäysmenetelmistä.

Jo seuraavana päivänä alkoi Suojeluskuntain Päälystökoululla rintamaupseereille tarkoitettu perehdyttämistilaisuus. Nobisin vetämään opetusjaksoon osallistui 57 upseeria. Kustakin yhtymästä oli tarkoitus lähettää yksi upseeri. Lisäksi paikkoja oli varattu päämajan, kotijoukkojen, puolustushaarojen ja sotilasopetuslaitosten edustajille. Yhtymien esityksien perusteella osa rykmentin komentajista käskettiin tilaisuuteen. JR 1:n komentaja everstiluutnantti T.V. Viljanen ei ollut osallistujien joukossa.¹⁷

Tammikuussa 1944 järjestetty taktinen kurssi oli jatkosodan ensimmäinen ja ainoa päämajan toimenpitein toteutettu opetustilaisuus ylempälle päällystölle. Eversti Nobisin luentosarja Suojeluskuntain Päälystökoululla perustui saksalaisten vuonna 1943 saamiin itärintaman sotakokemuksiin. Hän käsitteli puna-armeijan operaatioiden kahta keskeistä piirrettä. Toinen oli suurhyökkäyksen toteutus, ja toinen oli tulen käyttö syvissä operaatioissa.¹⁸

Luennoilla Suomen ylempi rintamaupseeristo sai ensimmäisen kerran tietoja puna-armeijan uusien ohjesääntöjen käytännön toteutuksesta. Tulevaisuuden näkyvät olivat upseereille melko lohduttomat, olivathan saksalaisten joukot perääntyneet tai joutuneet osittain lyödyiksi lähes kaikilla itärintaman osilla.¹⁹

Kurssin materiaali jaettiin tiivistetyssä muodossa 800 kappaleen jakeluna huhtikuussa 1944. Jo maaliskuusta alkaen saksalaisten saamia sotakokemuksia oli alettu jakaa suomenkielisinä käännöksinä säännöllisemmin ja laajemmalla jakelulla. Materiaalia jaettiin aina elokuun lopulle asti²⁰. Viimeistään tässä vaiheessa myös JR 1:n komentaja sai Saksasta välitetyn tiedon.

Viljasen tutkimuksen kannalta ei itse asiassa ole oleellista, saiko hän kaikki saksalaisten esille tuomat sotakokemukset tietoonsa ennen venäläisten suurhyökkäyksen alkua. Oleellista on se, oliko pääesikunnalla riittävästi materiaalia, jonka

¹⁷ Tynkkynen 1996, s. 160–161.

¹⁸ PM:n n:o 2178/Koul.2/26.sal/1.4.1944. SkPK:n Fa 15, KA

¹⁹ Eversti Nobisin pitämien luentojen suomenkielinen yhdistelmä. T 21443, KA.

²⁰ Tynkkynen 1996, s. 162–163.

Viljanen saattoi analysoida laatiessaan tutkimustaan suurhyökkäyksestä ja sen torjunnasta. Jos yhdistetään käytössä ollut saksalainen materiaali, suomalaisten sotakokemukset ja erityisesti Viljasen omat kokemukset painopistesuunnan tulimyrskyssä, voi vain todeta, että käytössä on ollut riittävästi materiaalia.

Viljasen tutkimuksen ensimmäinen osa muodostaa loogisen kokonaisuuden, jossa aluksi tarkastellaan suurhyökkäyksen syntyhistoriaa paneutuen ensimmäiseen maailmansotaan ja sen jälkeiseen kehitykseen. Tekstiä lukiessa nousee päällimmäiseksi tunne siitä, että Viljanen on asiansa osaava historioitsija. Lähes puolen sadan sivun mittaisessa toisessa luvussa lukijan eteen vyörytetään nykyaikaisen suurhyökkäyksen valmisteluja ja suoritustapaa valottava erittely. Saksalaisen materiaalin käyttö ja itärintamalla saadut kokemukset tulevat selvästi esille. Edelleen massiivinen tulenkäyttö esitetään täysin ratkaisevana suurhyökkäyksen elementtinä.

Onko mahdollisuus epäonnistumista?

Joukon komentajan asemaa sodassa ei kyseenalaisteta. Toisaalta tässä on nähtävissä edelleen Yleistä Palvelusohjesääntöä myöten kirjattu käsitys siitä, että komentaja vastaa kaikesta, ja vastuu on jakamaton. Ajatellen sodan olosuhteita esitetty periaate tekee johtamisen yleisjärjestelyistä kristallinkirkkaita. Valta ja vastuu ovat jakamattomia. Tätä kautta myös seuraukset ovat selviä. Onnistuja palkitaan, ja epäonnistuja syyllistetään tai vähintäänkin siirretään virkauran sivuraiteille.

Everstiluutnantti Viljanen oli edellä kuvatun perusteella JR 1:n komentajana epäonnistunut tehtävässään. Hänet oltiin ilman epäilyä kesällä 1944 siirtämässä virkauran sivuraiteille. Viljanen jäi kuitenkin vuonna 1961 yleisesikunnan päällikkönä ja kenraaliluutnanttina reserviin. Miksi sivuraiteille ajautuvalle upseerille tarjottiin uudestaan paikkaa pääraiteilla?

Kannaksen ryhmän komentaja kenraaliluutnantti H. Öhqvist allekirjoitti helmikuun lopulla 1944 JR 1:n komentajan ylennysesityksen. Tähän liittyi Viljasen esimiehen, 10.D:n komentajan kenraalimajuri E. Sihvon antama upseeriarvostelu Viljasesta. Sihvo totesi arvostelussaan seuraavasti: ”*Lahjakas, teoreettisesti hyvin oppinut ja aikaansaapa. Tarmokas toiminnassaan sekä asemasota- että linnoitusvai-*

heessa rykmentin komentajana. Johtamistaito kiitettävä. Subtautuminen alaisiin isällistä, inhimillistä ja huolehtivaa. Ihmisenä ja toverina rehti, vilpitön, oikeuden mukainen ja harkitseva.” Ylentämisen näkökulmasta asiat näyttävät olleen kunnossa.

JR 1:n puolustus murtui, ja Viljasen everstiksi ylentäminen näyttää painuneen vähemmän tärkeiden asioiden joukkoon. Itse asiassa ainoat kiitokset tulevat kenraalimajuri Sihvon tilalle divisioonan komentajaksi määrätyltä eversti K. Savonjouselta. Ne sisältyvät 30.6.1944 annettuun 10.D:n päiväkäskyyn. Tätä lukiessa tulee mielikuva, että Savonjousi ymmärtää Viljasen toivottoman aseman 10.6. alkaneen suurhyökkäyksen painopistesuunnassa. Rykmentti saa kiitosta, ja komentajan toiminnan mainitaan olleen taitavaa ja rauhallista, vaikka tilanne olikin ajoittain epätoivoinen. On myös muistettava, ettei päiväkäskyissä ole tällaisissa tilanteissa tapana myöskään haukkua joukkoa ja komentajaa julkisesti.

Viljanen siirtyi 19.7.1944 kenraaliluutnantti Siilasvuon esikuntapäälliköksi III AK:an. Siilasvuon 5.9.1944 allekirjoittama esitys Viljasen ylentämiseksi on perusteluiltaan pitkä ja perinpohjainen. Siilasvuo painottaa erinomaista käsitystään Viljasesta sekä pyrkii lyhyesti osoittamaan, että JR 1:n lohkon murtumista kesäkuussa oli ollut mahdoton estää. Siilasvuo viittaa myös 10.D:n päiväkäskyyn kesäkuun lopulta.

Siilasvuo toteaa, että Viljanen on jatkuvasti aiheetta ohitettu ylennyksissä. Vääryys on johtanut pahansuopaiseen puheeseen niin sotilaiden kuin siviilien suunnasta. Viljasen upseerikunnia on jatkuvasti alttiina epämääräisille huhuille. Siilasvuon mukaan hänet tuli ylentää takautuvasti edellisen everstiylennyskierroksen päivämäärällä. Siilasvuon kirjelmästä oli ilmoitettu ylipäällikölle 22.9.1944.

Viljanen ylennettiin everstiksi 19.11.1944 päivätyssä esittelyssä puolustusvoimain ylipäällikölle. Allekirjoituksena on ”merk Mannerheim”. Poikkeuksellista on kuitenkin se, että ylennys astui voimaan päivämäärällä 23.6.1944.

Lieneekö vain sattumaa, mutta kenraaliluutnantti Laatikaisen lausunto on lisätty käsin kirjoitettuna Kannaksen Ryhmän helmikuiseen ylennysesitykseen päivämäärällä 23.6.1944. Laatikainen kykenee sangen suorasukaisesti pelkistämään JR 1:n komentajan aseman suurhyökkäyksen painopisteessä toteamalla: *”On nykytilanteessa tehnyt sen mikä inhimillinen kyky on voinut pystyä. Kukaan muu ei olisi*

voinut tehdä sen parempaa. Olisi ilmeinen kohtuuttomuus, jos joku joka ei ollut samanlaisessa tilanteessa tulisi ylennetyksi samassa asemassa ja V jäisi ylentämättä.”

Jää vain arvailujen varaan vaikuttivatko rintamakomentajien voimakkaat kannanotot ylimmän johdon näkemyksiin. Toisaalta päämajankin näkökanta on ymmärrettävä, sillä eihän Viljasta olisi JR 1:n murtumisen jälkeen voinut heti ylentää. Täten marraskuun ylentäminen takautuvasti kesäkuun päivämäärällä näyttäisi näin jälkikäteen tarkasteltuna taitavalta ratkaisulta.

Viljanen on varmaankin saanut kuulla eri arvostelijoiden mielipiteitä tapahtumien kulusta. Onkin mielenkiintoista analysoida kykeneekö Viljanen pitämään kylmän viileän ja analyttisen linjan tutkimuksessaan, vai näkyvätkö edellä kuvatut tapahtumat tavalla tai toisella tekstissä joko suoraan tai rivien välistä.

Lukija ei löydä tekstistä kovinkaan useita merkkejä siitä, että edellä kuvatut tapahtumat olisivat välittyneet tekstiin. Viljanen on toki ihminen, ja inhimillistä onkin, että JR 1:n murtumista seuranneen arvostelun merkit ovat paikoitellen nähtävissä.

Viljanen toteaaakin tutkimuksensa loppupuolella seuraavaa: *”Suurhyökkäyksen aikana luotavia tärkeimpiä torjumisen edellytyksiä on siis kunkin portaan toimesta valppaasti suoritettu tilanteen seuraaminen ja sen nojalla ajoissa aloitetut vastatoimenpiteet. Tämä merkitsee suurtaistelussa oleville komentajille raskasta vastuuta. Jälkeenpäin kuitenkin punnitaan hänellä olleet tiedot, toimenpiteet, mihin hän ryhtyi lisätietojen saamiseksi, hänen menettelynsä – toimenpiteensä ja toimettomuutensa – eri vaiheissa sekä olisiko käytettävissä olevilla keinoilla ja mahdollisuuksilla saatu enemmän aikaan. Ja arvostelijat ovat tavattoman viisaita.”²¹*

Oliko Viljasen tutkimuksella vaikutusta?

Viljasen tutkimuksen otsikko *”Nykyaikainen suurhyökkäys ja sen torjumisen edellytyksiä”* on omana aikanaan ollut kehitystä eteenpäin luotaava tai ainakin siksi tarkoitettu. Reilusti yli puolivuosisataa sitten laaditun tutkimuksen arviointi on hankalaa. Siinä missä Viljanen kirjoittaa oman kokemuksensa ja heti sodan jälkeen käytössä olleiden lähteiden varassa ajan kuvaa ja kokoaa yhteen vallitsevia

²¹ Luku III C, alkuperäisen tekstin sivu 105.

näkemyksiä loogiseksi kokonaisuudeksi, voi nykypolven tutkija halutessaan löytää tutkimuksesta virheitä ja ilmeisen vääriä johtopäätöksiä. Tämän tyyppinen lähestyminen haiskahtaa hivenen samanlaiselta kuin edellisen sitaatin viimeinen lause.

Hedelmällinen tapa tarkastella Viljasen tutkimusta on arvioida sen vaikuttavuutta osana puolustusvoimien toiminnan myöhempää kehitystä. Eräänlaisen näkökulman tähän antaa Viljasen sodan jälkeinen virkaura, joka ulottui aina vuoteen 1961 kenraaliluutnantin saavuttaessa virallisen eroamisiän.

Sodan jälkeen eversti Viljanen oli pääesikunnan sotahistoriallisen toimiston päällikkö, ja vuoden 1946 marraskuusta kevääseen 1948 asti JR 9:n komentaja. Tämän jälkeen hänet siirrettiin Upseerikoulun johtajaksi Haminaan, jossa palvelus jatkui aina tammikuuhun 1952 asti.

Operatiivinen suunnittelu ja liikekannallepanovalmistelut oli käsketty lopettaa talvella 1945, ja vasta maaliskuussa 1948 presidentti Paasikivi antoi luvan aloittaa suunnittelun maan puolustamiseksi. Ohjesääntötyö käynnistyi heti sodan jälkeen leveällä rintamalla. Maanpuolustuksen perusteet oli tarkoitus sisällyttää Kenttäohjesääntö I:n yleiseen osaan, jonka kirjoittajaksi oli vuonna 1946 määrätty eversti Viljanen. Ohjesäännön kirjoittaminen ei päässyt alkuun, koska niin rauhan kuin sodan ajankaan kokoonpanoja ei ollut vahvistettu.

Eversti Viljasen vaikutus on puolustusvoimien kehittämisen kannalta ollut vaikuttavimmillaan tammikuusta 1952 alkaen. Tuolloin hänet määrättiin pääesikunnan operatiivisen osaston päälliköksi, jossa tehtävässä hän oli helmikuuhun 1954 asti. Oltuaan noin vuoden komentopäällikkönä hänet määrättiin yleisesikunnan päälliköksi kesällä 1955, josta tehtävästä hän jäi reserviin syyskuussa 1961.

Viljasen tutkimuksen suoraa vaikutusta operatiiviseen suunnitteluun tai taktiikan kehittämiseen on olemassa olevan tiedon perusteella vaikea osoittaa. Sen sijaan hänen tutkimuksessaan esittämien ajatusten on täytynyt näkyä eräissä keskeisissä asioissa.

Syksyllä 1951 pääesikunta antoi divisioonille ensimmäisen käskyn puolustus-suunnitelmien laatimisesta. Puolustusvoimain komentaja hyväksyi kesäkuussa 1952 laaditut suunnitelmat. Varsinaisen puolustuskäskyn peitenimi oli ”Polttoainehankinta”. Seuraava operatiivinen käsky peitenimeltään ”Valpuri” astui voimaan vuonna 1957, ollen ajoittain tarkistettuna voimassa aina vuoteen 1965 asti.²²

Viljanen oli eräs keskeisimmistä vaikuttajista kahden operatiivisen suunnittelukierroksen aikana. Vastaavasti Viljasella oli keskeinen rooli, kun 1950-luvulla luotiin seuraavalla vuosikymmenellä käyttöön otetun alueellisen puolustusjärjestelmän perusteita. Voidaan vain arvailla, missä määrin Viljanen vaikutti eri toimintojen kehittämiseen 1950-luvulla. Arkistoja tutkiessa tulee kuitenkin hänen helposti tunnistettava käsialansa tutuksi, ja voikin havaita, että hänen huomautuksiaan, korjauksiaan ja tekstejään on löydettävissä lukuisista asiakirjoista.

Viljasella oli keskeinen asema myös 1950-luvun kenttäohjesääntöjen laatimisessa. Kenttäohjesäännön osat I ja II vahvistettiin vuonna 1954 ja III osa vuonna 1957. Kenttäohjesäännön yleinen osa jaettiin käyttöön vuonna 1958.

Viljasen tutkimukseen tutustuessaan lukija voi havaita moniakin periaatteita ja malleja, jotka toteutuivat 1950-luvulla. Panssarintorjunnasta todetaan esimerkiksi eräässä kohdassa, että *”heti kun panssarikauballa voidaan ampua 500m:n päähän ja panssarinyrkit kantavat satakuntametriä, on luotu yksi huomattava suurhyökkäyksen torjuntaedellytys entisten lisäksi. Kun sitten vielä käsityskannat muuttuvat todellisuuden mukaisiksi ja uskotaan, että nykyaikana puolustus on panssarintorjuntaa ... ”* Viljasen ollessa yleisesikunnan päällikkönä kevyt sinko (55S55) ja raskas sinko (95S58) otettiin operatiiviseen käyttöön ja ne ratkaisivat kuvatun ampu-maetaisyyteen liittyvän ongelman. 1970-luvulla Kadettikoulusta valmistuneena upseerina olen tottunut hokemaan lausetta ”puolustus on panssarintorjuntaa”.

On tietysti liioiteltu johtopäätös väittää edellä kuvatun perusteella, että Viljanen olisi ollut 1950-luvun jälkipuoliskon panssarien lähi- ja keskitorjunnan keskeinen kehittäjä. Kuitenkin hän on yleisesikunnan päällikkönä ollut varmasti kuvatun kehityksen tukija ja parhaimmillaan aktiivinen aloitteen tekijä.

²² Tynkkynen, Vesa (2006), *Puolustusjärjestelyt*. Teoksessa: Suomen puolustusvoimat 1944–1974. Osa 2, puolustusvoimien rauhan ajan historia. Helsinki: Wsoy, s. 444–460.

Lopuksi

Eversti T.V. Viljasen tutkimusta voi lukea kovin monella tavalla. Mielestäni kokonaisuus on aikakauden sotataidollisen kirjoittelun eturivin tuotteita. Kysymys ei ole romaanista sen enempää kuin muistelmistakaan. Viljanen on varmasti asettanut itselleen korkeat laatuvaatimukset lopputuloksen luotettavuudesta, koska kysymyksessä on kokonaisuus, joka tähtäsi Suomen uusien puolustusvoimien kehittämiseen.

Tekstiä voi lukea kriittisesti, koska se on tutkimukseksi tarkoitettu. Toisaalta on syytä muistaa, että kirjoittajan luomaa kokonaisuutta ja siihen liittyviä yksityiskohtia ei voi arvioissa irrottaa aikakauden kontekstista ja reunaehdoista syyllistymättä kömpelöön ”besserwisseröintiin”

Viljasen tutkimus luo kuvan tutkimusorientoituneesta upseerista. Viimeisellä sivulla hän toteaaakin, että *”Nyt on lähimmässä menneisyydessä paljon kokemusta. Tarvitaan sen muokkausta, rohkeata luovaa mielikuviutusta ja ennen kaikkea ymmärtämystä perusteellista tutkimustyötä kohtaan. Silloin paranevat myös suurhyökkäyksen torjumisedellytykset, joita edellisessä on koetettu tarkastella”*.

Havaintoja klassikon sotilasjohtamisesta – Johtaminen Valkeasaarella oli hengissä selviytymistä ja taistelukyvyyn palauttamista

Professori Aki-Mauri Huhtinen

Käsittelen tässä lyhyessä loppupuheenvuorossa everstiluutnantti Viljasen johtamisen edellytyksiä ja toimintaympäristöä Valkeasaarella kesällä 1944. Jalkaväkirykmentti 1:n tärkein päämäärä, toteuttaa sille annettu tehtävä, perustui tavoitteeseen kestää isku jokaisen taistelijan ja johtajan henkilökohtaisella tasolla sekä pyrkiä rajoittamaan iskun aiheuttamat kollektiiviset ja yksilöön kohdistuneet tuhot. Viljasen mielessä tulimyrskyn keskellä nousee keskeiseksi johtamistoiminnaksi taistelukyvyyn palauttaminen ja rykmentin saarretuksi tai kokonaan tuhotuksi tulemisen estäminen. Aina sotilasjohtajan kohdalla tärkein johtamissuoritus ei osu itse taisteluun, vaan siihen valmistautuminen sekä siitä toipuminen saattavat vaatia enemmän johtamista kuin itse konkreettinen taistelutilanne. Valkeasaaren olosuhteet 9.–10.6.1944 eivät antaneet itse taistelun kulun johtamiselle paljoakaan mahdollisuuksia. Viljanen kirjoittaa sivulla 69 seuraavasti:

”Sitä paitsi eivät he, Herra paratkoon, ole muuta kuin ihmisiä hekään ja sankaruus ja mistään piittaamattomuus kuuluu enemmän rauhallisempien rintamaosuuksien ja tilanteiden johtajille – varsinkin muistelmissa – kuin suurtaistelun tulivyöhykkeille.”

Tekstissä voimme kuulla Viljasen itsensä pohtivan komentajana olemisen roolia Valkeasaarella kesäkuussa 1944: kaatuako konepistooli kädessä esikuntansa eteen, vai yrittääkö toimia suunnitelman mukaisesti, siirtää komentopaikka taaemmaksi ja jatkaa myöhemmin tilanteen mukaan. Olemme taipuvaisia ajattelemaan komentajaa pikemmin sankarillisena yksilönä kuin organisaation osana, jonka tehtävänä on estää organisaatiota tuhoutumasta. Viljanen pohtii seuraavasti:

”Joko hän sankarillisesti ryhtyy konepistooli kädessä käymään taistelua komentopaikastaan tai hän karvain mielin järjestää komentopaikan siirtymisen sellaiselle kohdalle, josta yleissilmäyksen tilanteeseen voi saada (s. 83).”

Abdon (2012) mukaan Viljanen kirjoittaa muistiotaan vielä toinen jalka toisen maailmansodan taistelussa toisen jalan kurottaessa jo atomisotaan. Paikka paikoin muistiossa myös näkyvät kirjoittajan omat henkilökohtaiset kokemukset Valkeasaa-

ressa 9.–10.6.1944. Joissain kohdin Viljanen kirjoittaa mustavalkoisesti muun muassa todetessaan heti aluksi, että toisessa maailmansodassa ei ainoakaan varsinainen suurhyökkäys epäonnistunut. Tänäpä tiedämme, että suomalaisten taistelut Nietjärvellä, Vuosalmella tai Tali-Ihantalassa olivat suurhyökkäyksen pysäyttäviä torjuntataisteluita. On tietysti oleellista tarkastella, millainen on hyökkääjän ja puolustajan välinen voimasuhde: jos puolustaja torjuu viisinkertaisen ylivoiman, onko kyseessä suurhyökkäyksen torjunta? Lothan Rendulic kuvaa teoksessaan ”Grundlagen Militärischer Führung”, kuinka saksalaiset torjuivat useissa kohdin puna-armeijan ylivoimaiset (mm. viisinkertaiset) hyökkäykset, mutta niiden toistuessa aina vain uudestaan ei saksalaisilla ollut enää lopulta reservejä niiden torjumiseen. Vastaavalla tavalla 9.6.1944 ensimmäisen suurhyökkäyspäivän jälkeen Viljasen JR 1:n reservit olivat sidotut.

Kesäkuun 30. päivänä 10. Divisioonan komentaja Savonjousi antaa päiväkäskyn, jossa hän erikseen mainitsee nimeltä JR 1:n komentajan Viljasen rohkeuden ja peräänantamattomuuden tämän yrittäessä johtaa rykmenttiään mahdottomassa tilanteessa. Syyskuun 5. päivänä 1944 kenraali Siilasvuo kirjoittaa Viljasesta henkilöarvion ja vaatii välittömästi Viljasen ylentämistä everstiksi. Henkilöarvioinneissa Viljasta kuvataan moitteettomaksi ja hyväksi upseeriksi, joka kantaa saamistaan tehtävistä korkeaa vastuuta. Hänen todetaan myös olevan soveltuva joukko-osaston komentajaksi. Puolustusvoimat siis näkee Viljasessa potentiaalia huolimatta Valkeasaaren tapahtumista. Kaikki menestyvät sotilasjohtajat eivät ole vain taisteluiden voittajia, vaan niistä selviytyjiä.

Viljanen antaa pohdittavaa sotilasjohtamisen peruskysymysten ääreen: missä kulkee raja upseerin osaamisessa toisaalta erityisen puolustushaara- tai aselajiasiantuntijuuden ja toisaalta yleisjohtajuuden välillä? Organisaatio mahdollistaa toisille johtajille aikaa ja tilaa kehittyä syvällisiksi asiantuntijoiksi, mutta toisten kohdalle tulee tehtäviä pikana, ja niistä pitää selvittää yleisjohtamisen periaatteella. Ei ole sattumaa, että suomalaiset yleisesikuntaupseerit toisaalta suunnittelevat ja rakentavat puolustusjärjestelmän osia ja toisaalta myös johtavat suuria sotilasorganisaatioita vaativissa tehtävissä. Sotilasjohtamisen avainkysymys on estää liian suurten egojen syntyminen mutta myös välttää pintapuolista yleisosaamista.

Kuten sotien jälkeisissä upseerien muistioissa oli tapana kirjoittaa, myöskään Viljanen ei käytä ensimmäistä persoonaa kuvatessaan Valkeasaaren tapahtumia. On kuitenkin selvää, että Viljanen on itse kokenut sen, mistä hän kirjoittaa. Useissa kohdin voi-

daan nyt julkaistavasta muistiosta tunnistaa hänen johtamisensa ja sen edellytykset 9.–10.6.1944 Valkeasaassa. Nykylukijalle on huomionarvoista se, että henkilökohtaisista kokemuksista voidaan kirjoittaa ilman että käytetään nykyistä mikrohistoriallista valtavirtadiskurssia nostamalla persoona tapahtumien ja olosuhteiden ylitse. Kokemuksellista kirjoittamista voi olla ilman oman persoonan korostamista. Juuri Viljasen muistion kaltaisesta tavasta käsitellä asioita nykystä historiankirjoittajien pitäisi ottaa mallia.

Johtamisen kolmiyhteys

Sotilasjohtamisen ilmiö voidaan klassisesti jakaa kolmeen yhdessä tai erikseen tutkittavaan ilmiöön: sotilaalliseen suunnitteluun ja analyysiin, taistelujärjestelmän rakentamiseen ja kouluttamiseen sekä itse taistelun johtamiseen. Ilmiöitä tutkitaan esikunnan, komentopaikan, joukon tai asejärjestelmän ryhmityksen/asetelman viitekehyksissä, joista kerätään laajoja aineistoja muun muassa kenttä-tutkimuksen tai sota-arkistotutkimuksen kautta.

Aaro Olavi Pajari (1897–1949) on historiallinen henkilö – ja myyttinen hahmo. Kenraalimajuriksi ylenneessä Pajarissa yhdistyy sotilasjohtamisen klassinen kolmiyhteys: tehtävän suunnittelu, oman joukon koulutus ja taistelun johtaminen. Tällainen kolmiyhteys ilmenee edelleen puolustusvoimien suorituskykyjen suunnittelussa, rakentamisessa ja ylläpidossa sekä toiminnassa. Pajari oli ennen talvisotaa tehnyt Sotakorkeakoulun diplomityön Tolvajärven alueen operatiivisesta käytöstä, ja 1930-luvulla Pajari oli toiminut hämäläisten suojeluskuntien johtajana ja kouluttajana. Hän siis tunsu tulevan toimintaympäristön sekä alaisen Jalkaväkirykmentti 16:n, jonka kanssa joutui taistelemaan joulukuussa 1939. Tolvajärven taisteluita hän johti everstilutnanttina. (vrt. Kuosa 1981)

Aina Pajarin tapainen kolmiyhteys ei aina ole mahdollista. Viljanen kirjoittaakin siitä osuvasti:

”On kuitenkin vanha tosiasia, että taktiikka ja sen kehittäminen ovat eräissä maissa olleet lapsipuolen asemassa, Suomi niihin luettuna. Kuka vastasi sodan 1941–1945 aikana siitä, että taktiikka oli ajan tasalla? Operatiivisen puolen johto voi tämän tehtävän ottaa itselleen, jos haluaa, mutta ei se sille ilman muuta kuulu. Ei myöskään ole itsestään selvää, että komentoesikunnan päällikkö tai koulutus-

osaston päällikkö ovat vastuussa taktiikasta. Ketään tarkastajaa ei myöskään voi pitää vastuunalaisena yhdistettyjen aselajien taktiikan asiallisuudesta. Niin ollen tuntuu siltä kuin, paitsi Ylipäällikköä, ei tämä asia olisi varsinaisesti kuulunut kellekään. Sama oli tilanne jo ennen talvisotaakin.”

Viljanen korostaa sotilasjohtajien jatkuvaa johtajana kehittymistä:

”Asemasodassa on yleensä kaikilla johtoportailta hyvää aikaa. Yksi sen parhaita käyttötapoja ja samalla eräs syvällä oleva, mutta sittenkin tärkeä suurhyökkäyksen edellytys, on karttahaarjoitusten suorittaminen ja sotapelien pelaaminen eri yksiköissä ja yhtymissä.”

Viljanen korostaa valinnanmahdollisuuksien välttämättömyyttä ennen kuin vihollisen suurhyökkäys alkaa (s. 94–96). Alkuasetelma ja asemien sijoittaminen ratkaisevat taistelussa menestymisen osaltaan. Hyvin suunniteltu ja valmisteltu on osa jo tehtyä johtamista.

Johtajien henkilökemia ja toiminnallisuus

Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksen johtaja eversti Pekka Järvi korosti syksyllä 2011 Taktiikan laitoksen järjestämässä seminaarissa, että tänään sotilasjohtamisessa keskitytään liiaksi suunnitteluun ja oman toiminnan suunnitelmaan. Emme harjoittele toimeenpanoa. Keskitymme myös liiaksi yksittäiseen johtajaan, emmekä harjoittele organisaation tehtävän toimeenpanoa konkreettisesti. Emme mieli vihollisen suunnitelman sotkemista. Järvi kysyy, onko operatiivinen äly muuttunut suunnitelman formaatin muuttumisen mukana? Tehdäänkö suunnitelmat vihollisen näkökulmasta? Olisi vietettävä aikaa vihollisen ajatuksissa. Järven mukaan emme hallitse kunnolla sotapelaamista, jos emme häviä sotapelaamisessa silloin kun olemme tappion ansainneet. Pelaaminen ei saa muuttua oman suunnitelman hyvyden todisteluksi. Järvi korostaa, että hallintojohtajat koordinoivat, kokoustavat ja seuraavat, kun taas soturit käseivät, päättävät ja valvovat.

Vastaavalla tavalla Viljanen (s. 93) toteaa: ”Epäilemättä tarvitaan kokoavaa kättä, joka saattaa kokonaistoiminnan yhdenmukaiseksi, lyhyesti sanoen taktillista elintä, joka toiselta puolen operatiivisen ja toiselta puolen järjestely-, ase- ja

koulutusosaston välissä aikaansaa selvän logiikan operatiivisten tehtävien, niiden ratkaisemiseksi edullisimpien taktillisten menettelytapojen ja näiden perusteella järjestely-, ase- ja koulutuspuolelle annettujen tehtävien kesken. Niinollen taktillinen tutkimustyö, joka huipentuu mm. annettaviksi menettelyohjeiksi on, kuten esim. viime maailmansotien aika länsirintamalla kummankin puolen puolustus- ja hyökkäysvaiheineen osoittaa, erittäin tärkeä yleensä menestyksellisen toiminnan ja varsinkin vihollisen suurhyökkäyksen torjumisen edellytys.”

Analysoidessaan Lasse Laaksosen teosta Mannerheimista Heino Nyysösen (2005) arvioi, että sota-ajan päätöksenteossa on siinäkin kysymys ”politiikasta”, jossa ratkaisuja on tehtävä keskenään kiistanalaisten vaihtoehtojen väliltä tilanteessa, jossa kokonaiskuvaa ei useinkaan tiedetä. Päätäjän suhde alaisiin ja työtovereihin korostuu samoin kuin heidän keskinäiset välinsä, tahtonsa ja kilpailutilanteensa. Toiselle esimies antaa vapauksia, kun taas toista valvotaan hyvinkin yksityiskohtaisilla ohjeilla. Jollekulle kaikki tuntuu onnistuvan, kun taas toinen puurtaa, eikä häntä silti huomata. Viljanen toteaa muistiossaan:

”Sellaisena kuin sota 1941–1944 Suomessa oli, pataljoonan komentaja oli erittäin, tarkoituksenmukaiseen työnjakoon verraten liian keskeinen henkilö ja yleensä häneen, mutta todella häneen saakka kantautui miehistön ja alipäällystön katse. Vastaisuudessa pitäisi kyllä nuorempaa päällystää ajoissa tarpeeksi kouluttamalla saada osa pataljoonan komentajan taakasta siirrettyä komppaniain päälliköille. Silloin myös helpottuisi se kaikilta puolilta tuleva henkinen paine, joka nyt oli pataljoonan komentajan kestävä. Luottamus häneen oli tällaisissa oloissa joka tapauksessa joukon henkisen ryhdin tärkeimpiä edellytyksiä. Ylemmissä portaissa luottamus on pääasiassa upseerien luottamista toisiinsa.”

Viljanen toteaa samassa hengessä kuin Wolf H. Halsti tai Väinö Linna Sotarmaanissaan (1954), että joutenolo on pahasta erityisesti silloin, kun johtaminen on pidettävä terävänä. Asemasodan aikana joukot, jotka ahkerasti harjoittelivat ja huolsivat aseitaan, kuten Panssaridivisioona, menestyivät ratkaisutaisteluissa keuhalla 1944.¹ Viljanen jatkaa:

¹ Jääkäriprikaati siirrettiin vuoden 1941 toukokuussa Äänislinnaan. Kenraalimajuri Ruben Lagus ryhtyi perustamaan panssaridivisioonaa, Marskin nyrkkiä. Jääkäriprikaatin lisäksi divisioonaan liitettiin panssariprikaati, jonka komentajaksi määrättiin everstilutnantti Sven Björkman. Alkoi perusteellinen koulutus, Sirkus Lagus. (Brantberg 1999).

”Pitkäaikainen asemasota yleensä huonontaa joukon henkeä, samoin kauan vain linnoittamistöissä oleminen. Suomalainen mies seuraa maailman ja valtakunnan sisäpoliittista tilannetta. Jos yleinen sotatilanne huononee hitaasti mutta varmasti eikä mikään muutos parempaan päin tunnu olevan mahdollisuuksien rajoissa ja jos kotimaassa alkaa ilmetä pyrkimyksiä irtaantua koko sodasta, silloin se auttamattomasti vaikuttaa joukkojen henkiseen tilaan ja kestämisokykyyn vaikeissa paikoissa. Tätä asiaintilaa ei voi auttaa pitämällä palopuheita tai jankuttamalla vain kestämissen tarpeellisuudesta. Selvää on, että niihinkin on turvauduttava, ellei parempaa tarjottavaa ole, mutta kyllä tällaisessa tilanteessa pitäisi saada puheiden pohjaksi jokin kantavampi ajatus, jokin kouraantuntuvampi, positiivinen ohjelma ja selvä tie, jota kulkien voidaan kasaantuvat vaikeudet voittaa. Tämä kaikki on helpommin sanottu kuin tehty, varsinkin jos vielä täytyy ottaa huomioon, ettei turhaan ärsytetä vastapuolta, joka ehkä kuitenkin pääsee määräämään paljon, kun rauhasta keskustellaan. Vaikeudet ovat tässä, kuten monessa muusakin edellä käsitellyssä asiassa suuret, mutta tulkoot ne tässä yhteydessä esille, koska ne ovat olleet todellisuutta. Epäilemättä puhdetöitä tehtiin asemasodassa 1942–1944 paikoitellen ja ajoittain ehkä päätöinä ja varmasti puolustusasemia ei rakennettu sittemmin ratkaiseviksi osoittautuneille suunnille niin paljon kuin olisi ollut toivottavaa, mutta kyllä näiden rinnalla ja edelläkin on ollut kesän 1944 negatiivisiin ilmiöihin vaikuttamassa äsken esitetty yleistilanteen ja rauhan-tekokysymyksen kehitys sekä se, ettei vastapainoksi ollut tarjottavissa selvää, tavallisen miehen hyvin käsitettävissä olevaa positiivista pelastustietä.”

Pasi Tuunainen (2010, 20–29) kirjoittaa viitaten vuoden 1927 Kenttäohjesääntöön (I osa), jossa kuvataan suomalaiselle sotilasjohtajalle toivottavia luonteenomaisia piirteitä: luja tahto, suora luonne, järkähtämätön oikeudenmukaisuus, laaja ja monipuolinen ammattitaito, ruumiillinen ja henkinen kestävyys. Tuunaisen mukaan voimakastahtoisuus oli juuri se suomalaisen sotilaskomentajan ominaispiirre, joka antoi meille mahdollisuuksia talvi- ja jatkosodassa ylivoimais- ta materiaalista vihollista vastaan. Suoraan luonteeseen liitettynä voimakastah- toisuus muodostaa johtajassa persoonallisuuden, jonka keskiössä on pyrkimys ottaa koko toiminnan vastuu kantaakseen. Tämä puolestaan johtaa kykyyn tehdä vaikeita päätöksiä. Juuri päättämättömyyttä pidettiin Tuunaisen mielestä pahem- pana johtajan ominaisuutena kuin suoranaisia virheitä. Suomalaiselta sotilasjoh- tajalta vaadittiin myös kykyä soveltaa ohjesäännön pohjatietoja omaan toimintaa soveltuviksi periaatteiksi.

Sotilasjohtajan vastuu on sodassa jakamaton. Tämän ymmärtäminen tarkoittaa sitä, että johtajan on omassa toiminnassaan kyettävä kantamaan realistisia riskejä. Pelkkä oman toiminnan heikkouksien piilottaminen tai omien vahvuuksien suojeleminen ei johda päämääriin. Johtajan on osattava monistaa ja voimaannuttaa olemassa olevia mahdollisuuksiaan. Se merkitsee kykyä toimia ilman riittävää tietoa ja riskittömyyttä. Toimeenpanokyky nousee byrokratiaa tärkeämmäksi tekijäksi.

Sotilasjohtaja ei koskaan työskentele yksin. Tuunaisen mukaan kokemukset osoittavat, että johtajan ja hänen apulaisensa välinen yhteistyö on kokonaisjohtamisen ehdoton edellytys. Komentajan tärkein työpari on esikuntapäällikkö. Näiden kahden henkilön luonteenpiirteiden yhteensopivuus on johtajuuden onnistumisen tärkein edellytys. Komentajalle varataan viimeinen sana, mutta esikuntapäällikön on kyettävä pitämään kantansa ja nähtävä asiat komentajan kannasta riippumatta. Komentajat saavat kunnian menestyksestä esikuntapäälliköiden jäädessä näkymättömiksi puurtajiksi, mutta tappioiden hetkellä komentajat kantavat vastuun yksin. Viljanen korostaa muistiossaan osuvasti komentajan tiedon laadun merkitystä: ”Kultainen sääntö ’puolet pois’ pitää tässäkin taas paikkansa, ja onneton se komentaja, joka ilman muuta ottaa todeksi tällaisissa (kriittisissä) tilanteissa tulevat ilmoitukset, mutta kuitenkin epäilykset saattavat osoittautua turhiksi ja jonakin hetkenä vihollinen on varsin lähellä.” Viljanen jatkaa:

”Jos rykmentissä on esikuntapäällikkö, komentaja voi vapaammin liikkua, mutta jos esikuntapäällikkö on jo tullut taistelukyvyttömäksi, on komentaja miltei sidottu komentopaikkaansa.”

Sotilasorganisaation johtajuuden onnistumisen edellytyksenä ovat onnistuneet johtajavalinnat. Talvi- ja jatkosodan aikana ajatus johtajuudesta oli lähempänä lähtökohtaa, jonka mukaan johtajuus on synnynnäinen ominaisuus, eikä sitä juurikaan voi oppia. Toki 1920- ja 1930-luvulla puolustusvoimissa opetettiin johtamista eri tasoilla ja eri sotakouluissa. Erityisen korostuneesti tämä tulee esille Mannerheimin tavassa kohdella alaisia komentajiaan: yksillä oli onni matkassa, toisilla ei, huolimatta ammatillisesta osaamisesta. Pätevien alaisten valitseminen oman johtamistoiminnan tueksi kertoo hyvästä johtajasta. Osaaminen (tiedot, taidot, kokemus), halukkuus ja tahto yhdistettynä luottamukseen muodostavat johtajalta vaadittavat lähtökohdat. Johtajan kehitystasot on otettava huomioon. Jaettu johtajuus toimii tilanteissa, joissa alaiset johtajat ovat kokeneita ja osaavat

asiansa. Tehtävä- ja käskytaktiikka riippuu siis tilanteesta, tehtävästä ja johtajien sekä joukkojen taistelukyvyistä. Jakamisen tarkoituksena on yhdenmukaistaa eri tason johtajien näkemyksiä ja tulkintoja. Vaikka suunnittelu keskitettäisiin ylempiin esikuntiin, toimeenpano on annettava alaisille ja heidän organisaatioilleen. (Tuunainen 2010, 32) Viljanen korostaa muistiossaan varajohtajien merkitystä:

”Näin sitten toiminta jatkuu epämääräisenä, kunnes edes jokin uusi tuore yksikkö saadaan sulkemaan ainakin tärkein kohta läpimurtoalueella. Sillä välin on taemas järjestettävä leveällä rintamalla taakse päin vetäytyneiden miesten kokoamien ja järjestämien jälleen yksikköihin. Jos päällystö on jäljellä, ei hajaantuminen todennäköisesti ole ollutkaan kovin suuri, mutta jos suurin osa komppanianpäälliköitä ja ehkä pari pataljoonankomentajaa rykmenttiä kohti on taistelukyvyttöminä, silloin kokoaminen vaatii aivan erityisiä toimenpiteitä ja uusien johtajien määräämistä. Tässä yhteydessä viitattakoon myöskin siihen merkitykseen, mikä on suurtaisteluun valmistauduttaessa varta vasten kuhunkin yksikköön sijoituilla varajohtajilla.”

Tuunaisen (2010, 33) mukaan asioiden ja ihmisten välistä riitelyä ja toiminnan konflikteja on mahdotonta erottaa toisistaan. Sopivassa määrin erilaiset mielipiteet rikastuttavat organisaation toimintaa. Vähintään jokaisen päätöksentekoon ja toimintaan osallistuvan tahon pitäisi saada sanoa näkemyksensä, varsinkin kun kyseessä on riski ihmishenkien menettämisestä. Myytin mukaan suomalainen sotilas on kyllä valmis jopa kuolemaan, kun sen mahdollisuuden perustelut tulevat hänelle itselleen ymmärretyiksi.

Nykyään periaatteena on se, että vaikka emme voi muuttaa ihmisten persoonallisuutta ja nopeuttaa osaamisen tasoa, voimme aina antaa ihmiselle ”peilin” tarkastella omaa käyttäytymistään suhteessa muihin. Esimiesvalmennus ja johtajana kehittyminen ovat tänään luonnollinen osa suomalaisen upseerin oppimisprosessia. Omaa käyttäytymistä voi säädellä niin, että ainakaan se ei aiheuta omaan johtamiseen ylimääräistä painetta ja negatiota.

Vastaavalla tavalla ensimmäisen maailmansodan sankari ja kirjailija Ernst Jünger on kuvannut itse taistelua teräksen ja tulen kamppailuksi ihmislihaa ja tahtoa vastaan. Siinä valmistautumisella, kouluttautumisella ja taistelun jälkeisellä toipumisella ja oppimisella on johtajuuden kannalta suurempi merkitys kuin itse taisteluaktilla.

On huomionarvoista, että jatkosodan aikana yhtään suomalaista divisioonaa ei saarrettu ja tuhottu täysin. Jo sitä voidaan pitää onnistuneena johtamisena, että joukko ennen taistelua oli organisoitu, koulutettu ja asetettu paikalleen niin, että se kykeni säilyttämään organisaatorakenteensa jokseenkin tunnistettavassa muodossaan.

Sotilasjohtajan taustat

Tauno Viktor Viljanen oli syntynyt 6.9.1901 Helsingissä. Hän hallitsi useita kieliä, muun muassa saksaa, ranskaa ja venäjää. Hän asui puolisonsa Airi Viljasen kanssa Helsingin Töölössä.² Tauno Viljanen suoritti asevelvollisuuden Suomen Valkoisessa Kaartissa vuosina 1920–1921. Vapaussotaan hän otti osaa vapaaehtoisena Helsingissä 20.4–3.6.1918. Sen jälkeen 1920-luku kului erilaisissa nuoremman upseerin tehtävissä Suomen Valkoisessa Kaartissa. Viljanen osallistui 18.4.1923 alkaen kahden kuukauden ajan Kadettikoulun loppukokeen suorittamiseen. Viljanen suoritti myös viestiupseerikurssin (1924) ja sotilaiden pedagogisen kurssin (1925). Sotakorkeakoulun Viljanen kävi vuosina 1925–1927.

Viljanen toimi 1930-luvulla muun muassa esikuntien toimistoupseerina ja komppanian päällikkönä. Talvisodassa hän palveli Kannaksen Armeijan Esikunnassa toimistoupseerina ja toimistopäällikkönä operatiivisella sektorilla majurin arvossa. Jatkosodan alkaessa hän oli Päämajan maavoimatoimiston päällikkönä. Hänet ylennettiin everstilutnantiksi 16.9.1941. Viljanen siirtyi JR 16:n komentajaksi 12.12.1942 ja 16.11.1943 JR 1:n komentajaksi. Hänet ylennettiin everstiksi 23.6.1944. Viljanen siirtyi 30.6.1944 Aunuksen Ryhmän Esikuntaan ja 19.7.1944 III AKE:n esikuntapäälliköksi. Viljanen otti osaa myös Lapin sotaan Ryhmä Pajarin esikuntapäällikkönä.

Tässä klassikkosarjassa esitetyn muistion kannalta tärkeä siirto Viljaselle tuli 30. marraskuuta 1944, kun hän otti vastaan Sotahistoriallisen toimiston päällikkyyden ja alkoi johtaa sotakokemusten kokoamista.

² Viljasen vuosikurssilaisina Suomalaisesta Yhteiskoulusta 31.5.1920 valmistuu mm. Castrén, Irma (myöh. Capranica del Grillo, markiisitar), Castrén, Osmo (oikeusministeriön hallitusneuvos), Collan, Hannes (oik. Yrjö Johannes Claudius, Helsingin teknillisen oppilaitoksen rehtori), Loimaranta, Aune (myöh. Seppälä, hammaslääkäri), Loimaranta, Marja (myöh. Ylänkö, lääkäri), Renqvist, Kari (myöh. Reenpää, vuorineuvos, Otavan toimitusjohtaja), Sibelius, Katarina (myöh. Ilves, Jean Sibeliuksen tytär) ja Ståhlberg, Aune (sosiaaliministeriön lastensuojelutarkastaja).

Tässä kohdin ei ole mahdollista pohtia laajemmin helsinkiläisyyden, Suomalaisen yhteiskoulun ja Valkoisen Kaartin merkitystä nuoren Tauno Viljasen arvomaailman kehitymiselle. Selvää kuitenkin on se, että Viljanen sai viettää nuoruuttaan ajan uusien niin sivistyksellisten kuin sotilaallistenkin virtausten ja virikkeiden keskellä. Lukemisen ja kirjoittamisen korkea taito tuli opituksi Suomalaisessa Yhteiskoulussa ja kyky soveltaa perusoppeja sotilaallisiin tarkoituksiin mahdollistui Valkoisessa Kaartissa.

Johtamisen toimintaympäristö

Syksyllä 1943 lumien laskeutuessa maahan JR 1. saa everstiluutnantti Viljasen komentajakseen eversti Maskulan tilalle. Viljanen tulee rykmentin komentajaksi tilanteessa, jossa VT-linjaa rakennetaan. (Erkkilä 1983, 71) Vammelsuun maisemat muuttuvat 16.–18.5.1944 Valkeasaaren maisemiksi, kun JR 1. ottaa asemat JR 6:lta. Puuton ja kumpuileva vihollisen aseisiin päin nouseva puolustusmaasto ei ole rakenteiltaan kunnossa. Rykmentin johto yrittää parhaansa korjatakseen puutteet. Touko-kesäkuun vaihteessa vihollisen puolelta kuuluu öisin rakentamisen ja ajoneuvojen ääniä, jotka sekoittuva Kronstadtin linnoituksen kaukaisiin ääniin. Samaan ajanjaksoon liittyy myös niin sanottu korsujen sisään ampumisvaihe. Vihollinen tähyttää päivisin suomalaisten asemissa olevia korsuja ja tuhoaa niitä suorasuuntaustulella. Sen seurauksena suomalaiset puolustajat joutuvat olemaan päivät poissa majoitustiloista, mikä lisää puolustajan väsymystilaa. (ibid., 77–79) Oeschin (1957, 82) mukaan JR 1 perusti erityisen korsukehikkojen valmistuskeskuksen lujittamaan niiden kestävyyttä venäläisten suorasuuntausammunnalta, mutta aika ei riittänyt. Toukokuun alussa 1944 JR1 saa määräyksen siirtyä Valkeasaaren rintamalohkolle rintamavastuuseen. Neuvostoliittolaiset saavat todennäköisesti heti tietoonsa joukkojen siirron. JR 1:n rintamavastuualue on Viipuri–Pietari-tien molemmin puolin neljä kilometriä leveällä rintamalohkolla.

Halsti (1957, 164–165) kirjoittaa, kuinka Valkeasaarella ja koko 10. D:n puolustuksessa ei ollut mahdollisuutta saada aikaan tulevan suurhyökkäyksen kannalta ryhmitykseen syvyyttä, koska rykmenttien reservipataljoonat olivat myös divisiioonan reservejä. Syvyydessä ei ollut myöskään raskaita aseita venäläisten panssarivaunuja vastaan. Tehtävänä oli torjua vihollinen asemien eteen. Tällaisessa tilanteessa johtamisedellytykset eivät ole kovin suotuisat, jos raskaita aseita ja reservijoukkoja ei ole käytettävissä aseman puolustamiseen. Alkuasetelma siis saneli

pitkälti 9.–10.6.1944 tapahtumat. Venäläisten hyökkäyksen painopiste oli alussa Valkeasaaren tien suunnassa ja sen eteläpuolella Mottorin tukikohtaan saakka. Kyse oli siis JR 1:n ensimmäisen ja toisen pataljoonan saumasta.

JR 1:n taistelu alkaa 9. kesäkuuta 1944 kello 06.00. Neuvostoliittolaisilla on kesäkuussa 1944 suurhyökkäyksen alkaessa erityisesti ilmaherruus ja suunnilleen nelinkertainen miesylivoima, kuusinkertainen panssariylivoima (suomalaisilla ei ollut Valkeasaarella lainkaan panssarivaunuja tai panssarikauhuja) ja kuusinkertainen tykistöylivoima suhteessa puolustajaan. Valkeasaarta puolustaa 10. Divisioonan JR 1. Sitä vastassa on 30. KAK, jonka kaikki kolme divisioonaa ovat noin 10 000 miehen vahvuisia. Kesäkuun 8. päivänä JR 1:n komentaja, everstiluutnantti Tauno Viljanen ja ErP 12:n komentaja, everstiluutnantti Verner Ursin, arvioivat hyökkäyksen alkavan 9.6.1944.

JR 1:n vahvuus oli 9.–10.6.1944 Valkeasaaren taistelujen jälkeen vain kolmannes alkuperäisestä. Hyökkäystä ei siis millään johtamismallilla olisi voitu torjua. Sen sijaan Viljasen muistiossa tulee hyvin esille periaatteita, joita torjunnan johtamisessa joukolla tulisi olla harjoiteltuna perustaistelumenetelmänä. Viljasen huomiot ovat periaatteiltaan ajattomia, ja ne sopivat myös meidän aikamme sotilasjohtamiseen. Viljasen muistiosta nousee muun muassa panssarintorjunnan, liikkuvien komentopaikkojen, salattujen radioyhteyksien ja reservien merkitys. Ehkä tärkein viisaus johtamisesta nousee esille Viljasen seuraavassa toteamuksessa:

”Ei ole hyvä olla joukoille puhumatta ilmeisestä vaarasta silloin, kun suurhyökkäys lähiviikkoina on mahdollinen. Vaikeata henkistä kriisiä, jota merkitsee rauhallisen kauden yhtäkkinen muuttuminen suurtaistelun tulimyrskyksi, on koettava lieventää valmentamalla jokainen mies jo ennakoita siihen.”

Viljasen mukaan komentajan henkilökohtainen käynti edessä taistelun eri vaiheissa on sekä alaisten rohkaisun että omakohtaisen näkemisen vuoksi tärkeä torjunnan edellytys. Joukkojen henki ja koulutustaso sekä taistelukokemus, johtajien lujuus, hermojen hallitseminen ja taito vaikuttavat torjuntaan paljon. Tulevasta ei tule maalata kauhukuvia, mutta tulevasta on puhuttava ja taistelijoita informoitava mahdollisimman paljon.

Taisteluiden alettua liikkuminen vihollisen tullessa on vaikeaa. Hienossa hiesussa olevat juoksuhaudat tukkeutuvat kelvottomiksi. Niiden aukaisemisessa on jatkuvasti töitä. Halstin (1957, 172) mukaan venäläisten tykistö sai ampua suurin piirtein rauhassa suomalaisten aseisiin. Suomalaisten miinakentät hävisivät ilmaan, korsut sortuivat, tulenjohtopaikkoja tuhoutui, taisteluhaudat täyttyivät ja puhelinjohdot katkeilivat. Etulinjasta tulleet tiedot jäivät vähäisiksi. Upseerien kaatuminen ja haavoittuminen oli kohtalokasta johtamiselle. Rykmenttiin oli tullut nuorien ikäluokkien täydennysmiehiä, jotka eivät olleet aikaisemmin olleet rintamalla. Se oli kova paikka monen nuoren miehen hermoille. Viljanen toteaa muistiossaan, kuinka ihmisen johtamisessa ei ole yhtä kaavaa, vaan tilanne ja tehtävä ratkaisevat keinot:

”Kun vihollinen on päässyt tunkeutumaan asemaan, voi alkaa yksityisiä vetäytyviä miehiä liikkua maastossa taaksepäin. Selvää on, että korkeampien komento- paikkojen ja yleensä kaikkien johtajien on heti puututtava asiaan ja koottava tällaiset harhaantuneet tai hermonsä menettäneet tai liian varovaiset miehet yhteen. Joka itse on tällaisessa tilanteessa ollut, tietää että suurtaistelussa eivät mitkään pikkutemput tällaisessa tilanteessa auta. Osa vetäytyvistä on niin perusteellisesti järkyttyneitä, että katse on mielipuolen ja he elävät aivan kuin toisessa maailmassa. Yleensä ei kukaan sano johtajille mitään vastaan eikä välittömästi jatka vetäytymistään. On tietenkin sellaisia pakenijoita, jotka eivät pahimmissa paikoissa ole olleetkaan, vaan varmuuden vuoksi lähtevät jo ajoissa vaaraa pakoon. Heihin nähden voi tietenkin raudanlujaa ankaruutta olla aivan paikoillaan, mutta mitään yleistä kaavaa ei voi esittää.”

Halstin (1957, 174) mukaan JR 1:n ensimmäisen pataljoonan kohdalla tapahtunut sisäänmurto niin sanottuun ”Kärki”-tukikohtaan aiheutti komppaniassa sekaannusta. Osa henkilöstöstä jätti asemansa. Murtuma laajeni nopeasti kilometrin syvyiseksi ja levyiseksi. Pataljoonan omin voimin saatiin hyökkäys pysähtymään, mutta Viljanen tarvitsi luvan reservipataljoonan käyttöön saadakseen asemat takaisin. Vastahyökkäys ei tuottanut täyttä tulosta, ja osa asemista Mottorin kohdalla jäi venäläisten haltuun.

Jukka Mäkelä kuvaa kaunokirjallisessa teoksessaan *Teräsvyöry Kannaksella* (1974), kuinka suurhyökkäys oli alkanut. Sen ensimmäiset tulitukset jauhoivat hiekkaiseen maastoon rakennetut pesäkkeet ja korsut sortuivat. Korsuihin jäi eläviä ja kuolleita. Tanner oli kuin horkassa ja kiehui kuin rokkapata. Savu- ja pölypilvet

olivat kuin hirmumyrskyssä. Tilanne oli sanoinkuvaamaton. Jyrinä oli niin kovaa, ettei siinä tilanteessa erottanut minkäänlaista yksittäistä ammusta. Osa ihmisistä meni sekaisin. He eivät tienneet, mitä tehdä ja minne mennä. Kovissa paineaalloissa miehiä kaatui kuin keiloja. Tuntui kuin yhtään elävää olentoa ei jäisi henkiin. Tykistötulen hiukan heikennyttyä alkoi miehiä ilmestyä pölypilvien seasta. Henkiin jääneistä useat alkoivat perääntyä yhdyshautaa pitkin kohti Pastorinjoen kanjonia, jonka rinteillä oli perääntyviä sotilaita. Selvittyään mullasta ja pölystä suomalaiset olivat valmiit taistelemaan.

Aamuyöhön 10. kesäkuuta asti oli vähän hiljaisempaa, kunnes aamulla viiden jälkeen kaikki tykit ja kranaatinheittimet aloittivat täysillä pauhunsaa. Tanner ulvoi, vapisi ja valitti. Sakeat savu- ja pölypilvet peittivät maan ja auringon. Alkoi kaikkien aseiden tulitus, jota kesti yhtämittaisesti yli kaksi tuntia. Tulituksen kohteina olivat muun muassa esikuntarakennukset, korsut, teltat, varastot, etulinjan taisteluhaudat ja mahdolliset tähytyspaikat. Tykistökeskityksen laannuttua jalkaväki aloitti hyökkäyksensä suomalaisten aseisiin panssarivaunujen tukemana. Tykistökeskityksen siirryttyä kauemmaksi lähtivät venäläisten panssarivaunut ja jalkaväki etenemään kohti suomalaisten tuhoutuneita asemia.

Mäkelä jatkaa, kuinka illan ja yön taisteluissa kaatui seitsemän komppanianpäällikköä. Eräästäkin komppaniasta kaatuivat kaikki upseerit sekä edellisenä päivänä tulleet täydennysupseerit, kadetit. He eivät ehtineet mukautua sodan olosuhteisiin.

JR 1:n torjuntatuliverkko harvenee siis kahden päivän aikana olemattomiin. Konekivääripesäkkeet tuhoutuvat toinen toisensa jälkeen vihollisen ammunnan täysosumista. Haavoittuneita ei saada kuljetettua taakse. Heidät on pakko jättää odottamaan yötä ja keskityksen heikkenemistä. Omien taistelijoiden avunpyynnöt ja valitukset järkyttävät heikoimpia taistelijoita. Osa vaipuu hysteeriseen toivottomuuteen. Aina vain uudet kranaattiryöpyt takovat asemia, taisteluhaudat sortuvat ja hautaavat miehiä elävänä alleen. (Erkkilä 1983, 87)

Johtaminen käy tällaisissa olosuhteissa mahdottomaksi, ja suurin osa upseereista on kaatunut tai haavoittunut. Tilanteesta ei saada yleiskuvaa, sillä pölyä on kaikkialla, viestiyhteydet ovat poikki ja kasvava saarroksiin jäämisen tunne saa perustaistelijat avuttomuuden tunteen valtaan. Tällaisessa tilanteessa ratkaisee yksittäisen taistelijan oman fyysisen ja psyykkisen toiminnan taso. Odottaminen

käy hermoille, janottaa, ja edellisestä ruokailusta on jo kaksi vuorokautta. Väsymys painaa silmiä kiinni vihollisen ilmestyessä yhä uudelleen pölyn seasta. Henkilökohtaiset aseet jumiutuvat hiekasta, ja on vaikea löytää suojaista monttua sen puhdistamiseksi. (Erkkilä 1983, 88–92)

Viljasen johtamisen edellytykset

JR 1 menettää 9.–10.6.1944 Valkeasaarella taistelukuntonsa. Yksiköistä on pois-
sa parhaat taistelijat ja suurin osa upseereista. Raskas kalusto on melkein koko-
naan jäänyt Valkeasaareen. (Erkkilä 1983, 100) Taistelukunnan palauttamiseksi
JR 1 saa jo 15. kesäkuuta 1944 uuden tehtävän osillaan Vammeljoki-linjalla.
Taistelukunnan tai sotilaallisen toimintakyvyn palauttaminen vaatii joukon tais-
telutahdon palauttamista, riittävän koulutuksen antamista, sotavarustuksen ja
henkilöstön täydentämistä. (Leinonen 1981, 145) JR 1 saadaan koottua patal-
joonittain 12.6.1944 mennessä, mutta sen taistelukunto on heikko. Raskaiden
aseiden ja upseeriston puute on suuri. Yhdeksästä kiväärikomppanian päälliköstä
vain yksi on jäljellä, ja perustaistelijoiden henkilökohtaiset varusteet ovat surke-
assa kunnossa. Rykmentin taistelukuntoa kohotetaan muun muassa joukkojen
kokoamisella ja majoittamisella. Pataljoonan komentajat pitävät puhutteluja jou-
koilleen vedoten sotilaan kunniantuntoon. Henkilöstötäydennyksiä suoritetaan
erityisesti joukkojen johtajien löytämiseksi. Suoritetaan myös ase- ja varushuoltoa
sekä täydennystä. Kun JR 1 joutuu 17.6.1944 jälleen rintamavastuuseen, ei sen
taistelukunto ole riittävä, ja se joutuu pakokauhun valtaan jatkuvan vetäytymi-
sestä johtuvan siirtymisen vuoksi. Sen jälkeen JR 1 ei enää osallistu Kannak-
sen viivytystaisteluihin, vaan siirtyy 10. D:n mukana Viipurinlahdelle reserviksi.
(Leinonen 1981, 148)

Tärkein taistelukuntoa edistänyt toimenpide oli Viljasen pitämä puhe koko
rykmentille 20. kesäkuuta 1944. Viljanen vetosi suoraan kaikkien taistelijoiden
kunniantuntoon ja korosti sitä, että asemassa on pysyttävä tilanteen vakavuuden
vuoksi. Lisäksi hän korosti miesten tekemiä hyviä suorituksia. Myös saksalaisten
uusista panssarintorjunta-aseista mainittiin. Viljanen henkilökohtaisesti jakoi jo-
kaisen pataljoonan komentopaikalla perustaistelijoille kunniamerkkejä, ja kaikki
miehet oli koottu yhteen tilaisuuteen. Tällä on haluttu osoittaa, että pääosa mie-

histä on hoitanut tehtävänsä hyvin. 5./JR 1:n menestyksellinen osallistuminen Hapenen-saaren valtauksen tuotiin esille eriasteisten päälliköiden ja komentajien puhutteluissa. JR 1:n kuritushuonetuomiot jäivät suhteellisen vähäisiksi (11 tuomiota), jos verrataan niitä jaettuihin kunniamerkkeihin ja ylennyksiin (330 kappaletta). JR 1:n eduksi oli se, että heinäkuun 1944 aikana sotasairaaloista ja toipumislomilta palasi takaisin siinä aikaisemmin palvelleita taistelijoita ja päällystää. Heinäkuun aikana saatiin myös huolto- ja täydennystoiminta kuntoon aseiden ja varusteiden osalta. Varsinainen koulutusvaihe alkoi juhannuksen jälkeen päivittäisillä sulkeisharjoituksilla (30–45 min), ryhmän, joukkueen ja komppanian ryhmitysharjoituksia (2–3 tuntia), ja kaikille annettiin panssarintorjuntakoulutusta muun muassa uusilla saksalaisilla aseilla. Lisäksi rykmentin taistelijoille pidettiin oppitunteja sotilaallisesta kurista ja valtion omaisuuden hoitamisesta. (Leinonen 1981, 151)

30.6.1944 Viljanen antaa Päiväkäskyn (n:o 17/1944) rykmentilleen:

”Sotilaani! Olemme viime marraskuusta alkaen olleet yhdessä, aluksi kenttätöissä ja toukokuun puolivälistä etulinjassa Valkeasaaren loholla. Siellä saimme 9.–10.1944 vastaan venäläisten suurhyökkäyksen painopisteen. Mukana olleet tietävät, millaista siellä silloin oli. Suurella tykistö-, ilmavoima- ja panssarivaunumäärällä vihollinen järkytti heikkoluontoisimmat. Hautojen sorruttua, varsinkin raskaiden aseiden suureksi osaksi tuhouduttua ja pölyn peittäessä näköalan vihollinen tunkeutui erillisiksi pesäkkeiksi muuttuneisiin asemeihimme. Epätietoisuus tilanteesta ja vihollisen häikäilemätön yritteliäisyys sekä varsinkin raskaat johtajatappiot mursivat puolustuksemme. Alkoi vetäytyminen. Tässäkin vaiheessa monet uljaat miehet suorittivat sankaritekoja. Verraten nopeasti rykmentti saatiin jälleen kokoon ja vähän lepäämään. [...] Sotilaat! Minä tiedän, mitä tämä kaikki ja välillä suoritettut marssit teiltä ovat vaatineet. Joukossamme on ollut heikkoja, mutta myös paljon vahvoja. Nyt jättäessäni rykmentin haluan kiittää jokaista upseeria, aliupseeria ja miestä kaikista tänä raskaana aikana tekemistänne ponnistuksista. Voittokulku vaatii sisua ja voimaa. Vetäytyminen meidän kokemisamme oloissa vaatii vielä paljon enemmän. Nyt tilanne on muuttunut. Meidän taistelumme on antanut aikaa toisille joukoille ehtiä mukaan. Nyt rykmentti on levännyt, saanut täydennystä ja tullut jälleen taistelukelpoiseksi. Toivotan kaikille teille parasta onnea ja menestystä. Seuraan uudessa paikassani entisen rykmenttini toimia toivoen sille kaikkea hyvää”. (Erkkilä 1983, 110–111)

JR 1:n komentaja vaihtuu elokuun alkupäivinä everstiluutnantti Lylyn ottaessa rykmentti johtoonsa ja asettuessa Viipurinlahdelle puolustukseen.

Miten Viljanen analysoi johtamisen edellytyksiä suurhyökkäyksen varalta?

Viljanen aloittaa analyysinsä pohtimalla suurhyökkäyksen mahdollisuutta hyökkäyksen ja puolustuksen välisessä dilemmassa. On mielenkiintoista pohtia, mitä tällainen hyökkäys nykyään merkitsee, kun käytössä on ydinaseita ja kyberulottuvuus. Suurvallat edelleen käyttävät tällaista lähtökohtaa, kun hyökkäys tapahtuu. Keskeistä puolustavalle pienelle maalle onkin pohtia sitä, mitkä ovat edellytykset selviytyä tällaisesta iskusta. Keskeinen kysymys on siis miettiä, miten puolustus täyttää tehtävänsä suurhyökkäystä vastaan ja miten sitä johdetaan. Olemmeko ajoissa nähneet kehityksen suunnan vai pysyneet ”liiaksi entisyyden lumoissa”?

Viljanen toteaa selkeästi, että paraskaan johtaminen ja koulutettu joukko eivät lopulta voi mitään materiaaliselle ylivoimalle. Suuren yleisön silmissä olemme liiaksi ihmisyyden myytin varassa: ”yksi suomalainen vastaa kymmentä...”. Viljasen mukaan kehitys ei ole pysähtynyt eikä pysähdy. Hyökkäysmenetelmät vastaisuudessa ovat täydellisempiä ja toisenlaisia kuin äskeisessä sodassa. Olemme aina oman näkemysemme vankeja, mikä paradoksaalisesti taas avaa mahdollisuuden johtamiselle.

Viljasen mukaan voimme havaita yleisistä ilmiöistä, kuten puolustukseemme tunkeutumisesta ja sen murtautumisesta, että jotakin hyökkäykseen viittaava on tapahtumassa, mutta emme pääse koskaan vihollisen harhauttavan toiminnan taakse. Lisäksi ihmisvoima on säästettävä ensi-iskulta. Jokaista hyökkäystä edeltää viimeinen varoitus, joka lopulta muuttaa tilannekuvan tilannetietoisuudeksi. Toisaalta Viljanen toteaa, että hyökkäyksen valmistelut hukkuvat muuhun jopapäiväiseen toimintaan, eivätkä ne aivan selvinä siitä erotu. Lisäksi eri ihmiset arvioivat näkemänsä, kuulemansa ja tietoonsa saamansa aineiston eri tavoin. Toisella saattaa olla syystä taikka toisesta ennakkokäsitys, ettei mikään tärkeä vaihe ole edessä. Toinen voi leimata tehdyt havainnot ja alempaa tulleet ilmoitukset turhan hermostuneisuuden aikaansaamiksi. Niin eri portaissa olevien johtajien ja tärkeiden toimihenkilöiden mielipiteet saattavat huomattavasti erota toisistaan. Vastaavasti valmistautumistoimenpiteet ovat silloin erilaisia, joko laajempia tai

varsin vähäisiä. Jälkeenpäin tietenkin, kun todellisuus ilmenee, jokainen on valmis muovaamaan omia silloisia ajatuksiaan myöhempää todellisuutta vastaaviksi.

Viljasen mukaan puolustuksen johtamisessa ei ole varaa jättää käyttämättä uusien menetelmien tieteellisen tarkkaa tutkimista sodankäynnin teknistyessä. Viljanen korostaa, että materiaaliset puutteet maksavat aina verta. Ennen taisteluja haasteena on aina se, että ihmishengelle on vaikea laskea hintaa. Aina pitäisi miettiä, kuinka paljon aseita tarvitaan eikä kuinka vähän.

Viljasen mukaan strateginen isku tai murto ei saa kaataa koko järjestelmää. Samalla kun vihollinen iskee, on oltava valmius väistää isku ja tehdä vastaisku. Vihollinen keskittää kaiken fyysisen ja henkisen voimansa ratkaisevaan iskuun, ja jos se kyetään kestämaan, on vaikutus eksponentiaalinen itselle positiivisessa mielessä. Viljanen korostaa myös sitä, että kun edessä ollaan tulella, takaa pitää antaa silmiä edessä sokaistuneille. Ilman riittäviä ja salattuja johtamisyhteyksiä komentaja ei onnistu tehtävässään. Komentaja liikkuminen tällaisessa tilanteessa on hyvin rajattua.

Viljasen mukaan pari kolme tuntia päähyökkäyksen alkamisesta on aika, joka osoittaa, kuinka hyökkäys alkuvaiheessaan onnistuu. Silloin myös puolustajalle selviävät lähimpien tuntien tehtävät. Jos reservejä on lähellä, syntyneet aukot voidaan ehkä tukkia ja suorittaa edullisissa tilanteissa pieniä vastaiskuja irrallisena mahdollisesti etenevän hyökkääjän sivustaan. Ellei reservejä ole, asiaa ei voida paljon auttaa. Tämä Viljasen huomio pitäisi ottaa vakavasti tänäänkin. Kuvitellemme liian helposti, että tehokkuus syntyy ”tässä ja nyt” -toimintakyvystä. Lepo, koulutus ja aseistus tekevät järkyttyneestä sotilaasta taas taistelukykyisen.

Viljanen pohdiskelee tulevaisuuteen katsoen, kuinka komentajan pitäisi valita paikkansa taistelussa:

”Millainen pitäisi tällaisen komentovaunun olla? Siinä pitää olla ennen kaikkea radio ja sen verran tilaa, että ainakin kolme muuta matkustajaa komentajan lisäksi – lähettiupseeri ja pari lähettiä – mahtuu siihen. Panssarin pitäisi suojata ainakin sirpaleilta. Näköalan pitäisi olla vapaampi kuin tavallisesta panssarivaunusta ja vaunun pitäisi kulkea telaketjuilla. Itse asiassa pitäisi siinä olla myös tehokas panssarintorjunta- ja sammalla ilmatorjuntatykki. Kysymys on sitten siitä, kan-

nattaako luoda uutta vaunumallia vai valita tavallinen panssarivaunu. Luultavasti suuret maat tulevat tässä suhteessa antamaan esimerkkejä.”

Saksalaiset olivat todenneet liikkuvien komentovaunujen ja radioyhteyksien olevan tehokas johtamistapa, mutta se vaati tuekseen ilmaherruuden. Esimerkiksi Normandiassa kesäkuussa 1944 liittoutuneet ensimmäisenä tuhosivat saksalaisten liikkuvat komentoaikat ilmaherruuden turvin.

Viljanen ei sorru muistelmien tapaiseen itsekehuun ja muiden painamiseen, vaikka muistiossa on useissa kohdin muistelmallista sävyä. Viljanen ei ole myöskään syyttelevä, vaikka joissain kohdin moititaan piikkilangan vähyyttä muun muassa Valkeasaaren asemissa. Moitteet ovat vähäisiä, mutta siellä täällä niitä esiintyy. Sivulla 59 muistiossaan Viljanen muun muassa muistelee, kuinka etulinjasta vangiksi saatu vihollinen ei vakuuttanut taaempia esikuntia puheillaan välittömästä vaarasta. Piikkilangan puutetta moititaan epäsuorasti specialistien säästämishalulla (s. 61). Viljanen toteaa myös hyvin (s. 62), kuinka suurhyökkäyksen valmistelut hukkuvat taistelukentän ja rintamaan muuhun hälyyn eikä uusiin heikkoihin signaaleihin aina osata suhtautua vakavasti.

Yksi vaikeimmista johtamisasioista Viljasen mukaan (s. 65) on massiivisen tykistövalmistelun aiheuttama johtamisyhteyksien katkeaminen, puolustusrakenteiden ja raskaiden aseiden tuhoutuminen sekä yleisesti laajalle leviää moraalinen ja henkinen lamauttaminen. Salatun radiokaluston merkitys korostuu johtamisessa. Toisaalta liikkuvista komentoaikoista ilman ilmaherruutta ei ole ratkaisevaa etua viholliseen nähden (s.106–108). Viljanen näkee kuitenkin oikein, että komentajat olivat sidottuja johtamisessaan kiinteisiin komentoaikkoihin puhelin- ja lähettiyhteyksineen. Ilman niitä suunnitelmallinen johtaminen oli mahdotonta (s. 69). Ratkaiseva kysymys on se, mihin hintaan etulinja annetaan viholliselle: harva miehitys omien miesten säätämiseksi tuli-iskussa voi koitua etulinjan nopeaksi menettämiseksi, ja toisaalta tiheä miehitys altistaa joukon vihollisen tulen vaikutukselle suurine henkilötappioineen. Viljanen myös ennakoi kylmän sodan ajan panssarintorjunnan merkityksen koko puolustusjärjestelmän avaintekijäksi (s. 80) Oikeastaan korostaessaan rynnäkkötykkien merkitystä panssarintorjunnassa Viljanen ennakoi parhaaksi panssarintorjunta-aseeksi toista panssarivaunua (s. 101). Myös reservien merkitys korostuu vihollisen pysäyttämiseen tarvittavan vastahyökkäyksen vuoksi. Tämän Viljanen näkee nimenomaan ylemmän johtoportaan tehtäväksi alemman tukemiseksi (s. 81).

Lopuksi

Kun kirjoittava ja tutkiva upseeri joutuu Valkeasaaren kaltaiseen tulimyrskyyn, johtamisessa korostuu hengissä selviytyminen muiden mukana. Suunnitelmat, käskytykset ja ryhmitykset menettävä merkityksensä, vaikka sotahistoria näkeekin niissä oikeutetusti jälkiviisaana virheitä etulinjan sijainnissa, joukkojen passiivisessa kouluttamisessa ja asemien linnoittamisessa. Kyse oli kuitenkin olemassaolon taistelusta, omien hermojen ja fysiikan kestävyydestä.

Komentajuuden suhteen oltiin kesällä 1944 uudessa tilanteessa: olosuhteet haastoivat tahtujohtamisen. Talvisodassahan jääkäritaustaisten komentajien tahto ja kyky aktiiviseen puolustustaisteluun jopa hyvinkin pienin joukoin paikallisesti toteutettavin vastahyökkäyksin lannisti hyökkääjän tahdon. Samoin jatkosodan hyökkäysvaiheessa aktiivisuus oli suorastaan ihailtavaa. Laatokan Karjalassa voitaneen puhua lähes salamasodasta. Vuoden 1941 hyökkäysvaiheen suuret tappiot ehkä tekivät myös jääkäritaustaisista komentajista varovaisempia ja jopa passiivisempia. Näin ollen ilmiselvästi tulossa olleeseen suurhyökkäykseen ei ehkä varauduttu niin hyvin kuin olisi ollut mahdollista.

Kirjoittava upseerimme kuitenkin selviää tulimyrskystä, eikä hän kritisoi tai moralisoi tapahtumia tässä julkaistussa muistiossaan. Viljanen esittäytyy hyvin stolaalaisena ihmisenä: lujahermoisena ja harmaana eminenssinä, joka mahdollistaa muiden loistamisen. Viljasen johtaminen kiteytyy hänen muistiossaan sivulla 71 esittämäänsä lausahdukseen: ”Taival tietämisestä taitamiseen on aina hankala. Kuitenkin on lähdeittä tietämisestä eikä tietämättömyydestä”.

Lähteet

Ahto, Sampo (2012), Haastattelu 16.2.2012.

Brantberg, Robert (1999), *Sotaupseerit. 21 suomalaisen sotaupseerin elämäkerta*. Tampere: Revontuli.

Erkkilä, Erkki (1983), *JR 1:n vaiheet 1941–44*. Lappeenranta: Etelä-Karjalan kirjapaino.

Halsti, Wolf H. (1957), *Suomen Sota 1939–1945. Osa 3, Ratkaisu 1944*. Helsinki: Otava.

Kukkonen, Reino, ”Neuvostoliiton suurhyökkäys Karjalankannaksella” *Suomen sotilas* (http://www.suomensotilas.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=138:silminnaekijae-neuvostoliiton-suurhyoekkaeys-1944&catid=56:catartikkeliarkistovanhat&Itemid=103, 17.12.2011)

Kulju, Mika (2011), *Kenraalin viisi sotaa. Hjalmar Siilasvuon elämäkerta*. Helsinki: Gummerus.

Kuosa, Tauno (1981), *A.O. Pajari. Viiden sodan soturi*. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Laaksonen, Lasse (2011), *Mistä sotakenraalit tulivat – Tie Mannerheimin johtoon 1918–1939*. Helsinki: Helsinki-kirjat.

Leinonen, Aulis (1981), ”Joukon taistelukyvyn palauttaminen sodissamme 1939–45”. *Huoltopäällikkö*. Huoltoupseeriyhdistyksen julkaisu 1981, 145–164.

Mäkelä, Jukka (1974), *Teräsvyöry Kannaksella*. Porvoo; Helsinki: WSOY.

Nyysönen, Heino (2005), *Johtajuutta ja mielikuvia ääritilanteissa*. <http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/index.php?id=876>, 17.12.2011).

Oesch, K. L. (1957), *Suomen kohtalon ratkaisu Kannaksella v. 1944*. Helsinki: Otava.

Rendulic, Lothar (1967), *Grundlagen militärischer Führung*. Herford: Maximilian.

Susitaival, Paavo (1981), *Aktivisti ei hellitä*. Hämeenlinna: Karisto.

Turtola, Martti (2009), *Aksel Fredrik Airo. Taipumaton kenraali*. Helsinki: Otava.

Tuunainen, Pasi (2010), *Tahtojen taisto. Alpo K. Marttinen ja Hjalmar Siilasvuo talvisodassa*. Helsinki: Otava.

NYKYAIKAINEN SUURHYÖKKÄYS JA SEN TORJUMISEN EDELLYTYKSIÄ

Eversti T. V. Viljanen

Nykyaikainen suurhyökkäys ja sen torjumisen edellytyksiä

Nykyaikaiseksi suurhyökkäykseksi tässä kirjoituksessa kutsutaan sodan 1939–1945 kuluessa esiintynyttä suuren tykistömassan, voimakkaiden ilmavoimien ja panssarijoukkojen murtovoimaan perustuvaa, kauan valmisteltua hyökkäystä. Tällaisten hyökkäysten juuret ovat viime maailmansodassa. Jotta voitaisiin täysin ymmärtää nykyaikaista suurhyökkäystä ja sen torjuntamahdollisuuksia, on syytä luoda katsaus puolustus- ja hyökkäysmenetelmien kehitykseen viime maailmansodan alkuajasta nykypäiviin, siis ajasta, jolloin asemasota syntyi. Aluksi puolustus oli ylivoimainen, mutta sittemmin hyökkäys kehittyi sellaiseksi, että äskeisessä maailmansodassa ei ainoakaan varsinainen suurhyökkäys epäonnistunut ja siis hyökkäys oli huomattavasti puolustusta tehokkaampi.

I. Suurhyökkäyksen syntyhistoria

1.maailmansotaan asti hyökkäys oli eräitä poikkeuksia lukuunottamatta ollut ylivoimainen ja sodat siis liikuntasotia. Syksyllä 1914 länsirintamalla kuitenkin syntyi asemasota. Komppaniassa oli näihin aikoihin n. 250 miestä ja sen kaista puolustuksessa oli tavallisesti vain 300–400 m. Länsi-Euroopan pehmeään maaperään komppania kaivautui yhdessä yössä, niin ettei silloisella tykistöllä – esim. Saksassa neljä pstoa divisioonaa kohti, niistä yksi 15 sm. tykkejä – yleensä saatu puolustusvoimaa nujerretuksi. Samaan aikaan alkoi muidenkin kenttävarustusten käyttö laajassa mitassa ja konetuliaseita annettiin joukoille entistä enemmän. Tuloksena oli, että 1915 oli pakko ryhtyä lisäämään voimakkaasti tykistöä, jotta puolustusasemat saataisiin murretuiksi. Puolustajien miesvahvuus yleensä väheni, mutta kone- ja pikakiväärien määrä lisääntyi, joten tulivoima kaikesta huolimatta entisestään kasvoi. Kun kyseessä oli pitkä asemasota ja puolustusasemia alettiin rakentaa syvyyteen hyvissä ajoin ja usein erityisillä työmuodostelmilla, ei miesmäärän vähentymisestä johtunut kaivuuvoiman pieneneminen heti tullut haitallisena esille. 1916 oli ainoana keinona puolustajan edes etumaisten asemien murtamiseksi valtavan tykistömäärän keskittäminen verraten kapealle alueelle ja ennen kuulumattomien ammusmassojen suuntaaminen puolustajan asemiin. Näin syntyivät suuret tykistövoimien keskitykset, jotka seuraavana vuonna, siis 1917 saavuttivat huippunsa Malmaisonin (Lafaux'n) taistelussa lokakuussa 1917,

jolloin hyökkäysalueella oli tykki 6,4 m kohti. Tällaisten tykistömäärien käytön suunnittelu pakotti muodostamaan entistä suurempia tykistöyksiköitä, tykistödivisioonia, joita Ranskalla oli kolme. Kun puolustaja kuitenkin oli alkanut rakentaa useampien linjojen sijaan syviä vyöhykkeitä, ei tällainenkaan tykistön keskittäminen ollut riittävä täydellisen läpimurron saamiseksi. Tarpeellisen tykistön ja valtaviin ampumatarvikemäärien tuominen paikalle ja muut valmistelut aikaansaiivat sen, että tällaisia hyökkäyksiä ei pystytty suorittamaan kuin aivan muutama yhden vuoden kuluessa. Sitäpaitsi tuontapaisen hyökkäyksen valmistelua ei yleensä voitu salata, joten yllätys oli miltei mahdotonta. Jotta näissä suhteissa päästäisiin pitemmälle, materiaalia säästyisi eikä sotatuotantoa ajanmittaan rasi tettaisi aivan äärimmilleen, kehitettiin jo v. 1916 esiintyneet panssarivaunut uudeksi hyökkäysvälineeksi, joka massoitain, s.o. muutaman sadan erissä käytettynä, mahdollistaisi hyökkäyksen ilman näin perusteellisia ja pitkäaikaisia valmisteluja. Niinpä vuonna 1918 kaikki suurhyökkäykset rakentuivat liittoutuneiden puolella suureksi osaksi panssarivaunujen massakäyttöön ja tykistön määrä hyökkäysrintaman leveyteen verraten väheni yleensä n. tykkiin 10 m kohti. Silloin hyökkäykset tavallisesti onnistuivatkin, mutta ensinnäkin Saksan voimat alkoivat jo olla lopussa eikä menestystä voitu laskea yksinomaan parantuneen hyökkäysmenetelmän ansioksi ja toiseksi saksalaisten panssarintorjunta oli aivan alkeellinen, joten täytyi ottaa huomioon, että tulevaisuudessa siinä suhteessa asiat hyökkääjän kannalta olisivat vaikeampia. 1.maailmansodassa oli siis puolustus suurimman osan aikaa ollut aivan ylivoimainen ja loppuvaiheessakin poikkeukselliset olosuhteet helpottivat siinä määrin hyökkäystä, ettei liikuntasodan aikaansaaminen vastaisuudessa suinkaan ollut selvää. Päinvastoin tämä kysymys vaati vielä paljon huomiota osakseen.

Maailmansotien väliaikana tapahtui sekä sotamateriaalin että menetelmien kehitystä. Tykistö, joka jo 1.maailmansodan aikana oli osaksi muuttunut moottorivetoiseksi, moottoroitui entistä enemmän. Tällöin mahdollistui raskaampien tykkien liikutteleminen varsin kätevästi, mikä oli omiaan suurentamaan tykistön kaliiperia. Jo 1.maailmansodassa esiintyneet kranaatinheitin kehittyivät ja yleistyivät jalkaväen raskaiksi aseiksi sekä lisäsivät siten entistä enemmän suurikaliiperista tulivoimaa. Uudet tykkimallit, pst.- ja it.tykkit, ilmestyivät ja kun varsin nopeasti havaittiin niiden käyttömahdollisuudet yleisessäkin taistelutoiminnassa suorasuuntausaseina, kasvoi tulivoima entisestään ja muuttui osaksi suorasuuntausammunnaksi, jonka tarkkuus ja teho oli huomattavasti suurempi kuin epäsuoraa tulta käyttävän tykistön. Ilmavoimat kehittyivät tunnetusti. Sak-

sassa keksittiin tarkkuuspommituskone, Stuka, joka tarjosi uudet mahdollisuudet voimakkaan tulen suuntaamiseen vastustajan aseisiin. Panssarivaunujen alalla tapahtui suurta teknillistä kehitystä, jolloin vaunujen nopeus kasvoi, ketteryys lisääntyi ja Espanjan kansalaissodan jälkeen panssarin vahvuus sekä samalla vaunun paino huomattavasti kasvoivat.

Tauno Viktor Viljanen everstinä 2.8.1957. Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alkajessa Viljanen oli Valkeasaassa asemissa olevan JR1:n komentaja.

Tämä teknillinen kehitys tarjosi uusia mahdollisuuksia taistelumenetelmille ja näiden kehittämisyhtymykset tiettyyn, edulliseksi katsottuun suuntaan vuorostaan stimuloivat vastaavaa teknillistä kehitystä. Suureksi osaksi oli juuri hyökkäysmenetelmää koetettu tehostaa, jotta voitaisiin käydä liikuntasotaa eikä rintamista muodostuisi samanlaisia asematarintamia kuin edellisessä maailmansodassa. Toiselta puolen välineistön monipuolistuminen lisäsi myös puolustuksen tehoa, joten jäi epäselväksi, oliko uusissa olosuhteissa hyökkäys vai puolustus keskimäärin katsottuna vahvempi ja oliko onnistuttu luomaan menetelmät, joilla liikuntasota olisi taattu. Jalkaväen vahvuudet olivat kaikkialla yhä pienentyneet, yksikköjen aseistus yhä lisääntynyt, tulen teho kasvanut, josta seikasta aseiden ja organisaation kehittäjät olivat pitäneet hyvää huolta. Mutta eräässä suhteessa

oli tapahtunut selvä taantuminen, joka ei vielä ilman muuta ollut havaittavissa eikä tullut siitä lähinnä vastaavan aselajin, pioneerien, toimesta juuri yhtään, ei ainakaan tarpeeksi toimitettua maailmalle. Yksikköjen kaivuuvoima verrattuna puolustuskaistojen leveyteen oli aivan minimaalinen, jos vertauskohdaksi ottaa vuoden 1914 250 miestä vahvan komppanian ja n. 300 m leveän kaistan. Tässä on yksi ydinsyitä seuraavaan kehitykseen.

2.maailmansodan alkaessa Puolassa 1939 ilmeni heti, että ainakaan niissä olosuhteissa ei puolustus ollenkaan pystynyt täyttämään tehtävänsä, vaan hyökkäys oli aivan ylivoimainen. Saksalaisten moottoroitu tykistö saatiin helposti keskitettyä tärkeille kohdille huomattaviksi massoiksi, heidän Stukansa katkaisivat takamaastossa rautatiet, viestiyhteydet ja yhdessä muiden ilmavoimien kanssa suureksi osaksi kaiken liikenteen sekä aiheuttivat puolalaisten asemissa 500 kg pommeillaan huomattavaa tuhoa. Saksalaisten panssaridivisioonien ahtaalla alalla, edelliseen maailmansotaan verraten 3–4 kertaa tiheämmässä muodossa tapahtuneet nopeat hyökkäykset olivat vastustamattomia, koska puolalaisten panssarintorjunta oli näin syntyneenä tarvetta silmälläpitäen auttamattomasti takapajulla ja saksalaisten panssarivoimien syvät murrot sekoittivat puolalaisten puolustuksen täydellisesti. Puolan episodi osoitti, että maailmansotien välisenä aikana tapahtunut hyökkäysmenetelmien aivan erityisesti suunniteltu kehittäminen yhdessä välineistön alalla tapahtuneiden parannusten kanssa oli tehnyt liikuntasodan täysin mahdolliseksi, kun vastustajan puolella ei ollut ajoissa nähty kehityksen suuntaa, vaan pysytty liiaksi entisyyden lumoissa.

Puolan sota voitiin kuitenkin selittää erikoistapaukseksi, varsinkin kun Suomen talvisodassa panssarivoimat pidettiin varsin hyvin kurissa, mutta seuraavana vuonna saksalaisten hyökätessä Ranskaan ilmenivät samat seikat siellä uudestaan. Sen jälkeen oli uudelta, jo vakiintuneelta hyökkäysmenetelmältä hävinnyt lopullisesti sen yllätysluonne, joten puolustajat voivat harkita vastatoimenpiteitä. Tulvaisuus todennäköisesti osoittaa Suomen talvisodan kokemusten huomattavan merkityksen tässä suhteessa.

Saksan hyökätessä 1941 Venäjälle oli alku suunnilleen samanlainen kuin muuallakin, mutta maaston laatu, venäläisten sitkeys ja eräät muut tekijät vaikuttivat sen, että hyökkäysmenetelmä ei sittenkään ollut yhtä tehokas kuin Puolassa ja Länsi-Euroopassa. Vähitellen Saksan hyökkäysvoima myös kulmineoitui ja liittoutuneille ilmeni sotatarvikkeiden suurtuotannon ja uusien koulutettujen

joukkojen luomia suurten hyökkäysten mahdollisuuksia. He olivat nyt ottaneet oppia saksalaisista ja käyttivät näiden omia menetelmiä, mutta osaksi parannettuina ja suurempien resurssien turvin korkeampaan potenssiin nostettuina. Venäläisten talvihyökkäykset 1941–1942 olivat edullisten olosuhteiden helpottamia eikä niissä hyökkäysmenetelmä ollut tärkeällä sijalla, mutta ensimmäiseksi nykyaikaiseksi suurhyökkäykseksi on katsottava el Alameinin taistelu Egyptissä 23.10.–4.11.1942. Tällöin englantilaisilla oli 10 km levyisellä rintamalla 9,5 sm tai raskaampi tykki joka 20 m kohti. Tykistömäärä ei siis ollut kuin 1/3 Malmaisonin taistelun tykistöstä, mutta ensinnäkin kaliiperi oli kauttaaltaan ainakin 9,5 sm, kun Malmaisonissa pääosa oli ollut 7,5 sm, toiseksi kranaatinheitinten määrä oli el Alameinissa huomattavasti suurempi, mutta tulivoiman kannalta oli kuitenkin ratkaisevaa, että el Alameinissa Englannin ilmavoimat voivat iskeä saksalaisia sellaisella pommimäärällä, että edellisen maailmansodan pommitukset jäävät aivan mitättömän pieniksi. Yli viikon kestäneellä tykistötulella, ilmapommituksilla ja jalkaväen toiminnalla englantilaiset täydellisesti murskasivat saksalaisten puolustuksen ja sen jälkeen läpimurtoa kehittämään varatuilla panssarivoimilla, joita siihen saakka oli säästetty, s.o. kahdella englantilaisella panssaridivisioonalla ja uus-seelantilaisella moottoroidulla divisioonalla lopullisesti hajoittivat saksalaisten armeijan. Englannin ja Ameriikan sotateollisuus oli nyt ensikertaa antanut englantilaisille ylivoimaiset välineet saksalaisia vastaan, niin ylivoimaiset, että paraskaan, marsalkka Rommelin johto ja saksalaiset valiojoukot eivät voineet mitään ehdottomalle materiaaliylivoimalle.

Vähän myöhemmin alkoi toinen nykyaikainen suurhyökkäys, Stalingradin taistelu 19.11.1942. Venäläisten tietojen mukaan he tukivat hyökkäystään 5.000 tykillä. Jo tässä yhteydessä on kuitenkin muistettava, että venäläiset laskevat tykeiksi kaikki pst.tykitkin, siis 45 mm tykkeihin saakka sekä ilmeisesti myös ainakin raskaat kranaatinheitimet, mahdollisesti kevyetkin. Mitenkä raketinheitimet arvioidaan, koko auto yhdeksi tykiksi vai kutkin kiskot yhdeksi on vielä epäselvää. Joka tapauksessa on varmaa, että venäläiset menestyksestään saivat suureksi osaksi kiittää talviolosuhteiden ohella hyökkäysmenetelmäänsä, jonka tärkeimpänä osana oli tykistöhyökkäys. Marsalkka Voronovin maininnan mukaan heillä Stalingradissa oli 250 tykkiä km:llä, siis tykki 4 m kohti, mutta tällöin tykkikäsite on huomattavan laaja, kuten edellä jo esitettiin. Suurten tykistömassojen liikuttaminen ja käyttö oli mahdollistunut siten, että kaikista divisioonista oli otettu tykistöä pois ja siitä muodostettu tykistödivisioonia, ehkä jo tässä vaiheessa myös tykistöarmeijakuntia. Venäjän ilmavoimien osuus saksalaisten asemien peh-

mittämiseen oli joka tapauksessa paljon vähäisempi kuin Englannin ilmavoimien osuus el Alameinissa. Sen sijaan venäläisten panssarivoimien vaikutus lienee ollut tärkeämpi kuin englantilaisilla. Venäläisten vaunut, erityisesti Klim Voroshilov-malliset olivat huomattavasti raskaampia kuin englantilaisten käyttämät ja T-34 malliset muodoltaan erityisen edullisia.

Neuvostoliittolainen T 34-85 on jäänyt suomalaisten saaliiksi. "Pitkäputkinen sotka" oli 85 millimetrisellä pääaseella varustettu malli yhdestä sodan eniten valmistetuista panssarivaunutyypeistä.

El Alameinissa ja Stalingradissa alkoi sitten nykyaikaisten suurtaistelujen sarja. Anglosaksien ja venäläisten hyökkäysmenetelmien erona olivat edelleen pääasiassa seuraavat seikat: Anglosakseilla miltei päätulivoimana olivat erittäin vahvojen, usein tuhansien koneiden pudottamat "pommimatot", venäläisillä oli tykistö pääasiallisena tulivoimana. Panssarivaunujen alalla venäläiset edelleen kehittivät raskaimpia malleja, erityisesti läpimurtopanssarivaunuja, Josef Stalineja. Anglosaksit varsinkin loppuaikoina voivat ilmavoimillaan pommittaa hajalle vastustajan liikenneverkon ja tärkeät sillat laajalla alalla selustassa sekä, kuten heinäkuussa 1944 murrettaessa Normandian maihinnousualuetta ympäröivää saksalaista kehää, keskittämällä suuret pommikonemäärät toimimaan ahtaalle alalle saaden asemien läpi murtoaukon, jossa ei juuri elollista olentoa ole. Normandiasa sellainen käsitti 1,5 km leveän ja n. 6 km syvän alan. Venäläisten pommitusko-

neiden määrä ja koko oli pienempi, joten niiden vaikutus oli vähäisempi, mutta sensijaan erityinen konemalli, maataistelukoneet, suuresti haittasivat vastustajan liikennettä ja joukkojen siirtoja. Venäläiset kehittivät tulivoimaansa suuremmaksi tykistömäärien keskittämällä yhä tiheämpään, niin että Stalingradin 250 tykin jälkeen marsalkka Voronovin sanojen mukaan Karjalan Kannaksen hyökkäyksessä oli 300–400 tykkiä km:llä ja Berlinin lopputaisteluissa 600. Vielä kerran on kuitenkin huomautettava venäläisten tykkikäsitteestä. Näin sitten on tultu siihen nykyaikaiseen suurhyökkäykseen, jota seuraavassa käsitellään ja jossa pääasiallisesti on puhe venäläismallisesta suurhyökkäyksestä.

II. Nykyaikainen suurhyökkäys

Edellisessä on seurattu, miten nykyaikainen suurhyökkäys on syntynyt. Kehitys ei ole pysähtynyt eikä pysähdy. Hyökkäysmenetelmät vastaisuudessa tulevat olemaan täydellisempiä ja toisenlaisia kuin äskeisessä sodassa. Atomipommi tekee ehkä suuret tykistömassoitukset yhtä tarpeettomiksi kuin ampuma-aseiden myöhempi kehitys on tehnyt moneen peräkkäiseen riviin ahtaalle alalle ahdetut miesmäärät, joita 1600-luvulla jonkinlaisen tulentehon aikaansaamiseksi käytettiin. Edellä on myös jo esitetty, miten Puolassa 1939 ilmeni, ettei sikäläinen sotavoimien johto ollut ajoissa nähnyt tapahtunutta suurta kehitystä ja vetänyt siitä johtopäätöksiä. Jos harjoitamme itsekritiikkiä, voimme helposti todeta, että myöskin meillä ennen talvisotaa maailmansodan rauhallisilla rintamilla ja pienessä vapaussodassa saadut persoonalliset kokemukset ehkä liiaksi sitoivat pieniin ahtaisiin puitteisiin, mikä sitten ilmeni, kun piti tehdä useiden divisioonien hyökkäyksiä. Kun seuraavassa käsitellään nykyaikaista suurhyökkäystä ja sen torjumisen edellytyksiä, se tapahtuu nimenomaan sillä edellytyksellä, että pyritään selvittämään, millainen hyökkäys 1944 varmasti oli ja mitä torjumisen edellytyksiä se silloin vaati. Sitten jää erikseen harkittavaksi, missä määrin kehitys ja uudet aseet ovat siitä lähtien muuttaneet ehkä koko sodankäyntiä tai suurhyökkäystä ja sen torjumisen edellytyksiä.

A. Suurhyökkäyksen valmistelut

Suurhyökkäyksen valmistelun ensimmäisenä vaiheena tietenkin on hyökkäysalueen valinta strategisessa mielessä. Jos ajatellaan venäläisten hyökkäystä kesällä 1944, niin täytyy tunnustaa, että valinta oli kaikissa vaiheissaan mitä luonnollisin ja oikeastaan jo kartalta määriteltävissä, mutta eihän kuitenkaan voi olla varma, että vihollinen valitsee yksinkertaisimman ja luonnollisimman vaihtoehdon. Lyhin matka maitse Helsinkiin oli tietenkin Karjalan Kannaksen kautta, joten ratkaisuun pyrkivä hyökkäys oli odotettavissa siellä. Jos taas ajatellaan pienemmissä puitteissa, niin painopisteen sijoittaminen Karjalan Kannaksella tapahtui myös luonnollisimmalle kohdalle, vanhan Pietarin – Viipurin tien varrelle, mistä oli lyhin matka Viipuriin. Aunuksessa taas oli suunta Lotinanpelto – Salmi tietenkin paljon todennäköisempi kuin jokin Syvärin niskan kautta tapahtuva hyökkäys. Suurhyökkäyksen torjuntaa silmälläpitäen on siis puolustajan ensimmäisiä tehtäviä arvioida vihollisen todennäköinen suurhyökkäysalue ja jakaa voimat vaaran suuruutta silmälläpitäen silläkin uhalla, että toisarvoisia alueita pitäisi jättää heikommin puolustetuiksi. Tämä itsestään selvä seikka voi kuitenkin vaatia suuria ja raskaita päätöksiä, joita ei mielellään tehtäisi.

Toisena valmisteluvaiheena hyökkääjällä on tarpeellisten varastojen perustaminen ja liikenneyhteyksien parantaminen. Nämä seikat vaativat siis huomattavia kuljetuksia ja ainakin usein myös tietöitä. Tarmokkaan ja valppaan puolustajan täytyy siis ennen kaikkea ilmatiedustelullaan jo havaita vilkastunutta liikennettä ja uusia teitä. Tämä kausi voi kuitenkin olla usean kuukauden pituinen, jolloin sitä on vaikeampi huomata.

Kolmantena vaiheena voitaisiin esittää tykistöasemien rakentaminen. Kun suorasuuntaus erityisesti venäläisillä on hyvin tärkeällä sijalla, merkitsee se sitä, että varsin kauas eteen rakennetaan asemia, joista suurkaliiperiset tykitkin voivat ampua suoralla suuntauksella. Näitä töitä on yleensä mahdotonta täysin salata, joten puolustajan on vain ymmärrettävä, mitä hän näkee.

Näihin aikoihin vihollisen ilmatoiminta myös voi huomattavasti vilkastua ja sen hävittäjätoiminta tehostuu vaikeuttaen puolustajan ilmatiedustelua. Se voi aiheuttaa käskyjä, etteivät puolustajan koneet saa lentää rintamaviivan yli, jolloin juuri silloin, kun kaikkein enimmin tarvittaisiin, saadaan ehkä huonoimmat tiedot. Tämä on ilmavoimien oman turvallisuuden kannalta parasta, mutta ko-

konaistilannetta silmälläpitäen se voi olla hyvin vaarallista. Tietenkin, jos korkein johto on valpas ja vakuuttunut suurhyökkäyksen tulosta lähimpinä aikoina, se voi mahtikeinoilla ja ilmavoimien ryhmitystä muuttamalla voittaa vaikeudet, mutta jos syystä tai toisesta johto ei ole sillä kannalla, että on odotettavissa hyökkäys, on vaikkapa etulinjan rykmenttien, joilla omia ilmavoimia ei ole, miltei mahdotonta provosoida välttämätöntäkään ilmavalokuvausta. Tässä vaiheessa alkaa myöskin näkyä vihollisen maataistelukoneita, mikä seikka puhuu omaa kieltään.

Yleisenä kokemuksena koko itärintamalla ja myös Suomessa oli, että suurhyökkäyksen valmisteluna hyökkääjä alkoi kaivaa lähestymishautoja. Jo viime maailmansodan ajoilta alkaen on näin tehty ja se on aina käsitetty varmaksi hyökkäysmerkiksi, mutta todellisuus osoittaa, että näinkin selvä asia voidaan hyvällä halulla selittää vieläpä puolustustoimenpiteeksi. Siitä itsepintaisuudesta, millä vihollinen tällaisten hautojen kaivamista jatkaa ilmeisistä raskaista tappioistaan huolimatta, voi päätellä, mitenkä tärkeäksi se tämän työn katsoo. Joka tapauksessa on kokemuksista otettava se oppi, että lähestymishautojen ilmestyttyä on tiedustelua kaikin keinoin tehostettava, ei tietenkään vain korostamalla vangiksisieppauksen merkitystä, vaan ennen kaikkea parhaalla tiedustelumenetelmällä, ilmatiedustelulla. Vasta senjälkeen, kun maan hävittäjävoimien pääosa on keskitetty johonkin tai useaan yllättävään ilmanpuhdistukseen hetkeksi tiedustelukoneita varten, eikä siitä huolimatta onnistuta saamaan ilmakuvia epäillyltä ryhmitysalueelta, voidaan – mutta todella vasta silloin – tyytyä toteamaan, että ilmatiedustelulla ei ollut mahdollisuuksia selvittää asiaa. Ellei tällaista voimien keskittämistä ja yllättävää valokuvausta ole yritetty suorittaa, ehkä alempien portaiden toistuneista pyynnöistä huolimatta, täytyy todeta, ettei kaikkia mahdollisuuksia ole käytetty.

Jos rynnäkköhaudat kaivettaisiin vain kapealle alueelle, ne tietenkin paljastaisivat hyökkäyskohdan. Senvuoksi on ymmärrettävää, että hyökkäystä suunnitteleva teettää niitä verraten laajalla alueella. Sitä enemmän on siis puolustajan tiedustelun koetettava ajoissa selvittää todellinen hyökkäyskohta. Tällöin on otettava huomioon, että tavallisessa tapauksessa ei etulinjassa vangiksi saatu vihollismies tiedä hyökkäyssuunnitelmista juuri mitään, ei ainakaan painopistesuuntaa. Todellisuus lisäksi osoittaa, että vaikka poikkeuksellisesti saadaan vangiksi sellainen valiomies, jolla on varsin tarkka kuva koko alueelle keskitetyistä uusistakin joukoista, tällaiset tiedot voidaan joissain tapauksessa selittää tuulesta temmattuiksi eikä niiden tarvitse järkyttää ennakkokäsitystä siitä, ettei mitään välitöntä vaaraa ole.

Ennen talvisodan aikaista Summan toista suurtaistelua venäläiset noin 25.1.40, siis noin viikkoa ennen varsinaisen taistelun alkua, ryhtyivät järjestelmällisesti tuhoamaan puolustajan korsuja, tulenjohtopaikkoja ja muita tärkeitä laitteita järeällä tykistöllä. Sama seikka voi kuulua edelleenkin suurhyökkäyksen valmisteluun eikä sen tehoa ole syytä aliarvioida, koska siten useita korsuja ja mahdollisesti raskaita linnoituslaitteita saattaa tuhoutua ennakolta ja olla pois ratkaisevana ajankohtana. Niin ollen tällainen järeän tykistön systemaattinen, kulloinkin yhteen laitteeseen kohdistuva ammunta, joka lisäksi tekee moraalisen vaikutuksen koko lähiseudun puolustusjoukkoon, varsinkin jos korsut ovat heikkoja, voi olla toimenpide, jonka havaitseminen on vakavana varoituksena.

Vartiomies yhdysseudassa. Piikkilankaesteillä pyrittiin vaikeuttamaan vihollispartioiden toimintaa. Toistuvat vanginsieppausyritykset ja niitä seuranneet hälytykset rasittivat puolustajan miehistöä.

Kullakin armeijalla on omat menettelytapansa eri aloilla. Jokin armeija voi tiedustelussa erityisesti suosia vangiksisieppausta saadakseen ”kieliä”, jotka selvittävät puolustajan tilanteen. Tällainen tiedustelu voi tietenkin jatkua koko asemasodan ajan tarvitsematta aivan selvästi kiihtyä ennen suurhyökkäyksen alkua, ainakaan siinä määrin, että siitä voitaisiin tehdä ratkaisevia johtopäätöksiä. On täysin luonnollista, että puolustaja koettaa estää miehiään joutumasta vangiksi ensinnäkin aivan periaatteellisista syistä ja toiseksi vaikeuttaakseen vihollisen tiedustelua. Ymmärrettävää siis on, että puolustajan korkein johtokin kiinnittää tähän asiaan aivan erityistä huomiota. Kuitenkin tälläkin seikalla voi olla mitalin toinen puoli. Jos vangiksisieppauksen välttämiseksi on pakko pitää koko puolustusmiehistö koko hämärän ja pimeän ajan haudoissa, on jo kyseenalaista, eikö viholliselle tällä tavalla tehdä varsin suurta palvelusta rasittamalla puolustajan miehistöä öisin, joten asemien parannustyöt päivällä käyvät suorastaan mahdottomiksi, koska miesten täytyy vartiopalveluksen lomassa saada edes silloin nukkua. Tätä asianpuolta ehkä ei aina ole täysin huomioitu. Tämän kysymyksen ratkaisuna lienee parhain se, että säästetään ihmistyötä käyttämällä materiaalia, tässä tapauksessa syviä estevyöhykkeitä, jotka paremmin kuin erilliset muutaman paa-lurivin esteet, puhumattakaan 1–2 rivisistä espanjalaisista ratsastajista, turvaavat etulinjaa ja sen miehiä. Materiaalin, kuten piikkilangan tai muun sellaisen säästämisen ja ihmistyövoimalla korvaaminen on varsin huonoa taloutta. Tarpeellisen piikkilankamäärän saaminen on katsottava sodankäynnin välttämättömäksi ehdoksi eikä tässä suhteessa ole annettava ainakaan specialistien säästämishalun vaikuttaa asiaan, koska he eivät kuitenkaan kokonaistuloksesta vastaa. Sodassa on kaikki harkintaa. Yleensä kaikkea kuitenkin saa, jos asia vain katsotaan kyllin tärkeäksi. Etulinjan miehistön säästäminen on siksi tärkeä seikka, että materiaali on sen rinnalla toisarvoista, jos kerran sotaan on jouduttu.

Suurhyökkäyksen viimeisiä valmisteluja on tykistön tuominen aseisiin. Sitä on hyvin vaikeata salata. Traktorien ääni, jatkuva moottorin surina hämärän ja yön aikana, yksityisten tykkien vetäminen hämärän suojassa johonkin eturinteelle, mihin ne hetken kuluttua häviävät, siis valmiisiin ja naamioituihin aseisiin antavat rästä viitteitä. On vain taas ymmärrettävä ja uskottava, mitä nähdään. Viimeistään tykistön tulon yhteydessä alkaa myös ilmestyä hyökkääjän alueelle puihin, sähköjohtopylväisiin ja muihin sentapaisiin paikkoihin lavoja, joita on vaikea käsittää muiksi kuin tulenjohtopaikoiksi. Tällä tavalla hyökkääjän tykistö on avannut silmänsä ja ymmärtäväinen puolustaja saanut miltei viimeisen varoituksen.

Tähän aikaan hyökkääjän ilmavoimat partioivat jo säännöllisesti alueellaan estääkseen puolustajan ilmatiedustelun. Yksityisen suojaamattoman tiedustelukoneen lähettäminen valokuvaamaan hyökkääjän aluetta päättyy hyvin helposti, kuten kova todellisuus on osoittanut, toivottomaan pakoyritykseen vihollisen hävittäjän edessä, maahansyöksyyn ja mahdollisten valokuvien tuhoutumiseen.

Tässä vaiheessa hyökkääjän tykistö tuli alkaa kiihtyä olematta silti vielä hyvin vaarallista. Se kohdistuu nimittäin metsikköihin, johonkin savuavaan korsun rau-nioon, kirkkoon tai muuhun selvään maastonkohtaan ja varsin yksitoikkoisella tavalla. Yksi tykki ampuu ehkä ensin pluslaukauksen, sitten miinuslaukauksen, taas miinuslaukauksen, ehkä jälleen pluslaukauksen jne., kunnes lopulta tulee täysosuma ja ammunta lakkaa. Jonkin ajan kuluttua ampuu toisaalta jokin tykki johonkin maaliin vastaavalla tavalla. Tarkistusammuntaa! Ellei aikaisemmin, niin ainakin viime sodan kokemuksista alkaen, on tätä vaihetta katsottava sellaiseksi varoitukseksi, että ne taemmat reservit, joita aijotaan käyttää, on siirrettävä suunnitellulle käyttöalueelle.

Aivan viimeisenä merkinä voi sitten olla jonakin yönä kuuluva vielä entisestäään jossain määrin lisääntynyt moottorin surina ja ehkä puolustajan jonkin valppaan, mahdollisesti toisella kaistalla olevan vartion havainto muutamien hyökkäysvaunujen ajamisesta hyökkääjän selustasta etulinjan suuntaan.

Näin esitettyinä merkit suurhyökkäyksen lähestyvistä alkamisesta tuntuvat varsin selviltä ja voi näyttää ihmeelliseltä, etteivät kaikki ilman muuta usko tällaisen hyökkäyksen juuri olevan käsillä. Todellisuudessa nämä valmistelut suuressa määrin hukkuvat muuhun jokapäiväiseen toimintaan, niin etteivät ne aivan selvinä siitä erotu. Eri ihmiset lisäksi arvioivat näkemänsä, kuulemansa ja tietoonsa saamansa aineiston eri tavoin. Toisella saattaa olla syystä taikka toisesta ennakkokäsitys, ettei mikään tärkeä vaihe ole edessä. Toinen voi leimata tehdyt havainnot ja alemmaa tulleet ilmoitukset siellä vallitsevan turhan hermostuneisuuden aikaansaamiksi. Niin saattavat eri portaissa olevien johtajien ja tärkeiden toimihenkilöiden mielipiteet hyvin huomattavasti erota toisistaan. Vastaavasti valmistautumistoimenpiteet ovat silloin erilaisia, joko laajempia tai varsin vähäisiä. Jälkeenpäin tietenkin, kun todellisuus ilmenee, jokainen on valmis muovaamaan omia silloisia ajatuksiaan myöhempää todellisuutta vastaaviksi. Niinollen eivät selittelyt vaan suoritettut toimenpiteet taikka se, ettei sellaisiin ryhdytty, puhuvat omaa vääjäämätöntä kieltään puolueettomalle tarkastelijalle.

B. Hyökkäyksen suoritustapa

Hyökkäystapa riippuu hyökkääjän välineistöstä ja taktiikasta sekä puolustajan arvioituista puolustusmenetelmistä, maastollisista seikoista ym., joten on selvää, ettei mitään yksinomaista selitystä siitä, kuinka suurhyökkäys tapahtuu, voida antaa. Seuraavassa nojataan erään todellisuudessa tapahtuneen hyökkäyksen kulkuun vaatimatta sille kuitenkaan minkäänlaista patenttia tai yksinoikeutta.

Aikaisempi suhteellinen rauhallisuus voi loppua voimakkaaseen, taivaalta kuuluvaan moottorinjyrinä. Satoja pommituskoneita käsittävä armaada on tulossa hävittäjien suojaamana. Vähän myöhemmin alkaa pommitus. Se voi keskitetysti kohdistua jollekin alueelle puolustajan etulinjaan ja sen taakse ehkäpä kilometrin, parin syvyiselle vyöhykkeelle, jolloin se käsittää myös raskaat kranaatinheitinasemat. Tällainen ilmapommitus voidaan organisoida eri tavoin. Länsivaltojen suuretkin pommitukset tapahtuivat varsin lyhyenä ajanjaksona, puolessakin tunnissa, vaikka pommituskoneiden lukumäärä lähenteli tai ylitti 1.000. Yksinkertaisempi menetelmä on antaa laivueen toisensa jälkeen peräkkäin tullen suorittaa pommituksensa, jolloin kestämisäika helposti venyy tunniksi, vaikka kyseessä ei olisikaan 1.000 konetta. Joka tapauksessa kun laivue toisensa jälkeen sen suorittaa, kuuluu miltei yhtämittäinen jyrinä ja maalina oleva alue, jos maaperä on vähänkään pehmeätä, on koko ajan hiekka- ja pölypilvien peitossa. Kohdealueella oleva miehistö on tällöin jännityksessä voimatta erottaa, tuleeko seuraava sarja juuri heidän kohdalleen vai muualle. Kuta heikommat korsut ovat, sitä voimakkaampi on tuollaisen ilmapommituksen moraalinen vaikutus eikä sitä ole aliarvioitava varsinkaan sellaisten taholta, jotka kaukana turvallisella alueella asioita seuraavat. On myöskin täysin otettava huomioon ero, mikä on jonkin yksityisen koneen tai muutaman koneen joskus suorittaman pommituksen ja tällaisen pommikeskityksen välillä. Varsin helposti rauhallisten rintamien henkilöstö rinnastaa jonkin laivueen hyökkäykset tällaisten satojen koneiden suorittamaan, joista loppujen lopuksi tiettyjen asutuskeskusten siviili-ihmisillä on parempi kuva. Länsiliittoutuneiden sodankäynnissä ”pommimattojen” niin moraalinen kuin aineellinen vaikutuskin on ollut ehkä miltei ratkaiseva. Vaikka suurhyökkäystä suorittavan puolen pommikoneet ja pommit eivät olisikaan yhtä suuria kuin länsiliittoutuneiden 1942–1945 olivat, on joka tapauksessa tässä yksi suurhyökkäyksen kaikkein tehokkaampia ja puolustajalle vaarallisimpia menetelmiä, jolle ehdottomasti on annettava sille kuuluva sija torjuntamenetelmiä käsiteltäessä. Sitäpaitsi täytyy ottaa huomioon, että ilmavoimien kehitys edelleen

kulkee eteenpäin ja pommien teho, vaikka atomipommi toistaiseksi jätettäisiin huomioimattakin, yhä kasvaa.

Ilman muuta on selvää, että ilmapommitus katkaisee miltei kaikki puhelin-yhteydet ja asemat kärsivät suuria vaurioita. Puolustajan ollessa pakosta ilmasuojassa ja valtaviin hiekka- ja pölypilvien peittäessä puolustajan asemat hyökkääjän tykistö voi varsin mutkattomasti ja suojassa ajaa suorasuuntausasemiin tai poistaa niiden edessä olevat, ammuntaa haittaavat naamiot.

Kun hyökkääjän ilmavoimat ovat määrätyn aikataulun mukaan suorittaneet oman osansa, alkaa tykistön tuli. Sen seikan, mitä merkitsee ammunta, jonka suorittaa suureksi osaksi suorasuuntauksella 300–400 tykkiä kilometriä kohti, olkoonkin että tykeiksi lasketaan 45 mm pst.tykit ja krht:kin, ehkä ymmärtää täysin vain se, joka on ollut tällaisen tulen keskellä. Se tuntuu sitä merkityksettömämmältä, kuin kauempana paikalta arvostelija on. Jälleen pääsevät kunkin kokemukset ”kovasta” tykistökeskityksestä vaikuttamaan arvosteluun, vaikka asianomaisen ehkä pitäisi ymmärtää ampuneiden tykistömassojen suhteet. Todellisuudessa osoittautui, että kun Karjalan kannakselle kesällä 1944 tuli jokin uusi joukko-osasto rauhalliselta alueelta ja sai, suurimpiin tykistökeskityksiin verraten, varsin vaatimattoman tulen vastaansa, tällaisen joukon ilmoituksista päätellen tykistötuli oli aivan hirvittävä. Näin asia oli, vaikka ilmoittajat eivät olisi pyrkineetkään henkilökohtaiseen mainokseen, mikä sekään ei aivan harvinaista ole, mutta on omiaan sekoittamaan korkean johdon arvosteluperusteita. On luonnollista, että hyökkääjä ampuu laajalla alueella salatakseen todellista läpimurtokohtaa ja samoin on luonnollista, että jokainen tykistötulta saanut joukko ilmoittaa siihen kohdistuvan kovan tulen. Näinollen korkeampien johtoportaiden voi olla varsin vaikeata päätellä ilman muuta, minne tulen painopiste kohdistuu, kuten IV AK:n tykistökomentaja, eversti Sippola keväällä 1945 eräessä esitelmätilaisuudessa mainitsi. Hän on samalla esittänyt keinon tämän asian tilan korjaamiseksi. Taempaan muutaman kilometrin päässä oleville hallitseville kohdille, tähystystorneihin jne. on syytä sijoittaa korkeiden johtoportaiden tähystyselimiä, jotka sieltä itse rauhassa ollen voivat todeta, minne ilmapommitusten ja tykistötulen painopiste kohdistuu. Siten voidaan välttää etulinjan eri komentajien luonteenlaadusta johtuvien eri tavalla väritettyjen ilmoitusten aikaansaamat harhakäsitykset eikä hyvissä viestiyhteyksissä pysyvät, sivulla painopisteestä olevat yksiköt tiheine ilmoituksineen näytä olevan kaikkein vaarallisimmassa paikassa ja todellisten vihollisen

painopisteiden kohdalla olevien joukkojen tilanne yhteyksien katkettua jää epäselvemmäksi ja mahdollisesti aliarvioiduksi, kunnes synkkä todellisuus paljastuu.

Hyökkääjän tykistötuli on suurhyökkäyksen ensimmäisen vaiheen valmistelussa koko painollaan kohdistunut yleensä 1–2 km. syvyiselle alueelle ja kauemmaksi vain vähäisemmässä määrin. Kun tuli suureksi osaksi on suorasuuntaus- tulta, on sen teho varsin suuri. Saksalaisten kokemukset itärintamalta osoittivat tämän jo ennakolta eivätkä meidän kokemuksemme 1944 tehneet poikkeusta. Vanha viime maailmansodasta peräisin ollut lause, että ”mikä näkyy, se tuhoutuu”, piti edelleen paikkansa. Tosin puolustajan asemien muuttuminen valtavaksi pöly- ja hiekkapilveksi estää yksityiskohtaisesti suunnatun tykistötulen, mutta ennakolta suoritettut valmistelut yhdessä tulen massan kanssa tekevät tehtävänsä. Talvisodassa venäläiset tunnetusti ampuivat tykeillään siten, että sama tykki ampui ainakin pitkän aikaa samalla sivusuuntauksella vaihdellen vain matkaa. Mitä ampumamenetelmiä tässä sodassa on käytetty, on toistaiseksi epäselvää. Sensijaan vaikutus on selvä. 45–50 min. rumputuli 3–400 tykillä km:ää kohti uudenaikaisessa muodossaan, siis suureksi osaksi suorasuuntausammuntana, hävittää käytännöllisesti katsoen kaikki ainakin vain muutaman paalurivin syvyiset esteet, räjäyttää suurimman osan miinoista, pehmeässä maaperässä luo umpeen ampu- mahaudat haudaten elävältä niiden pohjissa makaavat miehet, jos haudat ovat vahvistettuja vitsamatoilla¹, tuhoaa suureksi osaksi aset, jotka eivät ole korsuissa, hävittää suuren osan korsuja, ellei ne ole betonia ja ennen kaikkea tekee sellaisen moraalisen vaikutuksen maalialueella oleviin ihmisiin, että he sen jälkeen eivät muutaman tunnin tai muutaman päivän aikana ole enää täysin normaaleja ihmisiä. Aineellisen tuhon voisi vielä kestää, mutta miesten lamaautuminen on seikka, joka ensinnäkin on yhdenmukaisesti todettu kauttaaltaan itärintaman suurtaisteluuissa ja ilmeisesti myös länsirintamalla ja joka ei ole sivuutettavissa vain viit- taamalla joukon huonouteen. Tällainen arvostelu voi tulla kysymykseen ainoas- taan sellaisen taholta, joka itse henkilökohtaisesti on kestänyt tuollaisen myrskyn. Muiden osalta se saattaa olla tietämättömyyttä. Totuutta on katsottava suoraan silmiin ja todettava, että tässä on nykyajan taistelun yksi ydinkysymyksiä, joka on perusteellisesti selvitettävä, koska muuten ilmiö tulee yhä uusiintumaan ja jos arvostelijat pannaan tällaiseen paikkaan, niin he luultavasti itse senjälkeen antavat aiheita arvosteluun. Suurtaistelun tykistövalmistelun moraaliseen vaikutukseen palataan vielä seuraavassa useamman kerran, mutta korostettakoon nyt vielä uu-

¹ Hiekkaisessa maastossa etulinjan taisteluhautojen reunustat oli usein tuettu vitsamatoilla. Tästä lähemmin esim. Arimo, R. (1981), *Suomen linnoittamisen historia 1918–1944*. Helsinki: OTAVA, s. 349 (toim.huom.).

destaan, että tässä on nykyaikaisen suurtaistelun ehkä vaikein asia. Kaikenlainen liikkuminen tällaisen tykistövalmistelun aikana on mahdotonta, pakoon pääseminen kohdealueelta mukaanluettuna. Jos maaperä on pehmeätä, peittää etulinjan ja sen takamaaston, kuten aikaisemmin jo on mainittu, läpinäkymätön hiekka- ja pölypilvi. Aseita on miltei mahdotonta varjella pölyltä ja räjähdyksissä ympäri sinkoavalta hiekalta. Niiden puhdistaminen heti, kun vähääkään on tilaisuus, on suorastaan välttämätöntä, mutta jos välittömästi tykistövalmistelun jälkeen seuraa vihollisen hyökkäys, saattaa ehjänä säilyneiden aseiden teho puolipökeryksissä olevien miesten käsissä olla teknillisistäkin syistä lähellä nollaa. Pöly- ja hiekkapilvi estää myöskin suurimmaksi osaksi tykistön tulenjohton toimimasta. Ellei puolustajan tykistöllä tällöin ole sulkumaaleja, jotka ovat vartavasten tällaista tilannetta varten tehtyjä, niin että ne muodostavat yhtenäisiä sulkuja ainakin tärkeille kohdille, on puolustajan tykistön toiminta hyvin kyseenalaista. Tämän tykistön vahvuus on tässä vaiheessa aivan oleellinen tekijä. Edellisessä kuvauksessa ei ole otettu huomioon, että puolustajan tykistö voisi edes suunnilleen tasaveroisena sekaantua hyökkääjän tykistön toimintaan, mutta tästä kysymyksestä tulee puhe vielä myöhemmin.

Espanjalaisia ratsuja.

Vitsamatoilla verhottu taisteluhauta tulvii. Vitsamattoseinämät lakosivat suurhyökkäyksen tulivalmistelussa, ja hautasivat alleen haudan pohjalle suojautuneita miehiä.

Tykistövalmistelun aineellisen ja henkilökohtaisen moraalisen vaikutuksen lisäksi on otettava huomioon se epävarmuus, mikä tällaisen tulimyrskyn aikana ja sen jälkeen vallitsee siitä, ovatko naapuritukikohdat vielä omien joukkojen vai vihollisen hallussa. Tuskin kukaan voi erottaa, olisiko hyökkääjän tykistö kenties ollut loppuaikaa ampumatta johonkin tukikohtaan ja olisiko sinne sillä välin valtavan jyrinän turvin tunkeutunut vihollisjoukkoja. Selvää on myös, että haavoittuneiden poiskuljettaminen tykistövalmistelun aikana on täysin mahdotonta, mikä seikka ei ole omiaan vahvistamaan samassa pistokkeessa, haudassa tai korusassa olevia muita miehiä.

Hyökkääjän tykistökalusto ei kuitenkaan kestä kovin pitkäaikaista kiihdytettyä ammuntaa. Vajaa tunti näyttää olevan jonkinlainen raja tässä suhteessa. Sen jälkeen ”puuropadan poriseminen” loppuu ja alkaa taas erottaa yksityisiä laukauksia, joita kohdistuu sinne tänne. Tämä on johtoportaiden kriisiaikaa. Millainen on tilanne etulinjassa? Onko jalkaväkihyökkäys nyt alkanut? Minne se kohdistuu? Tällaisia ja monia muita ajatuksia risteilee komentajien päässä. Puhelinyhteydet kaikkiin suuntiin ovat tavallisesti poikki. Se on ja pysyy tosiasiassa, josta ei mihinkään pääse ja joka on sellaiseksi hyväksyttävä. Ellei radiokalusto nyt takaa yhteyttä, ovat johtamisen edellytykset minimaaliset. Siinä suhteessa toistaiseksi on oltu niin matalalla tasolla, että sitä ei voi kylliksi korostaa. Tässä on jälleen eräs nykyaikaisen suurtaistelun kipeitä kohtia, kipeitä, mutta ei toivottomia. Joka tapauksessa paljon helpompia kuin vihollisen tykistötulen kestäminen. Nykyisen tekniikan täytyy voida luoda radiokalusto, joka täysin vastaa tällaista tilannetta ja sen puuttuminen todistaa epäilemättä, samoin kuin piikkilangankin puute, että näissä suhteissa vastaisuudessa täytyy ottaa aivan toinen kanta kuin tähän asti. Viestikysymys suurtaistelualueella on niin ensiarvoisen tärkeä tekijä, että se ei kuulu enää vain viestimiehille vaan kaikkein tärkeimpien kysymysten joukossa sille, joka koko maan puolustuksesta vastaa. Radiokysymykseen palataan vielä myöhemmin useaan kertaan ja siihen on pakko palata todellisuudessakin yhä uudestaan ja uudestaan, kunnes tämä kysymys on kaluston kehittämisen lopullisesti poistettu päiväjärjestyksestä.

Viestikysymykseen liittyy mitä läheisimmin toinen probleema, komentajan liikkuminen ja nopea ”silmien” lähettäminen sellaisille alueille, mitkä kulloinkin ovat tärkeitä. Suurtaistelun tykistövalmistelun jälkeen, kun kuitenkin vihollisen

tykistöammuntaa, maataistelukoneiden hyökkäyksiä ja ilmapommituksia edelleenkin kohdistuu sinne tänne, ovat puolustajan taistelualueella olevat komentajat, ehkä erityisesti rykmentin komentajat vaikeassa välikädessä. Heidän pitäisi olla paikassa, mistä on edes jonkinlaisia toiveita saada yhteys alikomentajiin ja ylemmän portaan komentajaan. Se paikka toistaiseksi on ollut komentopaikka, josta puhelinyhteydet ovat lähteneet ja jossa käytettävissä oleva radio on ollut. Toiselta puolen heidän pitäisi välttämättömästi päästä itse omin silmin näkemään tilannetta tärkeimmillä ja epäselvemmillä kohdilla. Jos he välineistön ollessa vuoden 1944 tasolla lähtevät tässä vaiheessa komentopaikastaan jonnekin, niin ensinnäkin se merkitsee vapaaehtoista yhteyksistä ja asiallisesti katsoen johtamismahdollisuudesta luopumista. Suurtaistelualueen olosuhteissa he silloin maldatuvat miehiksi, jotka kuopasta kuoppaan liikkumalla, väliin ehkä pitemmälle onnellisesti päästen koettavat saavuttaa tarkoittamansa maastonkohdan. Tällä välin he ovat tietämättömiä siitä, mitä muualla tapahtuu, mitä tehtäviä heidän joukkonsa ehkä sillä välillä saa ja mitä päätöksiä oman alueen tai naapurikaistojen tilanne heiltä juuri tällöin olisi mitä kipeimmin vaatinut. Sitäpaitsi eivät he, Herra paratkoon, ole muuta kuin ihmisiä hekään ja sankaruus ja mistään piittaamattomuus kuuluu enemmän rauhallisempien rintamanosien ja tilanteiden johtajille – varsinkin muistelmissa – kuin suurtaistelun tulivyöhykkeille. Sitäpaitsi jos komentaja tällaisissa olosuhteissa kaatuu tai tulee muuten taistelukyvyttömäksi, ei vahinko rajoitu vain häneen henkilökohtaisesti, vaan sillä voi olla arvaamattomat seuraukset kokonaisuudelle. Tämä liittyy taas läheisesti johtajien sijaiskysymykseen, jota käsitellään tuonnempana. Kaiken kaikkiaan asetti vuonna 1944 suurtaistelussa johtajan käytettävissä ollut viesti- ja liikuntavälineistö mitä suurimpia esteitä taistelun joustavalle johtamiselle. Sirpaleilta suojaavat komentovaunut radiolähettiminen ovat tältä kannalta käytännöllisesti katsoen yhtä välttämättömiä kuin ampuma-ase taistelijalle. Ei kuitenkaan ole niin, että komentaja aina itse joka hetki voisi lähteä liikkeelle, eikä hän mielellään lähetä tällaista vaunuaan luotaan pois, mutta kuitenkin pitäisi monessa tilanteessa välttämättömästi saada jokin ”silmä” jollekin tärkeälle tähystyspaikalle seuraamaan tapahtumain kulkua. Niinollen kullakin komentajalla pitäisi olla 1–2 vastaavaa panssaroitua ja radiolla varustettua vaunua, joilla upseerit voisivat mennä ottamaan selvää esimerkiksi siitä, kuinka syvälle vihollinen mahdollisesti on päässyt.

JR6:n komentopaikka Valkesaaressa toukokuussa 1944. Asemasotavaiheessa rakennustoiminta ei ollut puolustuksen kannalta aina mielekästä. Etulinjan linnoittaminen oli kuitenkin erityisen haastavaa vihollisen läheisyyden vuoksi.

Tavallisen, vanhanaikaisen käsityksen mukaan pitäisi kovaa tykistövalmistelua seurata jalkaväen hyökkäys. Se on puolustajan kannalta vaarallisinta ja se on puolustajan komentajien otettava huomioon. Toiselta puolen jo talvisodassa Summan toinen suurtaistelu osoitti toisenlaisen menettelytavan. Ankaraa tykistövalmistelua seurasi suhteellisen heikko hyökkäys. Niiltä ajoilta alkaen onkin venäläiseen taktiikkaan kuulunut hyökkäyksessä alkuvaihe, tykistöhyökkäys, joka voi jatkua vuorokaudesta moneen vuorokauteen ja jonka tarkoituksena on vahvalla tykistötulella ensinnäkin hävittää puolustajan asemat, väsyttää sen joukot ja kuluttaa vähitellen sen yhtymät niin heikoiksi, ettei niillä enää ole suurta puolustustehoa, kun päähyökkäys tulee. Summan toisessa suurtaistelussa tämä vaihe kesti 10 vuorokautta ja sitä seurasi 11.2.40 päähyökkäys. Tällöin tykistötuli oli, kuten jo esitettiin, varsin hajanaista eikä sen teho ollut rinnastettavissa vuosien 1943–1945 tehoon. Niinpä saksalaiset vuodesta alkaen 1943 kokivat, että tykistöhyökkäys kesti vain vuorokauden tai pari. Tämän taktiikan seurauksena sitten suurtaistelussa saattaa olla, että valtavaa tykistötulta seuraa siihen verraten pieni hyökkäys, puolustavan rykmentin kaistalla ehkä pataljoonan tai parin suorittama.

Todellisuus osoitti, että ensimmäinen vahva tykistövalmistelu ei vielä pystynyt murtamaan puolustajan voimaa niin, että tällainen tiedusteluhyökkäys olisi ilman muuta onnistunut. Näillä hyökkäyksillä on kuitenkin oma vaikutuksensa, joka on otettava huomioon vastamenetelmiä suunniteltaessa. Vihreän pöydän ääressä asioita harkittaessa tullaan helposti, kuten osoittavat useat neuvottelukokoukset, joista on lähetetty painetut selostukset, siihen tulokseen, että vihollisen tykistö-tulen tehon pienentämiseksi on etulinjaan jätettävä vain aivan vähäinen miehitys ja muut on vedettävä taemmalle linjalle. Tämä tuntuukin varsin luonnolliselta, mutta ihme kyllä eivät komentajat menelleet niin Summan toisessa suurtaistelussa eikä myöskään 1944. Eivätkä he olisi todellisuudessa niin voineetkaan tehdä, sillä muuten asemat olisi menetetty ensimmäisen tiedusteluhyökkäyksen tullessa eikä vihollinen suinkaan olisi jatkuvasti ampunut ja kuluttanut ammuksiaan meidän asemeimme, jotka viisaasti oli tyhjennetty, kuten moni pöydän ääressä istuva pitäisi selvänä. Ei tällainen tykistöhyökkäys eikä puolustajan reagoiminen siihen suinkaan ole nykypäivien keksintöä. Jo 1.maailmansodassa liittoutuneet länsirintamalla 1918 menettelivät vastaavasti ja kenraali Ludendorffkin mainitsee muistelmissaan, että tiedusteluhyökkäyksien torjunta vaati vahvaa miehitystä, koska kyseessä oli asemien säilyttäminen tai menettäminen. Aivan samoin oli asia Summan toisessa suurtaistelussa ja myöskin 1944. Jo tässä yhteydessä viitattakoon samalla siihen, mikä merkitys on aikaisempien aikojen kokemusten tuntemisella, sillä kylmä totuus on se, että mekin olemme verellä uudestaan ostaneet samat kokemukset, jotka jo oli saatavissa viime maailmansodan suurtaistelujen selvittelyissä. Se johtuu suureksi osaksi ”käytännön” yliarvioimisesta teorian kustannuksella. Käytäntöä edustaneet Missen tai vapaussodan taistelut eivät todellakaan olleet sellaisia, että ne olisivat panneet ajattelemaan suurtaistelussa noudatettavia menetelmiä eikä sitä tehnyt rauhanaikainen joukko-osastopalveluskaan. Otettakoon tästä se oppi, että toisten käytäntöön syventyminen, vaikka sitä kuinkakin alentavassa mielessä nimitetään teoriaksi, sittenkin pelastaa pahimmasta tietämättömyydestä ja vieläpä säästää verta. ”Vom Wissen zum Können ist immer ein Sprung, doch vom Wissen und nicht vom Nichtwissen.”² Ennen talvisotaa vallinneissa olosuhteissa ehkä vielä oli varaa jättää käyttämättä uusien menetelmien tieteellisen tarkka tutkiminen, mutta sodankäynnin muututtua sen jälkeen yhä enemmän teknilliseksi ja uusi yllätyksiä tuovaksi, on liiallinen, kaikkea syventymistä välttävä, pintapuolisuutta suosiva ja todellisuudessa miltei

² Vapaa suomennos: ”Taival tietämisestä taitamiseen on aina hankala. Kuitenkin on lähdeittä tietämisestä eikä tietämättömyydestä”. Sanonnalla on pitkät perinteet sotataidon kentällä. Ks. esim. Von Willisen, W. (1840), *Theorie des großen Krieges angewendet auf den Russisch-Polnischen Feldzug von 1831*, 1.osa. Berlin: Duncker und Humblot, s.25 (toim. huom.).

paikallaan pysymistä aiheuttava ”käytännön” yliarvioiminen vakava juttu, vaikka nyt kokemusaineisto onkin huomattavasti suurempi.

Edellisen perusteella on siis jo selvää, ettei tykistöhyökkäysvaiheessakaan voida ilman muuta jättää etulinjaa aivan heikon miehityksen varaan.

Tykistövalmistelussa ovat menetykset puolustajan joukoissa olleet tavallisesti varsin suuria. Niinollen on aivan luonnollista, että jokainen tukikohdan päällikkö, komppanian päällikkö ja etulinjan pataljoonan komentaja, ehkäpä rykmentin komentajakin havaitsee vahvuuden pienentyneen, entisen tulivoiman ja tulisuu- nitelman aukottomuuden kärsineen ja pyytää ylemmältä vahvistusta. Jos ylempi tähän suostuu, hajaantuu jälleen reservijoukkue, -komppania tai -pataljoona kuin tuhka tuuleen. Tällaisessa tilanteessa komentajan on siis oltava lujana eikä, ellei aivan erityisiä syitä ole, vahvistettava etulinjaa. Tässäkin suhteessa pitävät viime maailmansodan puolustustaistelun ohjeet kirjaimellisesti paikkansa vielä nytkin. Olisi siis ollut hyvä, jos Suomessakin olisi suurtaistelun puolustusmenetelmiä tutkittu ja arvovaltaiselta taholta annettu ohjeita niistä.

Tykistöhyökkäysvaiheelle on ominaista, että tuli välillä kiihtyy ja välillä jälleen heikkonee kohdistuen sinne tänne. Tilanne on siis epämääräinen eikä kukaan voi varmasti tietää, milloin mitäkin seuraa. Tästä voi johtua jossain johtoportaa sellainen käsitys, ettei mistään vakavasta tapauksesta olekaan kysymys, varsinkin, jos sitä mieltä on jo ennakoita oltu. Siitä ehkä on tuloksena, että taempia reservejä ei panna liikkeelle, ehkei edes pidetä hälyytysvalmiudessakaan, varsinkin jos on epäselvää, minne vastustajan tulen painopiste on suuntautunut ja minne päin näitä reservejä siis pitäisi lähettää. Eihän kukaan tietenkään voikaan sanoa, kuinka kauan tällaista vaihetta kestää ja siitä voi helposti seurata päätös, että katsotaan edelleen. Sillä välin tykistöhyökkäys jatkuu tuhoten aina silloin tällöin jonkun korsun esim. rakettiheittimien ammusten räjähtäessä katolla. Tappiot puolustavassa joukossa kasvavat ja jollei ole korsuja, joihin luotetaan, niin turvattomuuden tunne etulinjan joukoissa on ehdottomasti suurempi kuin taempien johtoportaiden tarkkailijoissa. Puhelinyhteydet saadaan välillä hetkeksi kuntoon ja katkeavat jälleen. Vikapartiot ovat koko ajan liikkeellä, mutta potkivat tutkainta vastaan. Tässä vaiheessa on mitä tärkeintä, että kunkin lohkon jalkaväki- ja tykistöko- mentajat olisivat välittömästi yhdessä. Se kuitenkin edellyttää, että yhteydet on rakennettu siten ja tarpeelliset tilat varattu. Yhtäkkiä ei tässä suhteessa vallitsevia

puutteellisuuksia saada poistetuksi mitä tarmokkaammasta rakennustoiminnasta huolimatta, kuten kokemus on osoittanut.

Tykistöhyökkäysvaiheen aikana vihollinen tietenkin ampuu laajalla rintamalla, paljon laajemmalla kuin millä läpimurto on tarkoitus tehdä ja erityisesti läpimurtoalueen ”puuropatavaiheiden” välillä ehkä juuri muualla suhteellisesti paljon suuremmalla tulinopeudella. Kun lisäksi kertakaikkiaan kaikilla komentajilla on ominaisuus katsoa olevansa itse tärkeimmällä paikalla ja kun arvostelu siitä, milloin tykistötuli on erittäin kovaa ja milloin ei, on hyvin suhteellista ja kun lisäksi komentajain luonteenlaatu, joka ilmenee ehkä tietojen värittämisenä, on omiaan sotkemaan kokonaiskuvaa, saattaa suurtaistelun hyökkääjä saavuttaa tuloksensa ja kaikesta huolimatta pitää puolustajaa epäselvillä siitä, missä läpimurto on tarkoitus tehdä. Tähän lisäksi vaikuttaa, kuten jo aikaisemmin esitettiin, että sivummalla olevien joukkojen kertomukset kaameista kokemuksistaan tulevat kunnossa olevia yhteyksiä pitkin helposti ylempien johtoportaiden tietoon ja vaikuttavat siellä mieliin, kun sensijaan pahemmilla paikoilla olevat komentajat eivät viestiyhteyksien puutteessa saa samassa määrin kuvauksia lähtemään ylempiin portaisiin. Tämä psykologinen seikka epäilemättä vaatii huomiota osakseen ja on todettavissa mm. suurelle yleisölle annetuissa tiedoituksissa. Se vaikuttaa sittemmin hyvin helposti sivummalla olevien joukkojen ja komentajien suoritus-ten täyteen arvostamiseen ehkäpä vaikeammassa paikoissa olevien joukkojen ja komentajien kustannuksella. Kestäväthän ne ja ne joukot ja komentajat sellaisia kauheita hyökkäyksiä, mutta tuolla suunnalla ei vastaavia tuloksia ole saavutettu. Vihollisen toiminnan erilaisuus eri kohdissa jää silloin helposti huomioimatta, kuten painetusta sanasta todellisuudessa on jäävittävästi todettavissa.

Tässä vaiheessa vihollinen saattaa uudistetusti ryhmittyä väliin sinne väliin tänne ja aloittaa hyökkäyksiä. Tällöin on aluksi hyvin vaikeata heti todeta, kuinka suuresta yrityksestä on kysymys. Sellaisessa tilanteessa täytyy lähteä siitä, että jokaiseen keskittymiseen ja hyökkäyksen alkuun on vastattava puolustustykistön tulella. Sen kieltäminen on helpompaa kaukana takana olevalle arvostelijalle kuin niille johtajille, joiden harteilla tällaisessa epämääräisessä tilanteessa vastuu on. Puolustajan tykistö joutuu siis yhtä mittaa olemaan äänessä. Vaikka kuinka tahdottaisiin väittää se virheeksi, niin se on todellisuutta, josta ei päästä mihinkään. Tällöin tulee kysymykseen, kuinka paljon on ammuksia. Asemasodan rauhallisessa vaiheessa ammusten säästäminen viedään helposti niin huippuunsa, että

kulutuksen arvioiminen suurtaistelussa saattaa olla vaikeata. Niinpä voi helposti käydä siten, että muutaman tunnin tai vähän pidemmän ajan kuluttua amukset ovat tykistön asemista ja lähimmistä varastoista loppu. Tällöin saadaan kokemusta siitä, onko jatkuvan suurkulutuksen tyydyttäminen asianmukaisesti valmisteltu. Ellei niin ole, on taas pakko korvata puuttuva materiaali ihmisruumiilla, joiden arvioiminen rahassa laskelmia tehtäessä ei ole niin kouraantuntuvaa kuin kustannusten ja materiaalin säästö. Suurtaistelun käyminen vaatii auttamattomasti oman materiaalmääränsä. Sille ei mitään voi ja ellei sitä ole hankittavissa, on ajoissa tehtävä tarpeelliset johtopäätökset. Taistelukentällä se on korvattavissa vain ihmisverellä.

Suurtaistelualueella hyökkääjän ilmavoimat ovat varsin huomattava tekijä. Niitä on näkyvissä suorastaan aina. Niiden pommit ja luotien sarjat hidastavat niin reservien liikkeitä kuin huoltoakin. Maajoukkojen moraalialia ei suinkaan ole omiaan vahvistamaan se, ettei omia hävittäjiä koskaan nähdä. Vaikka tämän seikan kukin ymmärtää, toivoisi jokainen vihollisen ilmavoimien maalitauluna tarpeeksi ollut, että olisi jotain keinoja niiden vastustamiseksi. Kun omat ilmavoimat eivät voi auttaa, olisi edes hyvä, jos ilmatorjunta-aseita olisi paljon ja ne saisivat joitakin tuloksia. Varsin lamaannuttavaa on, että hyökkääjän ilmavoimat voivat toimia aivan häiriintymättä, maataistelukoneet lentää pitkin teitä melkein puunlatvojen tasolla. Toiveet kiintyvät omiin ilmatorjunta-aseisiin, mutta jos niiden amukset ovat tunnin tai parin kuluttua loppu eikä niitä senjälkeen juuri lainkaan tule, on tällä seikalla varsin masentava vaikutus muissakin suhteissa turvattomaksi itsensä tuntevaan jalkaväkeen. Tässä on jälleen yksi nykyaikaisen suurtaistelun ydinkohtia. Armeijan taisteluvalmiuden kannalta on suurinpiirtein samantekevää, kuuluuko jalkaväkiryhmään kaksi vai kolme konepistoolia, yksi vai kaksi kirvestä jne., mutta keskeisimpiä organisaatiokysymyksiä on, millä aseistuksella saadaan edes jonkinlaiset todelliset vihollisen ilmavoimien vastustamismahdollisuudet. On mieluummin kysyttävä, kuinka paljon ilmatorjunta-aseita tarvitaan kuin kuinka vähän. Säästäminen tässä yksityiskohdassa maksaa taas verta ja asettaa koko toiminnan menestyksen kyseenalaiseksi. Ilmatorjunnan merkitys taisteleville joukoille on katsottava erääksi perusedellytykseksi ja ellei sitä saada tehokkaaksi, on toivotonta käydä nykyaikaista suurtaistelua. Se on asia, jonka yli tai ympäri ei päästä ja se on otettava huomioon yhtenä tämän hetken kaikkein suurimpana puutteellisuutena. Se, mikä todella on vaarallista, on määräävä aseistuksen ja organisaation eikä jokin vanha tottumus tai entiset määrävahvuudet.

Jonakin hetkenä siihen asti epäsäännöllinen ja ensimmäiseen tykistövalmisteluun verraten vähäisempi tykistötuli kiihtyy jälleen ”puuropadaksi”. Taas on tilanne sama kuin ensimmäisessä valmistelussa. Pöly ja hiekka peittävät koko etulinjamaaston sillä alueella, minne 300–400 tykkiä km:iä kohti ampuu. Tietenkin myöskin naapurialueiden tykistö hyökkääjän puolella suorittaa niin laajoja ammuntoja, kuin kaluston määrä sallii, ja jälleen asetetaan puolustajan johdopuntariin, voiko se arvioida, minne tykistötulen painopiste kohdistuu, vai ei. Tykistövalmistelu kestää taas ehkä 40–50 min. Puhelinyhteydet, joista ainakin osa väliaikana on onnistuttu tilapäisesti korjaamaan, ovat jälleen auttamattomasti poikki ja radioyhteydet kovin herkillä kalustolla kohdealueella oleviin esikuntiin, elleivät nämä ole joissakin erikoiskorsuissa, voivat olla miltei mahdottomia varsinkin juuri etumaisten komentopaikkojen toiminnan lamauttavan tykistötulen vuoksi. Jälleen puolustaja kärsii menetyksiä ja jälleen koetellaan kohdealueella olevien joukkojen moraalialueita. Vahvat korsut ovat jälleen kunnan arvoisia. Puolustajan komentajat varmaankin tällaisessa tilanteessa ajattelevat, mitä tapahtuu, jos etulinja menetetään ja palauttavat mieliinsä kaikki taemmat ampumahaudat ja puolustuslinjat etulinja-alueella. Ellei niitä ole, tai ne eivät ole sellaisessa kunnossa, että ne vastaisivat edes alkeellisia vaatimuksia, tuntuu tämä puutteellisuus varsinkin juuri tuollaisien tulivalmistelujen aikana. Tärkeä asia on myös, aikooko vihollinen nyt käyttää panssarivaunuja hyökkäyksessään ja missä kunnossa ovat panssarintorjunta-aseet tämän tulivalmistelun jälkeen. Kesken valmistelun ei tästä asiasta saa selvää, vaan täytyy jäädä odottamaan.

Uutta tulivalmistelua seuraa taas jonkinlainen hyökkäys, mahdollisesti voimakkaampi kuin ensimmäistä ja silloin voidaan osia omasta asemasta menettää. Etulinjan johtajien varassa on nyt suureksi osaksi, mihin vihollinen voidaan pysäyttää. Jonakin hetkenä se sitten selviää ja tilanne voi olla sellainen, että jokin asemanosa, mahdollisesti ulospäin pistävä kärki, on vihollisen hallussa ja etulinjan pataljoonan komentaja ilmoittaa pataljoonan heikontuneen erittäin paljon, mahdollisesti vastaavan enää 1–2 komppaniaa. Kuitenkin tällöinkin taas voidaan tunnin parin kuluttua varmasti todeta, ettei vielääkään ole kyseessä syvälle tähtäävä vihollisen läpimurtoyritys. Vihollisen on pysäyttänyt oma jollain tavalla toimiva tuli, mutta kuitenkin se voisi yrittää enemmän, jos kyseessä olisi suuri läpimurto. Miten on nyt suhtauduttava menetettyyn asemanosaan? Kun se on katsottava pääpuolustuslinjaksi, on ohjesäännön mukaan selvää, että viimeisetkin reservit pitää panna hyökkäykseen sen takaisin valtaamiseksi. Jos kyseessä on elintärkeä

asemanosia, asia on helpompi. Alue täytyy koettaa saada takaisin, mutta jos vihollinen on saanut haltuunsa erillisen ulospäin pistävän kulmakkeen, jolloin nyt pidetty rintama merkitsee suorastaan oikaisua, on asia vaikeampi. Ohjesäännön vaatimus ei tällaisia lieventäviä asianhaaroja tunne, päinvastoin kuin 1.maailmansodan loppuajan ohjeet, ja ohjesääntö on siis kategorinen imperatiivi. Toiselta puolen johtajan ajatus myös toimii. Onko syytä yrittää vähillä reserveillä ottaa haltuun tuota rikkiammuttua maastoa, missä minkäänlaisia asemia ei enää ole, vaan ne pitäisi uudestaan kaivaa? Eikä olisi syytä säästää reservejä nyt, kun kuitenkin ei ole mitään oleellista menetystä tapahtunut? Onko kunnianarkuus määräävä vastahyökkäyksen, jonka hyöty on kyseenalainen ja hinta voidaan arvioida varsin kalliiksi? Vai onko tämä vain komentajan puolustelua ja perustelua, ettei tarvitsisi vastahyökkäystä tehdä? Kussakin tilanteessa epäilemättä lähin komentaja joutuu ratkaisemaan tällaiset kysymykset harkintansa mukaan, mutta jos yhteys on olemassa, saattaa hän myös tiedustella esimiehensä mieltä tai asia tulee muuten ylemmän portaan tietoon. Hyvin helposti voi tällöin jokin johtoporras ilman muuta suoralta kädeltä vastata, että joka neliömetri on otettava takaisin. Asia on sitä yksinkertaisempi, kuta kauempaa takaa sitä katsellaan. Tietenkin arviointiin vaikuttaa myös se, luvataanko edessä olevalle komentajalle heti paikalla huomattavia vahvistuksia, jolloin hän voi vapaammin käyttää voimiaan. Ellei uusista joukoista mitään tietoa ole, tuntuu vastahyökkäyksen järjestäminen edellä esitetyssä tapauksessa suurtaistelussa, joka ilmeisesti jatkuu edelleen seuraavanakin päivänä, varsin epätarkoituksenmukaiselta. Jo 1.maailmansodan aikana annetuissa ohjeissa korostettiin nimenomaan, että suurtaistelun aikana oli vakavasti harkittava, mitä asemanosia kannatti yrittää ottaa takaisin silmälläpitäen vastahyökkäyksen hintaa. Näistä mietteistä riippumatta komentajan on päätettävä, hyökkääkö hän vai ei, tai hän saa käskyn suorittaa vastahyökkäyksen.

Jos hyökkäys on suoritettava, on ensimmäinen kysymys tietenkin, millainen on käytettävissä oleva tykistön tuki. Paljonko tykistöä voi vastahyökkäykseen osallistua ja paljonko sillä on ammuksia. Nyt viimeistään tulee tarkistetuksi, miten huolto on toiminut. Pienissä taisteluissa voi vähäininkin vastaisku vaikuttaa huomattavasti, parin miehenkin suorittama, kuten keväällä 1945 näytti tulleen muotiin esittää monissa upseeriesitelmissä. Suurtaistelun mittakaava on toinen. Tosiasia on, että vihollisella on erittäin runsas tykistö käytettävänä eikä suurta tykistömäärää keskitetä ilman, että myöskin jalkaväen voimat ovat varsin vahvoja. Koko suurtaistelun ilmapiiri valtavine tykistövalmisteluineen ja siitä johdettavine lamauttavine seurauksineen tekee vähäiset iskut heikkoine valmisteluineen

sankarikertomuksiin kuuluviksi, mutta suurtaistelun piirissä epäilemättä hyvin poikkeukselliseksi ilmiöiksi. Joka tapauksessa on suorastaan ratkaisevaa, millainen tykistövalmistelu vastahyökkäykselle voidaan taata. Ellei hyökkäyksen käskevän portaan tiedossa ole näitä perustekijöitä, voi vastahyökkäyskäsken antaminen olla kevytmielistä leikittelyä ihmisverellä. Joissakin tilanteissa epäilemättä onnistutaan saamaan voimakas tykistövalmistelu ja ehkä asema palautetuksikin. Varmaankin monin verroin lukuisimmissa tapauksissa tällainen hyökkäys, joka mahdollisesti tehdään pataljoonalla alueella, millä on monen divisioonan ja tykistödivisioonan tykistö sekä muutama divisioona muitakin joukkoja, päättyy epäonnistumiseen. Niin asia oli 1.maailmansodassa eikä 2.maailmansodan suurhyökkäyksetkään olisi säännöllisesti onnistuneet, jos asia silloin olisi ollut toisin. Normaalitylanteeksi voidaan siis katsoa, että pienet, komppanian – pataljoonan vastahyökkäykset suurtaistelun painopistekohdilla tykistöhyökkäysvaiheessa kilpistyvät hyökkääjän ylivoimaan, ellei tilanne jossain suhteessa ole aivan erityisen edullinen.

Millainen on puolustavan joukon tilanne tällaisen epäonnistuneen vastahyökkäyksen jälkeen? Ensinnäkin on selvää, että vastahyökkäyksen heitettyä yksikköä ei ilman muuta saada edestä irti. Sellainen olisi suorastaan katsottava harvinaiseksi poikkeustapaukseksi. Jo epäonnistuneen hyökkäyksen tekemä moraalinen vaikutus on sen laatuinen, yhdessä kaiken muun koetun kanssa, että etulinjan heikontaminen ja miesten vetäminen sieltä varsin pian hyökkäyksen pysähtyttyä, on suorastaan mahdotonta. Nyt on siis kyseessä, mitä joukkoja vielä on komentajan reservinä. Jos uusia yksiköjä on hänelle alistettu takaapäin, on asia tietenkin helpompi, mutta jollei mitään vahvistuksia ole tullut ja vastahyökkäys on todella koetettu saada verraten voimakkaaksi, täytyy komentajan reservien olla hyvin vähäisiä. Tuskinpa tässä tilanteessa on ketään komentajaa, joka ei tällöin kääntyisi esimiehensä puoleen uusien reservien saamiseksi. Hänen vallassaan ei kuitenkaan ole ratkaista, tuleeko sellaisia vai ei. Ellei tule, on pakko käskä etulinjan yksiköt muodostamaan jäljellä olevista miehistään edes jonkinlaisia reservejä nyt rauhallisen vaiheen vielä jatkuessa. Ei voi ihmetellä, jos esim. etulinjan pataljoonan komentaja tällaisessa tilanteessa vähän epätoivoisena viittaa kärsittyyn mieshukkaan ja jäljellä olevan voiman vähäisyyteen.

Puolustajan vastahyökkäykselle sopivin aika on tavallisesti yö, joka jossain määrin tasottaa voimien epäsuhdetta. Jos epäonnistuminen on tällöin tapahtunut, on siis aamuyö jälleen tuollaista epämääräistä aikaa. Selvää on, että nukkuminen ei juuri tule kysymykseen. Epäilemättä jokainen komentaja koettaa pysyä

yhteydessä paitsi alaitensa myös naapuriensa ja ylempänsä kanssa. Epämääräinen tilanne ja odotettavat uudet hyökkäykset siihen kehoittavat. Tällöin on jälleen kyseessä, millä yhteysvälineillä yhteys voidaan pitää ja vastaako radion teknillinen rakenne sille asetettavia vaatimuksia. Tällaisessa tilanteessa ei yleensä ole aikaa eikä mieliala ole sellainen, että kaikenlaisten Ukko ja Akka salakielikirjasten avulla kääntäisi ennakoita sanottavansa salakielelle ja sitten taas selvittelisi vastaavasti saamansa sanoman. Kyllä pitkälle kantavan radiokaluston täytyy itse pystyä ”salakirjoittamaan” puhuttava teksti. Ellei kalusto ole sellainen, se ei yksinkertaisesti vastaa kenttäkäyttöä ja sen jatkuvaan kehittämiseen on kiinnitettävä vaikka minikälaiset specialistit. Suurtaistelun vaikeissa olosuhteissa täytyy komentajille olla välineet, jotka helpottavat heidän muutenkin tarpeeksi vaikeata tehtäväänsä.

Yötä seuraa taas aamu ja samalla voi alkaa uusi vielä entistäkin kovempi tulivalmistelu, johon myöskin ilmavoimat täydellä voimalla osallistuvat. Selvää on, että tällainen tulivalmistelu ei voi ulottua mitä kiivaimpana rumputulena kovin leveälle alueelle. Viimeistään tällöin, 2–3:n tulivalmistelun jälkeen olisi puolustajan korkeimpien johtoportaiden oltava selvillä hyökkääjän suunnittelemastä läpimurtoalueesta. Ilmeisesti kuitenkin tämän päättelemisen ei vielä tällöinkään ole selvää. Hyökkääjän asevaikutus kohdistuu jälleen nyt vielä entistä kovempaan suunniteltuun päähyökkäyskohtaan. Jos hyökkääjän tarkoitus on nyt tehdä varsinainen läpimurto, on sen järjestely painopistealueella luultavasti seuraava:

Useiden divisioonien tykistön sekä ehkä 1–2 tykistödivisioonan edellisenä päivänä suorittaman tykistöhyökkäyksen aikana käytettiin tiedusteluhyökkäykseen alueella jo ennestään olevia miehitysjoukkoja. Jos niistä joutuikin vangiksi joku, ei vielä ilman muuta ollut selvää ainakaan, mitä uusia joukkoja alueella oli. Sitäpaitsi tiedusteluhyökkäyksillä ei suurempiin päämääriin pyrittykään, joten entiset joukot, joiden hyökkäysvoima tuskin oli hyvin suuri, sopivat tähän tehtävään ja varsinaiset läpimurtojoukot saivat sillä aikaa levätä takana. Ehkäpä kuvan täydentämiseksi nämä joukot saivat vielä käyttöönsä heikkoja, vanhamallisia panssarivaunuja, joten hyökkääjän iskuvoima näytti varsin vähäiseltä. Yön aikana sitten tapahtui joukkojen vaihto. Eteen ajavat läpimurtopanssariyrykmentit, sinne siirtyivät myös – venäläisistä puheenollen – kaartin divisioonat ja niitä saattaa yhtä kärsinyttä puolustajan etulinjan rykmenttiä kohti olla etulinjassa pari ja kolmas toisessa portaassa. Aamuöinen valmistelu on nyt sitten lopullisen läpimurron valmistelua. Kun se on päättynyt, törmäävät läpimurtoyrykmentit ja kaartin divi-

sioonat rynnäkköön. Niitä tukevat edelleen vahvat tykistövoimat, jotka suureksi osaksi ovat röyhkeästi ajaneet suorasuuntausasemiin, ja lisäksi rynnäkkötykkirykmentit ja muut suorasuuntausaseet. Täten on saatu pois se 1.maailmansodassa ylivoimaiseksi osoittautunut vaikeus, mitenkä tulivyöry voitaisiin mukauttaa jalkaväen taistelun mukaiseksi. Kun nyt tulivyöry saadaan aikaan etulinjan lähellä ajavilla hyökkäysvaunuilla, rynnäkkötykeillä ja rohkeasti suorasuuntausasemiin ajavalla muulla tykistöllä, on ensinnäkin tulen teho huomattavasti suurempi ja sen järjestely paljon yksinkertaisempaa. Jalkaväkijoukkojen väliset aukot merkitään esim. punaisilla lipuilla, joita uloimmilla siivillä olevat miehet heiluttavat, ja hyökkäys tapahtuu kuten 1.maailmansodassakin ehkä aluksi juosten, mutta hyvin nopeasti kävelyksi muuttuen. Täten on hyökkäys kirjaimellisesti tullut siksi, miksi ranskalaiset ohjesäännössään ovat jo aikaisemmin sitä kutsuneet: tuleksi, joka liikkuu.

Hyökkääjällä on omat tavoitteensa ja sitä tukevat vahvat maataistelumuodostelmat. Etulinjan kulkua voidaan osoittaa esim. valkoisilla valoraketeilla, jotta maataistelukoneet tietävät millä alueella ne voivat vapaasti tehdä hyökkäyksiä siellä ilmeneviä maaleja vastaan. Tällaisena hyökkäys vyöryy eteenpäin sitä helpommin, kuta lujemmin tykistöhyökkäys ja viimeinen valmistelu on pystynyt heikontamaan vastassa olevaa puolustajaa ja kuta vähemmän uusia reservejä tämä puolustaja on saanut. Hyökkäys tapahtuu joka tapauksessa tietyn suunnitelman mukaan, joka on tehty arvioidun todennäköisen kulun perusteella. Tässä on toiselta puolen huomattava heikkous. Jos rintama jollain kohtaa murtuu helpommin, kuin on odotettu tai puolustaja ei pystykään sellaisiin vastahyökkäyksiin kuin oli laskettu, ei ole ilman muuta selvää, että saavutettu menestys heti tulee täysin käytettyä hyväksi. Siten suurtaistelun pahimmankin hyökkäysvaiheen aikana puolustajalla sentään aina on jotain mahdollisuuksia, varsinkin kun hyökkäysnopeus ei yleensä voi olla tavattoman suuri, koska hyökkääjä yleensä tahtoo taistelun läpimurtovaiheessa säilyttää järjestelmällisyyden suomat edut. Englantilaiset kävivät el Alameinin taistelua ensin viikon verran ilman mainittavia panssarivaunumääriä ja vasta, kun läpimurto oli tapahtunut, heittivät nämä takaa-ajoon. Vuosien 1943–1945 suurhyökkäyksille itärintamalla ja Suomenkin alueella oli ominaista, että alkuvaiheessa puolustajan asemavyöhykkeellä taisteltaessa hyökkääjän panssarivaunut toimivat varsin varovasti epäilemättä miinoitusten ja muun huolellisesti suunnitellun panssarintorjunnan vuoksi. Vaunut toimivat pääasiallisesti tulikantana ja olivat sellaisina hyvin haitallisia. Kun jalkaväki pääsi puolustajan

etumaisen aseman läpi, tulivat hyökkääjän panssarivaunut rohkeammiksi ja silloin niistä oli puolustajalle erittäin paljon vastusta.

Nykyaikainen hyökkäys perustuu joko koko ajan tai ainakin loppuvaiheessa suureksi osaksi panssarivaunujen toimintaan. Venäjän ohjesäännössä oli jo ennen talvisotaa sanottu, että puolustus on pääasiassa panssarintorjuntaa. Tämä yksinkertainen totuus ei ehkä kuitenkaan ole päässyt tarpeeksi vaikuttamaan. Panssarintorjuntavälineet 1944 tuskin olivat vielä määrältään tai laadultaan sellaisia, kuin niiden tehtävä edellytti. 37–45 mm kaliipereilla ei enää ollut merkitystä. 50 mm tykit olivat teholtaan kyseenalaisia ja 75 mm hevosvetoiset tai traktorilla vedettävät tykit olivat taistelukentällä varsin avuttomia. Ne voivat ampua jonkin laukauksen, mutta sitten ne tavallisesti tuhoutuivat, koska ne olivat paljastuneet eivätkä voineet siirtyä eikä niillä ollut tarjottavana suojaa miehistölleen. Panssarinkauhut ja panssarinyrkit olivat epäilemättä tavallaan tehokkaita, mutta ensinnäkin ne olisi pitänyt painopistevaluella saada ennen kuin suurhyökkäys alkoi eikä vasta sen oltua jo monta tuntia käynnissä, jolloin vain mitätön määrä miehiä ehti nähdä ne ja vain aivan harva ampua niillä. Konstruktioltaan ne vielä olivat lastenkengissä, mutta epäilemättä kehityskelpoisia. Rykmentinkanuunat ja sitä suuremmat tykit panssarintorjunta-aseina ovat äärimmäisiä hätävälineitä, joista voi joissain erikoistilanteissa olla jonkinverran hyötyä, mutta suurtaistelun melskeissä niiden arvo on mitätön. Panssarintorjuntakysymys eräiden muiden ohella on puolustajan kannalta suurtaistelun vaikeimmilla kohdilla kaikkein keskeisimpiä kysymyksiä. Ellei sitä saada ratkaistuksi, ei oikeastaan monien muiden kysymysten pohtimisella ole mitään merkitystä. Asiain tärkeysjärjestys on kerta kaikkiaan saatava selväksi ja kaikki sodankäynti suursodassa ilman aivan erityisen vahvaa panssarintorjuntaa on kerta kaikkiaan tunnustettava paperipeliksi ja leikkelyksi kartoilla, mutta mahdottomaksi suurtaistelun vaikeissa olosuhteissa.

Saksalaisvalmisteisella 75 mm panssarintorjuntatykillä pystyttiin torjumaan tehokkaasti vihollisen uudempaakin kalustoa. Liikuteltavuus oli kuitenkin haaste suurhyökkäyksen olosuhteissa.

Hyökkääjän tykistötuli ja ilmapommitukset ovat jälleen katkaissut kaikki puolustajan lankayhteydet ja siis, radiokaluston ollessa suhteellisen heikkoa, käytännöllisesti katsoen kaikki nopeat yhteydet. Jälleen seuraa komentajan kannalta epämääräinen tilanne, joka on koetettava saada selvitetynsi. Tässä vaiheessa jokainen komentaja panee erityisen arvon sille, että ylemmältä taholta koetetaan pitää yhteyttä kaikin keinoin alaspäin. Yhteyksien toimiessa on tällaisessa tilanteessa normaalitapaus, että alijohtajilta tulee varsin toivottomia ilmoituksia ja tilanteen arvosteluja. Korkeamman komentajan kannalta on tällöin tärkeätä, onko hänellä reservejä vai eikö. Kun hyökkääjän tykistöhyökkäys on jo kuluttanut puolustajaa ja varsinkin, jos on ollut tehtävä vastahyökkäyksiä, ovat rykmentin reservit yleensä tässä vaiheessa jo loppuneet, ellei korkeammalta taholta ole saatu mitään. Toinen komentajan keino vaikuttaa tilanteeseen on tykistön käyttö, mutta se on lähinnä ammus- ja yhteyskysymys. Ellei tässä vaiheessa ole runsaasti ammuksia, on puolustustaistelu miltei menetetty. Myöhemmin tullaan käsittelemään kysymystä siitä, että tällaisessa tilanteessa tai jo aikaisemmin, pitäisi puolustajan tykistön olla vahvistunut moninkertaiseksi rauhallisemmilta rintamanosilta kootuilla uusilla tykistöjoukoilla.

Kun vihollinen on päässyt tunkeutumaan asemaan, voi alkaa yksityisiä vetäytyviä miehiä liikkua maastossa taaksepäin. Selvää on, että korkeampien komentopaikkojen ja yleensä kaikkien johtajien on heti puututtava asiaan ja koottava tällaiset harhaantuneet tai hermonsä menettäneet tai liian varovaiset miehet yhteen. Joka itse on tällaisessa tilanteessa ollut, tietää että suurtaistelussa eivät mitkään pikkutempot tällaisessa tilanteessa auta. Osa vetäytyvistä on niin perusteellisesti järkyttyneitä, että katse on mielipuolen ja he elävät aivan kuin toisessa maailmassa. Yleensä ei kukaan sano johtajille mitään vastaan eikä välittömästi jatka vetäytymistään. On tietenkin sellaisia pakenijoita, jotka eivät pahimmissa paikoissa ole olleetkaan, vaan varmuuden vuoksi lähtevät jo ajoissa vaaraa pakoon. Heihin nähden voi tietenkin raudanlujaa ankaruus olla aivan paikoillaan, mutta mitään yleistä kaavaa ei voi esittää.

Vallitsevassa epämääräisessä tilanteessa komentajat yleensä ovat koonneet ns. ”viimeiset reservinsä”, se on lähetit, huoltomiehet, vapaana olevat viestimiehet jne. Ne onkin yleensä syytä asettaa komentopaikan lähelle valmiiksi aseisiin. Tällä välin tietenkin komentajat koettavat kaikin keinoin saada yhteyden eri suuntiin, mutta etulinjan yksiköiden jouduttua liikkeelle ja radiokaluston ollessa selästä kun se oli 1944, ei tällöin ole suuria mahdollisuuksia saada yhteyttä aikaan. Aikaisemmin on jo esitetty syyt, jotka sitovat komentajan tällöin komentopaikkaansa, sille kohdalle siis, jossa on jotain toiveita saada yhteys ja jonne ilmoitukset tulevat. Tällaisessa tilanteessa jos missään komentajalla pitäisi olla kulkuväline, jossa olevan radion välityksellä hän voisi pysyä yhteydessä eri suuntiin ja kuitenkin itse liikkua siellä, mistä omin silmin tilanteen mahdollisimman hyvin näkisi. On jälleen syytä tässä yhteydessä korostaa, että nykyaikaisen suurtaistelun piirissä tarvitaan paljon radioita ja että pitkän kantosäteen omaavat itse ”salakirjoittavat” puheen. Helppoa on komentajilta vaatia johtamista tällaisissa tilanteissa, mutta se tulee vastaisuudessakin olemaan miltei mahdotonta, ellei viestikysymys tule olosuhteiden vaatimalle tasolle.

Kun muut viestiyhteydet eivät toimi, on taas turvauduttava alkeellisempaan ja kaikesta huolimatta varmimpaan, mutta silti kaikkea muuta kuin varmaan yhteysvälineeseen, jalkalähtettiin. Suurtaistelussa lähetin toiminta kuitenkin on hyvin useassa vaiheessa hyppimistä kuopasta kuoppaan, ja odottamista, kunnes sirpaleiden yhtämittäminen vonkumina hetkeksi taukoaa, ja jälleen vaivalloista siirtymistä haluttuun suuntaan. Todelliset tapahtumat osoittavat, että 2–3 km:n

matka saattaa kestää 2–3 tuntia. Kun yhteydet ovat tällaisia, on taistelun johtaminen varsin vaikeata. Mainittakoon jälleen sellaisen varalle, joka ei ole itse nähnyt, että suurtaistelun pöly ja hiekka suureksi osaksi estävät tähystämisen.

Näin saattaa sitten jonakin hetkenä tulla tieto, että hyökkäävä vihollinen on aivan lähellä. Kultainen sääntö ”puolet pois” pitää tässäkin taas paikkansa ja onneton se komentaja, joka ilman muuta ottaa todeksi tällaisissa tilanteissa tulevat ilmoitukset, mutta kuitenkin epäilykset saattavat osoittautua turhiksi ja jonakin hetkenä vihollinen on varsin lähellä. Komentajalla on tällöin kaksi mahdollisuutta. Joko hän sankarillisesti ryhtyy konepistooli kädessä käymään taistelua komentopaikastaan tai hän karvain mielin järjestää komentopaikan siirtymisen sellaiselle kohdalle, josta yleisilmäyksen tilanteeseen voi saada. Edellinen on tietenkin sankarillisempaa ja hyvinkin paikallaan sellaisessa tapauksessa, että reservejä on tulossa ja reaaliset mahdollisuudet ovat olemassa vihollisen pysäyttämiseksi tai heittämiseksi takaisin juuri lähimpinä hetkinä. Jälkimmäinen tapa on kuitenkin katsottava välttämättömäksi silloin, kun ilmeisesti alempien yksiköiden johto jo on katkennut ja jonkun sentään täytyy koettaa hoitaa kokonaisuutta ja pitää johdantankkoja käsissä. Ellei niin tehdä, on korkeampien portaitten mahdotonta saada minkäänlaista kuvaa tilanteesta ja ryhtyä edes jossain määrin tarkoituksenmukaisiin vastatoimenpiteisiin. Samoin on uusien taempaa saapuvien reservien tehtävä varsin vaikea, ellei edessä ole jokin johtoporras, joka voi orientoida ne tilanteeseen ja antaa lähimmät tehtävät. Niinpä on ollut ja tulee olemaan suurtaistelun polttopisteisiin joutuneiden komentajien varsin vaikea, mutta välttämätön tehtävä vetää esikuntansa taaksepäin ja siirtyä myös itse. Tämä voi kuitenkin ja sen täytyykin tapahtua niin, että hätäily ei ole kyseessä eikä komentopaikan siirtyminen horjuta puolustusta. Käytännössä tämä yleensä on tehtävä niin, että ”viimeiset reservit” jäävät puolustamaan komentopaikkaa esikunnan siirtyessä ja vetäytyvät sitten vähitellen perässä, jos tilanne pakottaa.

Vanha on kysymys siitä, pitääkö vetäytymistä valmistella vai ei ja onko valmistelusta hyötyä vai johtaako se asemien menettämiseen varsin helposti. Suurtaistelun painopisteessä ei kuitenkaan valitsemisen varaa yleensä ole ollut. Ellei vetäytymistä ja sen vaatimia komentopaikkoja ole ennakolta valmisteltu, on vetäytyminen ollut pakko suorittaa vähemmän suunnitelmallisesti. Niin ollen on vastaisuudessa avoimin silmin uskallettava katsoa myös epäonnistumistapauksen – ranskalaisten ohjesääntöjen cas d’echec –, joka näissä ohjesääntöissä liittyy jo-

kaiseen toimintaan. Kun 2.maailmansodassa ei ainoakaan suuren läpimurtohyökkäyksen painopisteen kohdalla ollut joukko voinut estää läpimurtoa, täytyy tästä tehdä johtopäätökset myöskin syvyydessä taistelemisen osalta.

Tarkasteltakoon asiaa jälleen suurtaistelun hyökkääjän kannalta. Tietyn tykistömäärän kokoaminen km:iä kohti tosin käytännöllisesti katsoen takaisi ainakin sisäänmurron onnistumisen, kuten venäläisten käsitykset osoittavat, mutta hyökkääjä ei kuitenkaan voi ennakolta täysin tietää, miten nopea ja miten täydellinen menestys tulee olemaan. Se riippuu sittenkin puolustajan menettelytavoista. Jos asemavyöhykkeen hallussapito on yksinomaan jätetty entisten puolustusjoukkojen varaan, jotka nyt tykistöhyökkäyksessä saavat vakavia iskuja, saattaa menestys kyllä olla nopea. Saksalaisten käsitysten mukaan suurhyökkäysten kaksi ensimmäistä tuntia olivat ratkaisevia, mikä myös Suomessa piti täsmälleen paikkansa. Puolustaja saattaa kuitenkin käyttää reservejä ja sillä voi olla koskemattomia joukkoja sen vyöhykkeen takana, minne tykistöhyökkäys on pääosaltaan suunnattu. Niinollen hyökkääjän on pakko suunnitellaan olla aluksi varsin varovainen ja käyttää ensin hidasta aikataulua, jotta kaikkien aseiden ja aselajien yhteistoiminta olisi taattua. Kokemus osoittaa, että hyökkääjä, vaikka menestys onkin ollut suurempi kuin ehkä on arvioitu, ei lähimpien tuntien aikana kuitenkaan voi hyljätä varovaisuutta. Tästä johtuu, että puolustaja voi saada runsaammin aikaa kuin hyökkääjän kannalta olisi toivottavaa, ja, elleivät puolustajan johtajat menettä hermojaan, on tiettyjä puolustamis- ja viivytämismahdollisuuksia kuitenkin olemassa. Ilmatiedustelu voi auttaa hyökkääjän asiaa. Venäläisten taktiikkana ilmeisesti oli pitää huomattava joukko maataistelukoneita kentillä odottamassa sitä hetkeä, jolloin puolustaja oli joutunut liikkeelle. Silloin ne lähetettiin toimintaan. Ilmeisesti hyökkääjä ei kuitenkaan voinut olla varma siitä, ettei jossain odottele puolustajan huomattava voima tilaisuutta vastahyökkäyksen suorittamiseksi. Luultavasti nämä seikat juuri ovat tehneet hyökkääjän toiminnan siksi hitaaksi, että puolustajalla yleensä ei ole ollut kiirettä.

Verkoilla ja havuilla naamioitu asema. Hyökkääjä joutui etenemään hitaammin, mikäli sen tiedustelu ei ollut pystynyt selvittämään puolustajan asemia.

Pari kolme tuntia päähyökkäyksen alkamisesta on se aika, joka osoittaa, mitenkä hyökkäys alkuvaiheessaan onnistuu. Silloin myös puolustajalle selviävät lähimpien tuntien tehtävät. Jos reservejä on lähellä, voidaan syntyneet aukot ehkä tukkia, suorittaa edullisissa tilanteissa pieniä vastaiskuja irrallisena mahdollisesti etenevän hyökkääjän sivustaan, vaikka tällaisten tilaisuuksien ilmeneminen ei suinkaan ole tavallista yksityiskohtaisesti suunnitellussa hyökkääjän läpimurtoyrityksen ensimmäisessä vaiheessa. Ellei reservejä ole, ei asiaa voida paljon auttaa. Tietenkin kukin komentaja voi yrittää kokoonhaalimillaan joukoilla jotain tehdä, mutta kun yhtenäinen vahvan suorasuuntaustykistön tukema hyökkääjän linja saapuu kohdalle, tarvitaan yleensä enemmän voimaa, enemmän raskasta tulivaikutusta kuin tällaisilla kokoonhaalituilla joukoilla on. Tietenkin koulutuksessa on mitä pontevimmin korostettava peräänantamattomuutta ja kokoonhaalitujenkin joukkojen sitkeätä puolustautumista ja mikäli mahdollista osoitettava tapauksia, jolloin sellainen on vaikuttanut edullisesti. Tosiasiana kuitenkin suurtaistelun pahimmilla kohdilla on se, että lähimpinä hetkinä sen jälkeen, kun suuri moukari on iskenyt, ei sen alle jääneillä joukoilla voida laskea olevan kovin paljon taisteluvoimaa. Vaikka koulutuksessa pitää korostaa peräänantamattomuut-

ta, täytyy johtamisessa ottaa todennäköisempi tapaus huomioon. Myöhemmin käsitellään kysymystä siitä, onko katsottava edulliseksi, että heti mahdollisimman pian vihollisen sisäänmurron jälkeen käytetään tuoreita reservejä sisäänmurron rajoittamiseksi vai onko ilmeisen suurhyökkäyksen ollessa kyseessä edullisempaa säästää näitä reservejä alueille, joille hyökkääjän massoittunut tykistö ei enää ilman muuta pääse lujia iskujaan antamaan.

Puolustajan korkeiden johtoportaiden täytyy viimeistään tällöin ratkaista, ajotaanko etumaista asemaa vakavasti puolustaa vai vetäydytäänkö taemmas. Jos ajotaan puolustaa, on vahvat reservit viimeistään nyt suunnattava sisäänmurto-alueita kohti. Ellei ajota, täytyy edessä olevien joukkojen saada siitä selvät ohjeet, sillä muussa tapauksessa seuraa helposti puolustajan voimien hajoittaminen liiaksi syvyysuuntaan, niin että ensimmäisen aseman joukot lyödään taempien divisioonien auttamatta ja sitten myöhemmin lyödään ehkä nämä divisioonat, ennen kuin edessä olleet joukot ovat taas siinä kunnossa, että voivat osallistua täydellä tehollaan toimintaan.

Kun ensimmäisestä asemasta on ollut pakko luopua ja enemmän tai vähemmän sekaiset joukot, jotka ehkä ovat menettäneet suurimman osan päällystöönsä, vetäytyvät taaksepäin, ovat panssarintorjunta syvyydessä ja ilmatorjunta erittäin tärkeitä.

Panssarintorjunnan osalta on otettava huomioon, että suurtaistelun pahimalta tulialueelta ei yleensä voida tuoda taakse mitään vain ihmisvoimin, hevosilla tai heikoilla traktoreilla vedettävää raskasta panssarintorjuntakalustoa, joka on toiminut siellä vihollisen rynnäkkövaiheessakin. Se kyllä auttamattomasti jää. Päinvastaisen väittäminen osoittaa, että asianomainen ei ole syventynyt niihin olosuhteisiin, jotka vallitsevat alueella, minne sadat tykit km:ää kohti ampuvat. Niinollen puolustaja, jouduttuaan vetäytymään ensimmäisestä asemastaan, on useimmiten aivan avuton raskaita panssarivaunuja vastaan varsinkin avomaastossa, joka vaikeuttaa harvalukuisten, teholtaan vuoden 1944 luokkaa olevien panssarinkauhujen ja -nyrkkien käyttöä. Tällaisessa tilanteessa rynnäkkötykit tai samalle periaatteelle rakennetut panssarintorjuntatykit taikka sopivasti aseistetut panssarivaunut ovat korvaamattomia ja vain ne tai taempana odottaneet, heikosti liikuteltavat panssarintorjunta-aseet voivat torjua syvemmälle pyrkivät hyökkääjän panssarivoimat. Jos kuitenkin yleistilanne vaatii vieläkin vetäytymistä, on

todennäköistä, että nyt menetetään nuo äsken taempana odottaneet kömpelöt aseet. Niin ollen vain rynnäkkötykit tai vastaavat panssarintorjunta-aseet taikka puolustajan panssarivaunut, joissa on tarpeeksi tehokkaat tykit, pystyvät syvyydessäkin joustavasti suorittamaan panssarintorjuntaa. Jos tätä asiaa vähän yksinkertaistetaan tarkkuuden kustannuksella, voidaan sanoa, että vain rynnäkkötykit pystyvät suurtaistelun liikuntavaiheen vaatimiin panssarintorjuntatehtäviin.

Sturmgeschütz III-rynnäkkötykki liikkeessä. Suurhyökkäyksen liikuntavaiheessa tarvittiin panssarintorjunta-asetta, joka oli helposti liikuteltava, riittävästi panssaroitu ja tarpeeksi tehokas. Rynnäkkötykki täytti nämä ehdot.

Ilmatorjunta on vetäytymisvaiheessa erittäin tärkeä asia. Todellisuudessa ei tietenkään aina käy läheskään niin hullusti kuin voisi, mutta joka tapauksessa heikko ilmatorjunta tässä tilanteessa voi aiheuttaa täydellisen katastroofin maataistelukoneiden lennellessä vapaasti teiden yläpuolella ja estäessä ajoneuvojen liikkeitä ainakin suurilla suorilla teillä. Ilmatorjuntapatterit, jotka tarvitsevat pitkiä valmisteluajoja voidakseen menestyksellisesti toimia, ovat tällaisessa tilanteessa miltei arvottomia. Tuskin ne koskaan ehtivät ampumavalmiiksi, ennen kuin tilanne on niin paljon muuttunut, että täytyy ehkä jälleen siirtyä. Jos ne taas vedetään niin kauas taakse, että ne ovat verraten turvassa, ei etulinjan muutenkin

hyljätyillä joukoilla ole niistä mitään apua. Aivan itsestään selväksi on monesti katsottava, ettei mikään oma hävittäjä edes hetkeksikään puhdista taivasta siellä aina lentelevistä, tuhoa tuottavista viholliskoneista. Täytyy toivoa, että ne miehet, jotka määräävät ilmatorjunta-aseiden luvun ja laadun, itse ovat saaneet elävästi tuntee sen, mitä on olla vihollisen ilmavoimien jatkuvan toiminnan kohteena, ilman että itse voi tehdä juuri mitään. Samoin kuin panssarintorjunnassa vain rynnäkkötykit, siis omalla voimallaan kulkevat, panssarin suojassa olevat tykit, voivat ajanmittaan ratkaista torjuntakysymykset vaikeissa vaiheissa, samoin vain sellaiset ilmatorjunta-aseet, jotka voivat siirtyä joukkojen mukana ja joka hetki olla valmiina ampumaan, voivat auttaa etulinjan joukkoja, jotka tällaisessa tilanteessa todella tukea tarvitsevat. Tätä seikkaa tuskin voi tarpeeksi korostaa.

Äsken käsiteltyyn panssarintorjuntaan liittyvät läheisesti hävitystyöt, erityisesti siltojen räjäyttämisen. Voi näyttää itsestään selvältä, että puolustaja vetäytyessään hävittää sillat. Todellisuudessa asia ei niin yksinkertainen ole. Ensinnäkin tilanteen täytyy olla varsin rauhallinen, jos kaikki joukot pääsevät vetäytymään siltojen yli, ennekuin vihollisen panssarivaunut voivat niille tunkeutua. Päinvastoin usein voi olla joen toisella puolella vielä vahvojakin omia joukkoja, mutta vihollisen panssarivoimien etenemisen estäminen vaatisi sillan räjäyttämisen. Ainoana keinona on, että viimeistään suurtaistelun uhatessa rakennetaan siltojen lähistölle suojaan paikkaan heikot varasillat tai ainakin portaat, joita myöten omat joukot voivat vetäytyä senkin jälkeen, kun varsinainen silta on hävitetty. Tällä tavoin voidaan estää vihollisen panssarivaunujen pääsy yli joen, mutta kuitenkin ehkä tarjota tilaisuus omille joukoille päästä kuivina omalle puolelle. Toinen seikka, joka aina on otettava huomioon, on, että sillalla täytyy olla omat räjäyttäjensä valmiina, jotta silta äkkiä saataisiin ilmaan. Ei voida olettaa, että enemmän tai vähemmän sekaisin edestä tulevat joukot yhtäkkiä saisivat sillan hävityskuntoon.

Näin sitten toiminta jatkuu epämääräisenä, kunnes edes jokin uusi tuore yksikkö saadaan sulkemaan ainakin tärkein kohta läpimurtoalueella. Sillä välin on taemmas järjestettävä leveällä rintamalla taakse päin vetäytyneiden miesten kokoaminen ja järjestäminen jälleen yksikköihin. Jos päällystö on jäljellä, ei hajaantumisen todennäköisesti ole ollutkaan kovin suuri, mutta jos suurin osa komppanianpäälliköitä ja ehkä pari pataljoonankomentajaa rykmenttiä kohti on taistelukyvyttöminä, silloin kokoaminen vaatii aivan erityisiä toimenpiteitä ja uusien johtajien määräämistä. Tässä yhteydessä viitattakoon myöskin siihen merkitykseen, mikä on suurtaisteluun valmistauduttaessa varta vasten kuhunkin yk-

sikköön sijoitetuilla varajohtajilla. Myöhemmin tätä asiaa käsitellään tarkemmin, mutta mainittakoon jo tässä yhteydessä, että tällainen järjestely olisi ehdottomasti toteutettava, eikä ainakaan saisi viimeisenä yönä pakottaa etulinjan joukkoja lähettämään huomattavaa määrää parhainta päällystöään kotiseudulle joihinkin tehtäviin.

Etulinjasta vetäytyneen, koottavan joukon pitäisi yleensä myös saada levätä jonkin aikaa. Suurtaistelun tykistöhyökkäysten kestäessä ei yleensä levosta tule mitään. Niinollen miehet ja johtajat ovat valvoneet varsin paljon. Toiseksi järkytykset ovat olleet sängen suuria. Osoittaa asiantuntemattomuutta, jos odottaa tällaiselta joukolta ilman kohtalaista lepoa hyviä taistelusuorituksia. Tietenkin tilanne voi olla sellainen, että kaikkia mahdollisuuksia täytyy yrittää käyttää, mutta se ei silti muuta edelläesitettyä väitettä levon tarpeesta. Ehkä kuitenkin vielä tärkeämpää on tarpeellisen aseistuksen saaminen. On kyllä ymmärrettävää, että näin nopeasti suurtaistelun alettua ei voida vielä kaikkea menetettyä aseistusta korvata, mutta kuta nopeammin se tapahtuu ja kuta pikemmin saadaan varsinkin panssarintorjunta-aseita, sitä nopeammin tämä miesmäärä jälleen tulee käyttökelpoisiksi yksiköiksi. Myöskin johtajatäydennys jo mahdollisimman aikaisessa vaiheessa olisi, kuten jo mainittiin, eduksi, mutta edellyttäisi jo ennakolta varattua johtajareserviä.

C. Yleiskatsaus suurhyökkäykseen.

Edellä on koetettu kuvata nykyaikaista, lähinnä venäläismallista suurhyökkäystä v. 1944. Samalla on pitkin matkaa tehty jo tässä yhteydessä tuoreeltaan tapausten ja menetelmien esitykseen välittömästi liittyviä viittauksia keinoihin, millä ilmenneitä epäkohtia ja vaikeuksia tulevaisuudessa ehkä voitaisiin lieventää. Esitettäköön nyt vielä tyypistetty kuva suurhyökkäyksen valmistelusta ja suoritus-tavasta, ennen kuin siirrytään käsittelemään torjumisen edellytyksiä.

Suurhyökkäys vaatii kuukausien valmistelun. Niitä ei yleensä voida salata, jos puolustaja käyttää ilmatiedustelua keskittämällä tarpeen vaatiessa ilmavoimiensa vaikka pääosan epäillylle alueelle, jotta se saadaan silloin tällöin valokuvattua ilmasta. Monet merkit, joita puolustaja asemistaan näkee, osoittavat jossain määrin, millä asteella hyökkäysvalmistelut ovat. Puolustajan valmisteluista on uusien

asemien tarpeeksi nopea aikaansaaminen ehkä vaikeinta, ellei oteta huomioon pakkoa tulla toimeen köyhän maan pienillä resursseilla.

Hyökkäys alkaa tavallisesti voimakkaalla ilmapommituksella ja vuorokauden tai pitemmän ajan kestäväällä tykistöhyökkäyksellä. Tässä vaiheessa ovat puolustajan päävaikeuksia korkeiden johtoportaiden osalta oikean kuvan saaminen vihollisen painopisteestä ja tällaisella paikalla olevien joukkojen osalta tykistötulen kestäminen aineellisesti ja moraalisesti sekä riittävän ilmatorjunnan aikaansaaminen aivan etumaisenkin linjan hyväksi. Tykistöhyökkäyksen aikana ja sen jälkeen on käytännöllisten viestivälineiden, lähinnä radioiden olemassaolo tai puute mitä tärkein kysymys. Samoin puolustajan tykistön toimintamahdollisuudet, jotka riippuvat mm. suoritetuista valmisteluista ja ammusten saannista. Panssarintorjunta on jo tykistöhyökkäyksen pienissä rynnäkkövaiheissa, mutta erityisesti päähyökkäyksen alettua, kaikkein ratkaisevimpia tekijöitä. Taempien reservien määrä ja käyttötapa vaikuttavat sitten, hyökkääjän päästyä sisään- tai läpimurtoon, aivan oleellisesti taistelun kuvaan. Selvää on, että koko ajan tulevat koetukselle puolustajan joukkojen ja johtajien taito ja lujuus, mutta hyökkääjän suurteollisuuden tuotteiden, aseiden ja ampumatarvikkeiden massakäyttö saattaa joinakin ajankohtina pahimmilla paikoilla kumota inhimillisten tekijäin vaikutuksen.

Vertauksen vuoksi esitettäköön kenraali Schörnerin komentaman, Etelä-Ukrainan saksalaisen armeijaryhmän kokemuksia, jotka on esitetty 26.6.1944 allekirjoitetussa ohjeessa ”Uusimmat kokemukset (rumputuli)”:

”Heeresgruppe Mittlen rintamalla on bolshevikkien viimeisistä hyökkäyksistä saatu kokemuksia, joiden mukaan rajoitetulla alueella on odotettavissa mitä voimakkain – aikaisemmin tuntematon – tykistötulen keskittäminen. – – –”

” – – Tällä tavalla voitiin jopa hyviäkin, taistelujen karaisemia joukkoja etumaisissa haudoissa, etenkin eturinneasemissa, siinä määrin hajoittaa tai järkyttää, että sisäänmurto onnistui. – – –”

” – – Tämä perustuu kokemukseen, että kaikki vihollisen maatahystyksen piirissä olevat aseman osat joutuvat sellaisen tulen alaisiksi, että se aiheuttamalla verisiä tappioita ja moraalisen järkytyksen niissä oleville joukoille, tekee nämä joukot vastustuskyvyttömiksi. – – –”

Jos vielä koetetaan valita tässä yleiskatsauksessa esitetyistä vaikeuksista suurimmat ja oleellisimmat, ovat ne

- uusien asemien nopea rakentaminen,
- tykistötulen ja ilmapommitusten kestäminen,
- panssarintorjunta,
- ilmatorjunta ja
- viestikysymys.

Nämä seikat on syytä pitää mielessä, kun nyt siirrytään tarkastelemaan suurhyökkäyksen torjumisen edellytyksiä.

III. Suurhyökkäyksen torjumisen edellytyksiä.

Suurhyökkäyksen torjumisen edellytykset voidaan jakaa kolmeen suureen ryhmään, joista ensimmäinen käsittää yleiset, jo huomattavasti ennen suurhyökkäyksen alkua luodut, toinen välittömästi, parin viimeisen kuukauden aikana ennen suurhyökkäystä ja kolmas sen aikana luodut edellytykset.

A. Yleisiä torjumisedellytyksiä

1. Torjunnan päävihollinen, hyökkääjän materiaaliylivoima.

Nykyaikainen sota on totaalista ja materiaalin sota. Tietenkin johto ja taito taistelukentällä voivat asioihin vaikuttaa, mutta usein syyt ovat syvemmällä. Ei ole sattuma eikä yksinomaan asianomaisten vika, että esim. englantilaiset kenraalit Wavell ja Auchinleck eivät onnistuneet Libyan taisteluissa 1941–1942 eikä yksinomaan sotamarsalkka Montgomeryn ansio, että englantilaiset syksystä 1942 alkaen jatkuvasti saavuttivat menestystä tällä samalla suunnalla. Ei myöskään aikaisemmin voitollisen marsalkka Rommelin taito yht’äkkiä huonontunut samana syksynä. Syynä näihin ilmiöihin oli, että anglo-amerikkalaisten suurtuotanto juuri syksyksi 1942 ja siitä lähtien jatkuvasti loi täydellisen materiaalisen ylivoiman englantilaisten puolelle, mikä siihen saakka koko ajan oli puuttunut.

El Alameinin suurhyökkäyksen menestyksen oleellisena osana oli siis murskaava materiaalin ylivoima ja se on vastaisuudessaakin suurhyökkäykseen vaikuttava asia ja vastakeinojen keksiminen sitä vastaan sen torjumisen mitä tärkein edellytys.

2. Kehityksen seuraaminen ja ohjaaminen.

Niin hyökkäys- kuin puolustusvälineistö kehittyvät jatkuvasti ja ovat kehittyneet erityisesti juuri viimeisen kymmenen vuoden kuluessa. Armeija, joka ei mukaudu uusiin olosuhteisiin, on jo ennakolta tuomittu häviämään. Niinollen on sekä kulloinkin mahdollisen vihollisen että oman armeijan kehityksen seuraaminen ja oman armeijan menettelytapojen määrätietoinen ohjaaminen vihollisen uusia välineitä ja menetelmiä sekä kaikkia olosuhteita vastaavaksi aivan ensiarvoisen tärkeä seikka. Jonkin työn onnistuminen riippuu aina oleellisesti siitä, että tästä työstä on joku vastuussa. Niinollen on oleva täysin selvää, kuka vastaa siitä, onko armeijan taktiikka ja yleensä menettelytavat sekä siltä pohjalta katsoen myös aseistus ja muu varustus ajan tasolla ainakin niin suuressa määrin kuin olosuhteet sallivat. On kuitenkin vanha tosiasia, että taktiikka ja sen kehittämisen ovat eräissä maissa olleet lapsipuolen asemassa, Suomi niihin luettuna. Kuka vastasi sodan 1941–1945 aikana siitä, että taktiikka oli ajan tasalla? Operatiivisen puolen johto voi tämän tehtävän ottaa itselleen, jos haluaa, mutta ei se sille ilman muuta kuulu. Ei myöskään ole itsestään selvää, että komentoesikunnan päällikkö tai koulutusosaston päällikkö ovat vastuussa taktiikasta. Ketään tarkastajaa ei myöskään voi pitää vastuunalaisena yhdistettyjen aselajien taktiikan asiallisuudesta. Niinollen tuntuu siltä kuin, paitsi Ylipäällikköä, ei tämä asia olisi varsinaisesti kuulunut kellekään. Sama oli tilanne jo ennen talvisotaakin.

Tosiasia on, että koulutusosasto lähettää armeijalle tietoja vihollisen taktiikasta ja menettelytavoista, mutta tämä ei suinkaan riitä. Aivan niinkuin kukaan komentaja ei voi alaisilleen sanoa, että vihollinen on tuolla ja tuolla, joten toimikaa vastaavasti, vaan hänen täytyy määrätä, millä tavalla hänen joukkonsa näissä olosuhteissa on meneteltävä, samoin on tietenkin toivottavaa, että armeijan johdon taholta annetaan alaisille toiminnan suuntaviivat, mitenkä on pyrittävä taistelemaan vihollisen menettelytavat huomioonottaen. Tämä vaatii vihollisen organisaation, menettelytapojen, aseistuksen y.m. yhtämittaista seuraamista ja näiden seikkojen sekä omien mahdollisuuksien perusteella uusien toimintatapojen tutkimista sekä ainaista huolta siitä, ovatko nyt käytettävät menettelytavat

edelleen ajan tasalla. Tämä tutkimustyö antaa samalla viitteet aseistuksen ja muun taisteluvälineistön kehittämiseksi, minkä seikkojen asiallinen johtaminen ei ole taattua, jos vain kukin spesialisti omin päinsä kehittää omaa alaansa. Epäilemättä tarvitaan kokoavaa kättä, joka saattaa kokonaistoiminnan yhdenmukaiseksi, lyhyesti sanoen taktillista elintä, joka toiselta puolen operatiivisen ja toiselta puolen järjestely-, ase- ja koulutusosaston välissä aikaansaa selvän logiikan operatiivisten tehtävien, niiden ratkaisemiseksi edullisimpien taktillisten menettelytapojen ja näiden perusteella järjestely-, ase- ja koulutuspuolelle annettujen tehtävien kesken. Niinollen taktillinen tutkimustyö, joka huipentuu mm. annettaviksi menettelyohjeiksi on, kuten esim. viime maailmansodan aika länsirintamalla kummankin puolen puolustus- ja hyökkäysvaiheineen osoittaa, erittäin tärkeä yleensä menestyksellisen toiminnan ja varsinkin vihollisen suurhyökkäyksen torjumisen edellytys. Tässä suhteessa sotahistorian tuntemus niin yksityiskohtaisesti, että tiedetään, mitä ohjeita minäkin vuonna taktillisesta toiminnasta on annettu, takaa sen, ettei mahdollinen ohjeiden antamattomuus ainakaan johdu tietämättömyydestä, kuinka muut henkilöt vastaavassa tilanteessa ovat menettelleet.

3. Asemien rakentamistekniikka.

Jo kauan ennen suurtaistelua ratkaistu edellytys on asemien rakentamistekniikka, laitteiden laatu, niiden runsaus ja sijoitus. Ensimmäisen maailmansodan alussa, kuten jo esitettiin, n. 250-miehinen komppania kaivautui yhdessä yössä n. 300 m leveälle lohkolleen niin hyvin, että silloisella tykistömäärällä ei ilman erittäin pitkäaikaista ammuntaa ollut juuri toiveita saada kaivautuneen joukon vastarintakykyä murretuksi. Kun puolustaja lisäksi käytti esteitä, niin on ymmärrettävää, että 1.maailmansodassa syntyi asemasota ja se jatkui myöhemminkin miesvoiman pienennyttyä, mutta konetuliaseiden tultua tilalle ja laajan asema-verkon jo ollessa suureksi osaksi valmiina. 2.maailmansodassa sensijaan pienet joukot puolustautuivat leveillä alueilla, jolloin kaivuuvoima leveysalaan verrattuna oli pieni ja asemien syntyminen vastaavasti hyvin hidasta. Kun lisäksi hyökkäysvälineistö ja -menetelmät olivat suuresti kehittyneet, oli tuloksena, että sota saatiin käytännöllisesti katsoen milloin hyvänsä liikuntasodaksi, jos haluttiin. Ero 1.maailmansodan ja 2.maailmansodan välillä oli niinollen suuri. Se johtuu huomattavalta osalta siitä, että asemien rakentamistekniikka kentällä on säilynyt erittäin alkeellisena perustuen kaiken kaivamisen osalta lapion käyttöön ja käsivarsien voimaan, siis menettelyyn, johon on kyetty jo muinoisina aikoina.

Kehitys on tällä alalla pysynyt siis paikallaan, mikä seikka ehkä on katsottava suureksi osaksi mielikuvituksen ja jatkuvan edistyspyrkimyksen puuttumisen syyksi, varsinkin koko maailman pioneerien joukossa. Tuloksena on ollut, että aseman rakentaminen saattaa kestää vuosia, mutta sen murtaminen nykyisin vain pari kolme päivää. Tämä on epäsuhde ja se osoittaa, että tässä on mitä huutavin epäkohta, jota ei voida selittelyillä poistaa, vaan josta pääsemiseksi on keksittävä parempia menetelmiä kuin lapio ja lihasvoima. Yleensä ei mikään ala kehity, ellei sille aseteta vaatimuksia. Niinpä on varustusten rakentamistekniikalta vaadittava, että puolustusvyöhykkeen takaosassa saadaan syntymään asemia yhtä nopeassa tahdissa kuin vihollisen murtovoima murtaa niitä edessä. Tietenkään tällaiset asemat eivät voi olla kaikin puolin täydellisiä, mutta puutteellisemmatkin riittävät ja ehkä tällainen vaatimus joka tapauksessa panee vauhtia kehitykselle alalla, jolla ei edistymistä ole sanottavasti tapahtunut sitten esihistoriallisten aikojen. Asemien varustustekniikka on katsottava suurhyökkäyksen torjumisen mitä tärkeimmäksi edellytykseksi.

4. Useiden asemien merkitys.

Huomioonotettavana seikkana on mainittava yleisarviointi vihollisen suurhyökkäyksen menetelmistä ja sen murtovoiman suuruudesta sekä, niihin perustuen, edullisimmasta omasta puolustusmenettelystä. Sodassa sattuu aina yllätyksiä. 2.maailmansodassa sellaisia olivat mm. saksalaisten panssarivoimien murtovoima Puolan retkellä, venäläisten keskitetyn tykistöhyökkäyksen teho Stalingradin taistelun alkaessa ja länsi-liittoutuneiden valtava ilmavoimilla, tykistöllä ym. välineillä aikaansaatu hävitysvoima maihinnousussa Normandiaan sekä siitä seuranneissa taisteluissa. Niinpä odotettavissa olevan suurhyökkäyksen murtovoimakin aina on arviointiasia, jossa voidaan erehtyä, mutta pääasia on, että sitä on pyritty arvioimaan ja vetämään siitä vastaavat johtopäätökset. Jo 1.maailmansodassa länsirintamalla katsottiin parin viimeisen vuoden aikana itsestään selväksi, että hyökkääjän onnistuu ampua puolustajan ensimmäinen asema täysin hajalle. 2.maailmansodassa, kun suurtuotanto mahdollisti entistä tehokkaamman hävitysvoiman keskittämisen ahtaalle alalle, asiointi osoittautui samaksi. Niinollen puolustajan on jo kauan ennakoitava, onko mahdollista kaikin voimin puolustaa ensimmäistä linjaa tai asemaa vai onko varalle rakennettava vähän tammaksi toinen tai vielä useampia linjoja tai asemia.

Betoninsekoittajia VT-linjan rakennustyömaalla toukokuussa 1944.

Tämä kysymys liittyy läheisesti siihen, millä kannalla on asemien varustamistekniikka, josta äsken oli puhe. Toiselta puolen on kysymys joukkojen työhalusta, joka taas riippuu mm. siitä, pidetäänkö syvää asemavyöhykettä tilanteen kannalta tarpeellisena ja kuinka määrätietoisesti rakentamista johdetaan. Paljon ei ole apua siitä, että siellä täällä risteilee piikkilankaesteitä, mutta taisteluhaudat ja -kuopatkin sekä korsut, komento- ja tulenjohtopaikat, viestiyhteydet jne. näiltä ”linjoilta” puuttuvat. Suurhyökkäyksen torjumisen oleellisimpia edellytyksiä on siis, että jo aikaisemmalla työllä on luotu valinnan varaa, siis mahdollisuudet välittömästi ennen suurtaistelua tai sen aikana ratkaista, missä asemissa puolustautuminen pääasiallisesti tapahtuu.

5. Asemien sijoitus.

Rakennettavien asemien sijoitus on myös hyvin tärkeä seikka. Nykyaikainen suurtaistelu perustuu ilmavoimien massapommituksiin, erittäin tiheään sijoitetun tykistö määrän valtavaan tuleen, panssarivoimien murtokykyyn ja rynnäkötykkien sekä panssarivaunuissa toimivien tykistön tulenjohtajien jalkaväelle antamaan tehokkaaseen apuun. Tällainen koneisto pääsee parhaimmin oikeuksiinsa laajassa avomaastossa, missä ei ole mainittavasti vesistöesteitä. Tästä jo seuraa, että puolustajan on koetettava etsiä päinvastaista maastoa asemilleen, siis metsää ja vesistölinjoja, jotka ainakin kesällä ovat panssarinesteinä. Tosiasia kuitenkin on, ettei ainoakaan linja ole kauttaaltaan tällaista maastoa. Siinä on aina huonompia paikkoja, mutta toisilla linjoilla ne ovat tärkeillä, toisilla vähemmän tärkeillä suunnilla. Joka tapauksessa on ennen suurtaistelua kylmästi arvioitava asemien sopivuus tällaiseen taisteluun. Liiallinen optimismi siinä suhteessa saadaan kalliisti maksaa suurtaistelussa. Asemien sijoitus on siis suurhyökkäyksen torjumisen oleellisia edellytyksiä.

Valkeasaaren avoin ja tasainen maasto oli edullinen suurhyökkäykselle.

6. Kenttälinnoituslaitteiden laatu ja määrä.

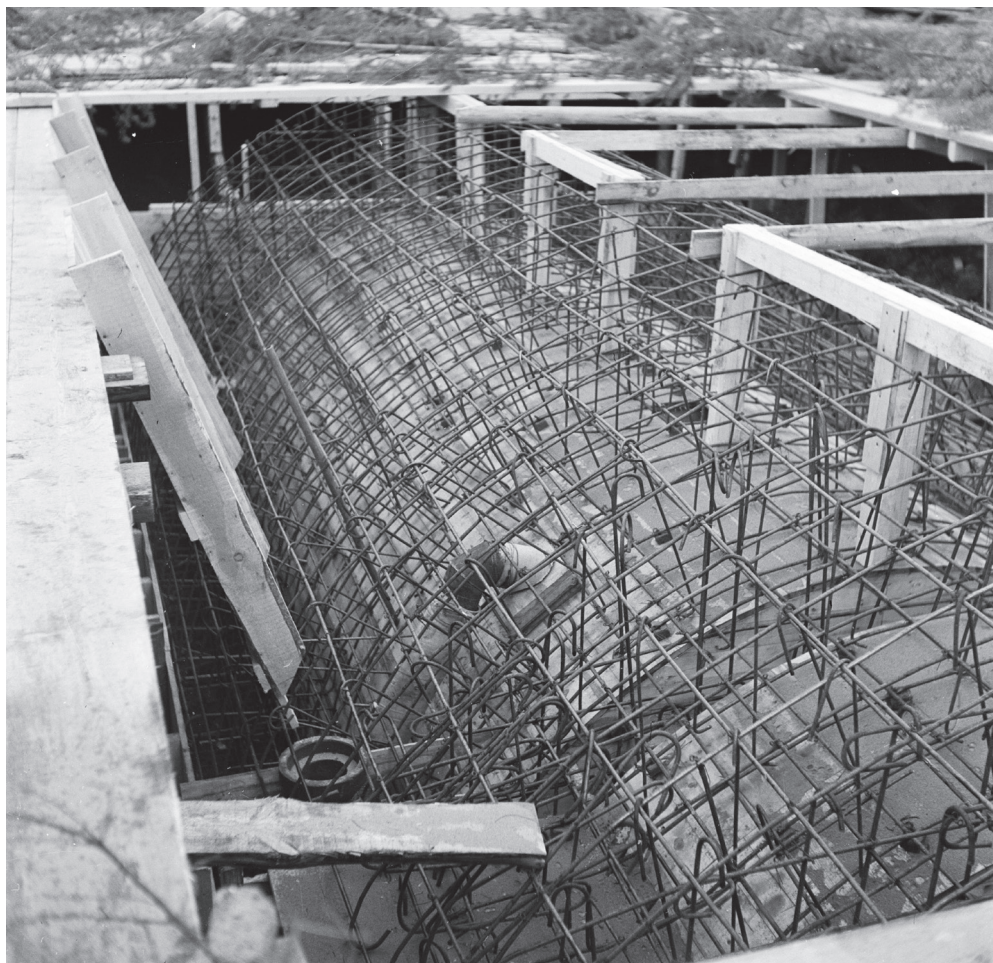
Kenttälinnoittamisen alaan kuuluvat eri puolustuslaitteiden laatu ja määrä. Käsiteltäköön näistä tärkeimpiä erikseen.

Esteet, tavallisesti piikkilankaesteet, ovat huomattava tekijä, vaikkakin ne suurhyökkäyksen tulimyrskyssä häviävät. Siviilielämässä kannattavuus pakottaa yleensä kaikessa turvautumaan niin paljon kuin mahdollista koneisiin ja muihin työvälineisiin sekä niin vähän kuin mahdollista ihmisvoimaan. Armeijassa, kun kannattavuus ei ole yhtä selvä, ei myöskään tällainen ajatustapa aina ole määräävä, vaan hyvin helposti turvaudutaan alkeellisimpaan menettelyyn, ihmisvoimaan.

Tämä ilmenee mm. suhtautumisessa esteisiin. 1.maailmansodassa oli asemien edessä yleensä 30–100 m syvä piikkilankaestevyöhyke. Sellainen ei tosin suojaa suurtaisteluissa, mutta se helpottaa vartiopalvelusta ja turvaa vartiomiehiä vangiksisieppauksilta. On selvää, että pienellä maalla on kaikesta välineistöstä pula, mutta loppujen lopuksi voidaan jonkin asian hyväksi tehdä paljon, jos siihen kiinnitetään tarpeeksi huomiota, asia katsotaan todella tärkeäksi ja saadaan korkeimmatkin johtajat sitä ajamaan. Jos piikkilankaa sodassa on niin vähän, että hädintuskin saadaan 2- tai 4-rivinen este, niin se merkitsee sitä, että vartiomiehiä tarvitaan paljon, siis ihmisvoimalla korvataan puuttuva materiaali. Sitäpaitsi vangiksisieppaus on ainaisenä vaarana, jolloin ehkä, kuten on sattunut, on pakko pitää koko miehistö yöllä taisteluhaudassa estämässä tällaista sieppausta. Tällä tavoin piikkilangan puute tekee mahdottomaksi miesvoiman käytön tärkeämpiin tehtäviin tai tarjoaa viholliselle mahdollisuuden siepata vankeja, joilta se saa tietoja puolustajan joukoista. Koskaan ei saisi sattua niin, että ainoan linjan edessä olevat esteet ovat aivan heikkoja, esim. vain rivi espanjalaisia ratsuja, ja tämä sen vuoksi, että asemien sijainnin takia työskentely kesän valoisten öidenkin aikana esteiden parantamiseksi on mahdotonta. Tällaisesta linjasta olisi luovuttava, mutta se kytkeytyy taas kysymykseen, onko takana toisia asemia.

Miinoitusten ja panssari miinoitusten merkitys suurtaistelussa on kyseenalainen, koska ne voimakkaassa tykistötulessa ja ilmapommituksissa yleensä tuhoutuvat. Sittenkin lienee niin, että niiden olemassaolon viholliselle aiheuttama epävarmuus on tekijä, joka puoltaa niiden käyttämistä.

Taisteluhautojen osalta eräät oleelliset vaatimukset ovat ristiriitaisia. Rauhallisena kautena säästyy työtä huomattavasti, jos haudat on verhottu ja ne siis pysyvät helpommin kunnossa. Kapea hauta suojaa paremmin kuin leveä. Suurtaistelua silmälläpitäen verhottu, erityisesti vitsamatoilla verhottu hauta on kuolemanloukku, joka on aiheuttanut haudan pohjassa suojaa etsivien miesten hautautumisen elävältä ilmapommien tai raskaiden ammusten työntäessä räjähdysvoimallaan haudan yläosan kiinni ja eri reunojen verhoamisaineiden sekaantuessa toisiinsa irtisaamattomaksi katoksi pohjalla olevien miesten päälle. Kapeat haudat täyttyvät suurtaistelussa auttamattomasti. Voimakkaassa tulella tarvittaisiin leveitä taisteluhautoja, joiden reunat eivät ole jyrkkiä. Kun kuitenkin yleensä on valmistauduttava pahimman varalta, lienee pakko vastaisuudessa tehdä haudat suurtaistelun vaatimusten mukaisiksi.

Holvikorsua raudoitetaan VT-linjan rakennustyömaalla toukokuussa 1944. Viljaisen mukaan korsun tuli olla pieni, kestävä sekä nopeavalmisteinen, jotta uusia korsuja pystyttäisiin rakentamaan syvyyteen jopa hyökkäyksen aikana.

Korsut ovat asemien rakentamisen suurin vaikeus. Taisteluhautoja tai ainakin rivi kuoppia saadaan pehmeässä maaperässä kesäaikaan syntymään räjähdyspanoksilla, mutta korsut ovat suuritöisiä. Niinpä asemien valmistumisen määräävätkin kiireellisissä tapauksissa korsut. Silläkin alalla lienee kuitenkin vielä paljon kehittämisen varaa. Korsu, jonka rakenne on niin heikko, että vihollisen suurehkojen ammusten tullessa lähistölle, miehistön on pakko varmuuden vuoksi mennä hautaan turvaan, ei vastaa tarkoitustaan suurtaistelussa. Suurtaistelun kannalta korsun pitäisi olla pieni ja vahva, viihdytyksen kannalta väljempi ja valoisa. Vain tehdasmainen puukorsukehikkojen valmistamien tai erittäin nopeiden betonikorsun rakentamistapojen kehittäminen voinevat tässä suhteessa auttaa ehkä mahdollistamalla erillisten rauhallisten aikojen ja suurtaistelun aikaisten korsujen aikaansaamisen.

Keinotekoiset panssarinesteet, esim. kiviesteet, voivat ainakin syvennyksiin upotettuina ja siis vaikeammin tuhottavina auttaa panssarihyökkäyksen torjumista. Jos kuitenkin sellaisen esteen aikaansaaminen yhteen linjaan vaatii monien kuukausien, mahdollisesti vuosien työn, on työn ja hyödyn välillä epäsuhde. Kun asemia pitäisi aikaansaada nopeasti ja paljon, seuraa siitä ilman muuta, että suuritöisiä panssarinesteitä ei voida käyttää. Niinollen täytyy lähteä siitä, että panssarinesteet ovat helpottavia poikkeustapauksia, mutta panssarihyökkäyksen torjuminen on suoritettava pääasiallisesti aseilla aivan niinkuin muutakaan vihollishyökkäystä ei voida pysäyttää esteitä rakentamalla vaan ampumalla.

Panssariesteitä Valkeasaassa. Viljanen piti panssariesteitä vain helpottavina poikkeustapauksina, koska niiden rakentaminen oli aikaavievää toimintaa. Panssarihyökkäyksen torjuntaan tuli pääasiassa valmistautua ase-in.

Tässä yhteydessä ei ole syytä käsitellä muiden puolustuslaitteiden laatua. Todettakoon vain, että puolustuslaitteiden rakenne kokonaisuutena muodostaa oleellisen edellytyksen suurhyökkäyksen torjumiselle, edellytyksen, joka kehittyy vähitellen jo huomattavasti ennen suurhyökkäyksen alkua ja jolle ne joukot, jotka sitten joutuvat puolustautumaan näissä asemissa vihollisen suurhyökkäyksen sattuessa, eivät enää yht'äkkiä mitään voi.

7. Panssarintorjunta.

Panssarintorjunta on, kuten jo esitettiin, suurtaistelussa puolustajan tärkeimpiä ja vaikeimpia tehtäviä, joka ei ehtinyt tulla ratkaistua 2.maailmansodassa, vaan jäi avoimeksi, vasta sodan jälkeen loppuun saatettavaksi. Sen vuoksi sen tulee olla juuri suurhyökkäyksen yleisten torjumisedellytysten joukossa hyvin tärkeällä sijalla. Jokaisen, armeijan järjestelyä hoitavan upseerin mielessä pitäisi aina olla tulikirjaimin kirjoitettuna kysymys, onko panssarintorjunta tarvetta vastaavalla tasolla vai annetaanko suurtaisteluun joutuville miehille tässä suhteessa kivi

leivän asemasta. Joka itse on armon vuonna 1944 joutunut järjestämään sellaisten ”panssarintorjunta-aseiden” valmistuksen, että kalikan ympärille sidotaan trotyylikappaleita, kun mitään muuta panssarintorjuntavälineistöä ei ole ja johtamaan näin torjuntakykyistä joukkoa vihollisen panssarivoimien hyökätessä, toivoisi, ettei sellaista tilannetta enää tulisi, vaan panssarintorjunta-aseiden laatu, liikuntakyky ja määrä vastaisivat suurtaistelun ja myös vetäytymisvaiheiden vaatimuksia.

Panssarintorjunta-aseiden laadun tärkeimpänä vaatimuksena on teho. Tykkejä ajateltaessa ei alle 60–70 mm kaliiperi enää vastaa tarkoitustaan suurtaisteluisissa. Silloin tykki tulee niin raskaaksi, että se on käyttökelpoinen kuoppamaastossa vain moottoroituna. Kun lisäksi sankareita on enemmän muistelmateoksissa ja romaaneissa kuin suurtaistelun tulimyrskyissä, niin tykin miehistöllä pitäisi olla panssarisuoja ainakin sirpaleita vastaan. Näin tullaan siihen, että todella käyttökelpoisen panssarintorjuntatykin täytyy olla rynnäkkötykki tai panssarivaunun tykki. Äskettäin sanomalehdissä näkynyt uutinen, että Yhdysvaltain divisioonista poistetaan erilliset panssarintorjuntayksiköt, mutta panssarivaunujen lukumäärää lisätään, merkinnee sitä, että siellä ei ole tyydytty tekemään panssarintorjuntatykkejä vain rynnäkkötykeiksi vaan saman tien suoraan panssarivaunuiksi. Tykkien rakenne on jo kehitetty niin pitkälle, että sillä alalla ei myöskään panssarintorjunnan osalta enää tapahtune mainittavia parannuksia. Ammus voi vielä tarjota kehitysmahdollisuuksia, esim. atomienergian käytön räjähdysvoimana, jolloin pienempi kaliiperikin ilmeisesti riittäisi, mutta vielä olemme kaukana sellaisesta vaiheesta. Sen sijaan rakettiaseet tarjoavat nykyisin käyttömahdollisuuksia.

Panssarinkauhu oli vielä 1944 ilmeisesti alkuasteellaan. Sen vähäinen kantomatka esti sen tehon panssarivaunuihin, jotka pysyivät 300–500 m päässä tulikantana. Heti kun panssarinkauhulla voidaan tehokkaasti ampua 500 m:n päähän ja panssarinyrkit kantavat satakuntametriä, on luotu yksi huomattava suurhyökkäyksen torjuntaedellytys entisten lisäksi. Kun sitten vielä käsityskannat muuttuvat todellisuuden mukaisiksi ja uskotaan, että nykyaikana puolustus on panssarintorjuntaa, ja vedetään siitä johtopäätökset, on toiveita, että panssarivoimien valtakausi, jota ei ehditty katkaista 2.maailmansodan aikana, päättyy. Kun panssarinkauhu on joka joukkueen aseena ja panssarinyrkki joka miehen aseena ja täydennyksessä on otettu huomioon suuri kuluminen ja kulutus ja kun lisäksi jokaista rykmenttiä kohti suurtaistelualueella on 1–2 rynnäkkötykkikomppaniaa ja toisia vielä takana, silloin ehkä on kyseenalaista, kannattaako panssarivaunuja enää rakentaa ainakaan nykyisistä aineista ja sitten ehkä voidaan taas alkaa vä-

hentää panssarintorjunta-aseistusta. Tällainen panssarintorjunta-aseiden määrä on yksi suurhyökkäyksen torjumisen perusedellytyksiä. Sitä on pidettävä koko ajan päämääränä, mutta kunnes se on saavutettu, täytyy tietenkin tulla toimeen olevilla välineillä, joita niitakin kuitenkin parempien puutteessa ja hädän kolkuttaessa olisi hankittava runsaasti ja pidettävä niin keskitettyinä, että niillä tarpeen ilmetessä voidaan kyllästää suurtaisteluun joutuneet rintamanosat. Muuten koko sodankäynti on leikittelyä.

Merkittäviä uutuuksia panssarintorjunnassa olivat saksalaisilta saadut panssari-nyrkit ja raskaammat panssarikauhut. Aseet osoittivat tehonsa kesän 1944 torjuntataisteluissa.

8. Ilmatorjunta.

Kun täytyy lähteä siitä, että omat lentojoukot eivät alivoimaisina voi paljonkaan auttaa maavoimia, on ilmatorjunta panssarintorjunnan ohella suurhyökkäyksen torjumisen perusedellytyksiä. Se on kuitenkin tavallaan vielä monipuolisempi kysymys kuin tämä. Vihollisen panssarihyökkäys tapahtuu sentään toistaiseksi vain rintama-alueella, mutta ilmatorjuntaa tarvitaan syvällä rintaman takana, ei suinkaan vain kotiseudun puolustamiseksi, missä koko kansan puolustuskyvyn juuret ovat, vaan erityisesti myös ehkä 100–200 km alueella suurhyökkäyksen suunnitellulta lähtökohdalta. Tällaisella syvyydellä vihollisen ilmavoimat voivat koettaa hävittää sillat ja yhteydet estääkseen puolustajan reservien tulon ja huollon toiminnan. Tietenkin hyökkääjä varoo hävittämästä ilmapommituksillaan niitä kulkuteitä, joita se itse aikoo välittömästi käyttää, mutta näitähän puolustaja ei tiedä ja ilmatorjuntaa tarvitaan siis runsaasti rintaman takana. Tätä kenttärmeijan alueellista ilmatorjuntaa ei seuraavassa kuitenkaan käsitellä, vaan rajoitutaan välittömästi joukkojen suojaamiseen vihollisen lentovoimilta.

Sen mukaan, kuinka vahvat hyökkääjän ilmavoimat ovat, on ilmatorjunnan merkitys etulinjan joukkojen kannalta erilainen. Nykyisin täytyy kuitenkin pitää järjestelyn perustana sitä, että vihollisella on vahvat lentovoimat, huomattavasti vahvemmat kuin venäläiset suomalaisia vastassa 1944. Silloin täytyy jalkaväkijoukoilla ja tykistöllä olla omia tehokkaita ilmatorjunta-aseita. Korkealta tapahtuvaa pommitusta voidaan tuskin koskaan estää, ainakaan ennen kuin korkealla räjähtävillä atomimiinoilla voidaan yhdellä iskulla puhdistaa laajat alueet taivasta, mutta maataistelukoneiden torjunta on helposti aikaansaataavissa ja pommitukset matalammalta kuin 2–3 km on myös voitava tehdä kyseenalaiseksi. Jo näiden tavoitteiden saavuttaminen auttaisi paljon etulinjan joukkoja. Se ehkä suoraan estäisi ensimmäisen linjan pommituksen, jos hyökkääjän asemat ovat ”normaalin” matkan päässä vihollisesta ja pommitus olisi suoritettava korkealta. Millä edellytyksillä päästäisiin äsken mainittuihin päämääriin?

V. 1944 käytetyt maataistelukoneet kestivät suureksi osaksi 20 mm, mutta ei 40 mm ammuksia. Joukoilla pitäisi siis olla 40–60 mm ilmatorjunta-aseita. Näiden on voitava liikkuu rivistön mukana ampumavalmiina ja voidakseen hätäilemättä toimia maataistelukoneparven tullessa suoraan kohtikin, oltava sirpaleita kestävän panssarin suojassa. Niiden pitää siis periaatteessa olla sellaisia ja pystyä

samanlaisiin tehtäviin kuin tämän kirjoittaja v. 1936 esitti Suomen sotilasaikakauslehdessä rivistön ilmatorjunnan ollessa kyseessä. Kun jokaisella rykmentillä on 40–60 mm panssari-ilmatorjuntapatteri ja taemmilla portailla on vielä näitä aseita lisää alistettaviksi painopistesuunnille, lienee maataistelukoneiden terrori poissa. Asemasota- ja yleensä rauhallisissa vaiheissa ei tietenkään tarvita panssari-ilmatorjuntapattereja vaan riittävät tavalliset samankaliiperiset aseet, mutta kun nyt on kyseessä suurhyökkäyksen torjumisedellytykset, pitää liikuntamahdollisuus ja ammunta ilman valmisteluja ottaa huomioon.

Kalustollisia puutteita vastaan taisteltiin myös improvisaatiolla. Tässä panssarintorjunnassa tehottomaksi käynyttä 20 mm panssarintorjuntakivääriä sovelletaan ilmatorjunta-aseena.

Etulinjan turvaaminen sekä maataistelukoneilta että pommitukselta edellyttää ilmatorjuntatykkien viemistä varsin lähelle etulinjaa. Tämä samoin kuin jälleen liikuntakykykin vaativat tähänkin tehtävään 40–60 mm panssari-ilmatorjuntapattereja.

Komentopaikkojen, tykistön ja huollon suojaksi tarvitaan lisäksi raskaampaa 75–90 mm ilmatorjunta-aseita, siis myös taistelujoukkojen alueelle eikä vain selustaan.

Suurhyökkäyksen yleisistä torjumisedellytyksistä on yksi oleellisimpia riittävän ilmatorjuntavälineistön varaaminen käytettäväksi painopistealueella. Kun aikoinaan haluttiin konekivääriaseistusta lisättäväksi, sitä vastustettiin sillä, ettei niitä eikä patruunoita voida hankkia tarpeeksi. 1.maailmansodassa saksalaisten puolella, vaikka heillä oli koko ajan varsin vaatimattomat tykistömäärät taisteluis- sa, puhuttiin ”Rohrfanatismuksesta³”. Ehkäpä tässä esitetystä aseistuksesta moni haluaisi käyttää samaa nimeä, mutta nykyaikaisen kauan valmistellun suurhyök- käyksen alkuvaihe ei ole torjuttavissa vain puhaltelemalla. Vastustajan välineistö vaatii vastavälineistöä. Sitä ilman ei tulla toimeen, niinkuin ei suutari pysty ken- kien tuotannossa kilpailemaan jalkinetehtaan kanssa.

9. Viestikysymys.

Edellä yritettäessä antaa kuvaa nykyaikaisesta suurhyökkäyksestä mainittiin eräänä suurena vaikeutena viestikysymys, lähinnä radiokaluston taso. Luotaessa suurhyökkäyksen torjumiselle yleisiä edellytyksiä, on tämä tärkeimpiä yksityis- kohtia.

Kun 1800-luvulla armeijat kovasti kasvoivat, ei napoleonimainen eri sota- näyttämöillä olevien joukkojen johtamistekniikka enää riittänyt, mutta silloin tuli apuun sähkölennätin. Itse laajentuneilla taistelualueilla sitä ei kuitenkaan voitu käyttää, joten siellä vallitsi viestikriisi, johon hätäavuksi keksitiin ”marssi tykinjyskettä kohti”. Vielä Marnen taistelussa 1914 viestikriisi sota näyttämöllä oli vaikea ja kohtalokas aiheuttaen mm. Hentschin tapauksen.⁴ Huomataan siis, että viestitoiminta on pitkän aikaa yleensä kulkenut kaukana tarpeen takana. Kun 1.maailmansodan aikana ja sen jälkeen puhelimen käyttö laajeni ja radiotoiminta syntyi, näytti viestikysymys ratkenneen, mutta ei vielä. Suomessa tämä ala tal- visodan alkaessa tuotti kaikelle johtamiselle suuria vaikeuksia, mutta sitten tulivat lisäksi suurtaistelut valtavine hävitysvoimineen, jolloin useimmiten vain radio voi taistelualueella tarjota teknillisiä viestitysmahdollisuuksia, mutta siihen kaluston taso ei riittänyt. Ylempää rykmenttiin saakka ei ehkä ollut oleellista kriisiä – siellä

³ Suora suomennos: putkifanatismi. Tällä viitattiin ongelmiin, joita syntyi, kun asemissa olevien tykkien määrä kasvoi liian korkeaksi käytettävissä olleiden ammusten määrään nähden. Tästä lähemmin esim. Balck, W. (1922), *Entwicklung der Taktik im Weltkrieg*. Berlin: R. Eisenschmidt, s. 364 (toim.huom.).

⁴ Everstiluutnantti Hentsch välitti vetäytymiskyn saksalaisten sivustalle henkilökohtaisesti. Ratkaisun katsottiin jälkepäin olleen virheellinen, ja Hentschiä syytettiin tilanteen muuttumisen huomioimatta jättämisestä. Tästä lähemmin esim. Von Kluck, Alexander (1920), *Der Marsch Auf Paris und die Marneschlacht 1914*, s. 121–122 (toim.huom.).

voi autoilla, moottoripyörillä jne. korvata puuttuvia teknillisiä yhteyksiä – mutta todelliset vaikeudet olivat siitä alaspäin, siis varsinaisella tulivyöhykkeellä. Ihan-teenä on oleva, että kesken hyökkääjän tulivalmisteluakin komppanian päällikkö voi radiolla tiedustella joukkueen johtajilta tukikohtien tilannetta ja ilmoittaa tietonsa pataljoonan komentajalle. Samoin on tärkeitä, että rykmentin komentaja koska vain tykistöhyökkäyksen aikana voi keskustella etulinjan pataljoonan komentajan kanssa. Tällä tavalla saadaan suureksi osaksi pois se tilanteen pimeys, mikä vallitsi suurtaisteluissa 1944. Tämän merkityksen ymmärtää ilman muuta. Kuitenkin ovat yhtämittaiset yhteydet vielä välttämättömämpiä vihollisen saatua aikaan sisään- tai läpimurron ja yleensä suurtaistelun liikuntavaiheissa. Täytyy sanoa, että heikot olivat ne välineet ja mahdollisuudet, mitä viestipuoli voi tällaisissa tilanteissa asettaa joukko-osaston upseerien käytettäväksi. Se mikä oli, on mennyt eikä siitä kannata sen enempää puhua, mutta toivoa täytyy, että vastaisuudessa ei rykmentin komentajia ja alempia johtajia enää aseteta ainakaan tällaisten vaikeuksien eteen. Kun nyt jälkeinpäin käyttää amerikkalaismallista radiokalustoa, partioradiosta alkaen, ei voi muuta kuin todeta, että tällainen kalusto olisi voinut monesti ehkä muuttaa koko taistelun kulun. Tietenkin on otettava huomioon Yhdysvaltain ja Suomen erilaiset mahdollisuudet, mutta siitä huolimatta tämä on esimerkki, kuinka jonkin alan teknillinen taso voi saada sodan kokonaiskulkuun saakka ulottuvan merkityksen, ja puhuu voimakkaasti sen puolesta, että täytyy olla jokin elin, joka kokonaisuuden kannalta tutkii yhtämittaa rakentavassa mielessä, ovatko kaikki alat tasaisesti kehittyneet tarpeita silmälläpitäen, vai onko jokin niistä niin paljon jäljessä, että se uhkaa kokonaisuuden menestystä. Sillä tavalla ilmeisesti tulisi ainakin todettua puutteellisuudet ja niiden korjaus järjestetyksi jonkinlaiseen kiirellisyysjärjestykseen. Vaikka tämä asia tässä esitetään viestitoiminnan yhteydessä, ei silti tahdota sanoa, että nimenomaan tämä ala olisi ollut kaikkien muiden jäljessä. Olihan panssarintorjunta erityisesti ennen talvisotaa ja kaikesta huolimatta taas 1944 ehkä uhkaavin puute.

Partioradioiden kantomatka on niin pieni, että vihollisen kuuntelupalvelu ei ole yhtä suurena vaarana kuin suurempia radioita käytettäessä. Jonkinlaisen yksinkertaisen peitekielen käyttö niissäkin on kuitenkin tarpeen. Jalkaväkikomendantin kannalta olisi suuremmille radioille asetettava se vaatimus, että ne ”peittäisivät” puheen. Lienee kaikkialla vaikeissa tilanteissa tarpeeksi selvästi todettu, että peitesanastot eivät kuulu sellaisiin olosuhteisiin. Ei ole mitenkään taattua, että komentajien ja muun henkilöstön vaihtuessa kaatumisien jne. vuoksi sanastot aina kulkisivat perinnöksi uusille miehille. Radio itse peittääköön puheen, on

siis käytännön ehdoton vaatimus ja tekniikan pitäisi keksiä siihen keinot koneen painoa kovin paljon lisäämättä. Ellei kone tähän pysty, on tuloksena, että keskustellaan selvällä kielellä, jota ehkä koetetaan jossain määrin väännellä, mutta silloin ilmenee vakavana väärinkäsitysten vaara.

Lopuksi on vielä kerran todettava, että viesti-, erityisesti radiokaluston korkea taso ja riittävä määrä ovat eräs suurhyökkäyksen torjumisen tärkeimpiä yleisedellytyksiä, koska ne ovat vastapainona hyökkääjän materiaaliyivoiman hajoitavalle vaikutukselle.

10. Komento- ja radiovaunut.

Viestikysymykseen tavallaan liittyy komentajien komentovaunun ja erillisten radiovaunujen tarve. Päällystön tappiot ovat pienissä yksiköissä tunnetusti suuret, koska johtajien on liikkuttava. Suurtaistelussa pataljoonan komentajat ja alemmat johtajat joutuvat olemaan liikkeellä yleensä sellaisissa paikoissa ja sellaisessa maastossa, että ainakaan muunlaisesta komentovaunusta kuin tavallisesta panssarivaunusta ei ole hyötyä ja sellaisenkin käyttäminen olisi useimmiten epätarkoituksenmukaista herättäen lisäksi suojattomana olevissa muussa henkilöstössä erilaisia tunteita. Pataljoonan komentajalle ei niin ollen todennäköisesti olisi vakinaisesti varattava komentovaunua.

Rykmentin komentajan osalta asia on jo toinen. Hänen pitää liikkua pitempiä matkoja eikä sen vuoksi voi olla pahennusta herättävää, jos hän käyttää vaunua. Ilman muuta on selvää, että tavallinen auto ei yleensä sovi suurtaistelun kuoppamaastoon eikä sen tulivyöhykkeelle. Millainen pitäisi tällaisen komentovaunun olla? Siinä pitää olla ennen kaikkea radio ja sen verran tilaa, että ainakin kolme muuta matkustajaa komentajan lisäksi – lähettiupseeri ja pari lähettä – mahtuu siihen. Panssarin pitäisi suojata ainakin sirpaleilta. Näköalan pitäisi olla vapaampi kuin tavallisesta panssarivaunusta ja vaunun pitäisi kulkea telaketjuilla. Itse asiassa pitäisi siinä olla myös tehokas panssarintorjunta- ja samalla ilmatorjuntatykki. Kysymys on sitten siitä, kannattaako luoda uutta vaunumallia vai valita tavallinen panssarivaunu. Luultavasti suuret maat tulevat tässä suhteessa antamaan esimerkkejä.

Suurtaistelussa pitäisi rykmentin komentajalla oman vaununsa lisäksi olla ainakin yksi muu samanlainen vaunu, jolla voisi lähettää jonkin upseerin tarkastamaan, millainen tilanne on jollakin tärkeällä kaistan osalla. Täten voitaisiin varmistaa tavallinen komentajien kautta muodostuva tilannekuva.

Korkeammilla komentajilla pitäisi myös olla vastaavia vaunuja käytettävänä.

Komento- ja radiovaunut on myös katsottava huomattaviksi suurhyökkäyksen yleisiksi torjumisedellytyksiksi. Ne, kuten viestikaluston korkea tasokin, liimaavat yhteen niitä osasia, joihin suurtaistelun hyökkääjän materiaalin massakäyttö koettaa puolustajan voimat hajoittaa.

11. Karttajarjoitukset, sotapelit.

Asemasodassa on yleensä kaikilla johtoportailla hyvää aikaa. Yksi sen parhaita käyttötapoja ja samalla eräs syvällä oleva, mutta sittenkin tärkeä suurhyökkäyksen edellytys, on karttajarjoitusten suorittaminen ja sotapelien pelaaminen eri yksiköissä ja yhtymissä. Kun pohjaksi asetetaan tilanne, joka voi vallita vihollisen suurhyökkäyksen alkaessa, ja harjoitusta tai peliä jatketaan kauas omaan takamaastoon, saattaa ilmetä, kuten on tapahtunutkin, että jollekin välille tarvittaisiin uusi tie, jokin kohta todennäköisesti tulee olemaan erittäin tärkeä, varasiltoja tarvittaisiin sinne ja sinne jne. Samalla saataisiin myös viitteitä takamaaston varustamisesta, varastojen sijoituksista y.m. Tällainen ennakkovalmistelu olisi säädettävä pakolliseksi, joskin tietenkin olisi pidettävä huoli siitä, etteivät ajatukset liiaksi kiinny perääntymiseen ja sen valmisteluun.

12. Joukkojen henkinen tila.

Pitkäaikainen asemasota yleensä huonontaa joukon henkeä, samoin kauan vain linnoittamistöissä oleminen. Suomalainen mies seuraa maailman ja valtakunnan sisäpoliittista tilannetta. Jos yleinen sotatilanne huononee hitaasti mutta varmasti eikä mikään muutos parempaan päin tunnu olevan mahdollisuuksien rajoissa ja jos kotimaassa alkaa ilmetä pyrkimyksiä irtaantua koko sodasta, silloin se auttamattomasti vaikuttaa joukkojen henkiseen tilaan ja kestämisokykyyn vaikeissa paikoissa. Tätä asiointilaa ei voi auttaa pitämällä palopuheita tai jankut-

tamalla vain kestämisen tarpeellisuudesta. Selvää on, että niihinkin on turvauttava, ellei parempaa tarjottavaa ole, mutta kyllä tällaisessa tilanteessa pitäisi saada puheiden pohjaksi jokin kantavampi ajatus, jokin kouraantuntuvampi, positiivinen ohjelma ja selvä tie, jota kulkien voidaan kasaantuvat vaikeudet voittaa. Tämä kaikki on helpommin sanottu kuin tehty, varsinkin jos vielä täytyy ottaa huomioon, ettei turhaan ärsytetä vastapuolta, joka ehkä kuitenkin pääsee määräämään paljon, kun rauhasta keskustellaan. Vaikeudet ovat tässä, kuten monessa muussakin edellä käsitellyssä asiassa suuret, mutta tulkoot ne tässä yhteydessä esille, koska ne ovat olleet todellisuutta. Epäilemättä puhdetoita tehtiin asemassodassa 1942–1944 paikoitellen ja ajoittain ehkä päätöinä ja varmasti puolustusasemia ei rakennettu sittemmin ratkaiseviksi osoittautuneille suunnille niin paljon kuin olisi ollut toivottavaa, mutta kyllä näiden rinnalla ja edelläkin on ollut kesän 1944 negatiivisiin ilmiöihin vaikuttamassa äsken esitetty yleistilanteen ja rauhan-tekokysymyksen kehitys sekä se, ettei vastapainoksi ollut tarjottavissa selvää, tavallisen miehen hyvin käsitettävissä olevaa positiivista pelastustietä.

Joukkojen henkinen perustila on suurhyökkäyksen torjunnan kannalta tärkeä kysymys. Siihen eivät voi kaikissa tilanteissa kovin paljon vaikuttaa ne komentajat ja muut upseerit, jotka joutuvat joukkoja tässä suhteessa välittömästi ohjaamaan ja valmentamaan, vaan siinä on suuri osuus koko valtion johdolla.

13. Varajohtajat ja huolto.

Suurhyökkäyksen torjumisen kannalta ovat upseerien varaaminen varajohtajiksi ainakin tärkeimmille suunnille samoin kuin myös huollon valmistautuminen suurkulutusta varten huomattavia tekijöitä, mutta ne käsitellään tarkemmin jäljempänä, kun on kysymys valmisteluista hyökkäyksen ollessa välittömästi odotettavissa.

14. Puolustajan poliittisen johdon tilanteenarviointi pitkällä tähtäimellä.

Sodan totaalisesta luonteesta johtuu, että sotilaallinen toiminta nykyisin on vain osa suuresta kokonaisuudesta ja että sotilasjohdon näkemys ei aina ole asiain kokonaisnäkemystä. Niinpä suurhyökkäyskään ei ole vain sotilaallisen toiminnan osa, vaan totaalisen sodan tärkeä vaihe. Poliittisella johdolla voi olla ainakin yhtä

hyvät mahdollisuudet kuin sotilasjohdolla arvioida, onko jonakin ajankohtana vihollisen suurhyökkäys odotettavissa, vieläpä toisinaan, missä se todennäköisesti tulee tapahtumaan. Totaalista sotaa johtavat nykyisin yleensä valtioiden tosiasialliset johtajat ja jos sota on liittokuntien sotaa, niin yhteistoimintasuunnitelmat luodaan yhteisissä konferensseissa, jotka yleensä kuuluvat politiikan osaan, vaikka niissä kyllä käsitellään puhtaasti sotilaallisetkin kysymykset. Tämä seikka tarjoaa poliittiselle johdolle huomattavan mahdollisuuden arvioida myös tulevia sotatapahtumia. Suurhyökkäyksen torjumisen erittäin tärkeänä edellytyksenä on siis yleisen poliittisen tilanteen arviointi ehkä puolta vuotta silmälläpitäen ja sen tutkiminen siltä kannalta, että onko suurhyökkäys tänä aikana mahdollinen vai kenties todennäköinen.

B. Välittömästi ennen suurhyökkäystä luotavat torjumisedellytykset.

Jaoiteltaessa torjumisedellytyksiä jo määriteltiin, että tässä tapauksessa käsitteellä ”välittömästi ennen suurhyökkäystä” tarkoitetaan korkeintaan parin kuu-kauden aikaa ennen hyökkäyksen alkua.

1. Vihollisen suurhyökkäysvalmistelujen havaitseminen ajoissa.

Suurhyökkäyksen torjuminen edellyttää tavallisesti puolustajan suurten tai ainakin suurehkojen joukkojen siirtoa, materiaalin kokoamista ym., siis sellaisia seikkoja, jotka vaativat aikaa. Niinollen vihollisen suurhyökkäyksen valmistelujen havaitseminen ajoissa on puolustajan johdolle ja yleensä hyökkäyksen torjumiselle mitä tärkein asia. Jos tällaisiin valmistaviin toimenpiteisiin ryhdytään vasta sen jälkeen, kun vihollisen hyökkäys jo on alkanut, tulevat paikalle kuljetettavat joukot tavallisesti liian myöhään, niitä on pakko käyttää ehkä pisaroittain ja entiset joukot voivat sillä välillä kärsiä niin vakavia tappioita, että ne eivät enää ole täysin taistelukuntoisia, silloin kun uudet saapuvat, ja puolustajan kokonaisvoima ehkä ei koskaan ole niin suuri kuin se olisi ollut, jos valmistaviin toimenpiteisiin olisi ryhdytty ajoissa. Selvää on, että hyökkääjän keskittyessä ehkä ratkaisevaan ponnistukseen valitsemalleen edullisimmalle suunnalle, puolustajan tavallisesti on pakko muiden alueiden kustannuksella lähettää tälle samalle seudulle yleensä kaikki irtisaatavat voimat. Tämän mahdollistamiseksi on siis, kuten jo esitettiin,

suurhyökkäyksen valmistelut pyrittävä havaitsemaan ajoissa. Ja jos niitä havaitaan, on varmintä valmistautua pahimman varalle. Optimismi, jos se johtaa toimetttömyyteen tai ainakin estää tarmokkaat valmistelutyöt, on pahasta.

2. Henkinen valmennus.

Siirtyminen rauhallisesta kaudesta suurtaisteluun on puolustajalle aina vaikeata. Tästä on erinomaisena esimerkkinä ranskalaisten henkinen tila 10.5.1940 ja sen jälkeisinä päivinä Saksan aloitettua hyökkäyksensä Ranskaan. Ei ole hyvä olla joukoille puhumatta ilmeisestä vaarasta silloin, kun suurhyökkäys lähiviikkoina on mahdollinen. Vaikeata henkistä kriisiä, jota merkitsee rauhallisen kauden yhtäkkiäinen muuttuminen suurtaistelun tulimyrskyksi, on koetettava lieventää valmentamalla jokainen mies jo ennakkolta siihen. Se ei käy muuten päinsä kuin jatkuvasti tästä aiheesta puhumalla sekä selvittämällä uusille miehille, millaista silloin on, kun vihollisen tulivalmistelu ja yleensä suurtaistelu alkaa. On kuitenkin selvää, että tällaista valmennusta ei juuri voi aloittaa joku varsin pienen portaan komentaja, koska se silloin helposti tulkitaan asianomaisen paniikkitunnelmaksi, varsinkin jos korkeammissa portaissa epäillä koko hyökkäyksen tuloa. Niinollen on tärkeitä, että korkeimmalta taholta ohjataan henkistä valmentautumista ja se aloitetaan tarpeeksi ajoissa. On sittenkin vähemmän vahingollista valmentaa sellaisen varalta, mikä ei tapahdu, kuin hyvässä tarkoituksessa koettaa olla tekemättä alaisia ja kansaa rauhattomiksi, kunnes sen tekee valtavalla voimalla vihollisen tulivalmistelu, joka kuuluu kauas rintamalta.

3. Johtajareservi.

Suurhyökkäyksen tulivalmistelu, tykistöhyökkäys pyrkii tuhoamaan puolustajan asemat, tuottamaan mieshukkaa, katkaisemaan viestiyhteydet ja yleensä johtamismahdollisuudet. Viimeksi mainitut, siis johtamismahdollisuudet, katkeavat varmimmin silloin kun eri portaiden johtajat tulevat toimintakyvyttömyiksi. Jos, kuten todellisuudessa on tapahtunut, rykmentistä jonakin hetkenä on poissa 2 pataljoonan komentajaa ja 8 komppanian päällikköä, erityisesti juuri kiväärikomppaniain päälliköitä ja kun vielä viestivälitteet ovat sellaisia kuin 1944, silloin on lievästi sanoen vaikeanpuoleista johtaa tätä joukko-osastoa. Tietenkin saadaan osa kaatuneesta ja haavoittuneesta päällystöstä korvattua nuoremmilla ja

esikunnissa palvelevilla, mutta ensinnäkin kuluu aikaa, ennen kuin menetykset havaitaan ja toiseksi joutuu varsin vähän yksikköä tunteva upseeri, jota miehistö ehkä ei tunne ollenkaan, ottamaan johdon tilanteessa, jossa varsinaisellakin päälliköllä olisi täysi työ selviytyä. Tähän asiointilaan pitäisi saada parannus. Mitkä ovat keinot? Tunnettu tosiasia on, että jalkaväki, ratsuväki, polkupyöräjoukot jne, siis yleensä jalkaväkenä taistelevat joukot kärsivät suurimmat tappiot yleensä ja johtajatappiot erikseen. Sen vuoksi seuraavassa aluksi käsitellään jalkaväkeä.

Ylemmissä portaissa, rykmentti mukaanluettuna, on esikuntapäällikkö, joka on selvillä asioista ja voi ensi hetkinä korvata komentajan, jos tämä tulee taistelukyvyttömäksi.

Ranskassa pataljoonalla ei ole adjutanttia vaan vanhin komppanian päällikkökunnasta on pataljoonan komentajan apulaisena. Meillä olisi kyllä syytä säilyttää adjutantti, mutta ottaa ainakin suurhyökkäyksen uhatessa sopivin komppanian päälliköistä komentajan apulaiseksi. Silloin hän ehtisi tutustua pataljoonaan ja tämä häneen. Tähän voidaan huomauttaa, että onhan olemassa konekiväärikomppanian päällikkö. Todellisuudessa vanhat, kokeneet konekiväärikomppanian päälliköt oli jo käytetty ja tilalla oli nuoria komentajan tehtäviin kypsymättömiä upseereja. Kun komentaja ja esikuntapäällikkö joutuvat olemaan paljon yhdessä, voi tietenkin käydä niin, että he molemmat yht' aikaa tulevat taistelukyvyttömiksi. Joka tapauksessa apulaisen määräämisellä on jo saatu suurempi varmuus siitä, ettei pataljoonan johto aivan helposti katkea, jos vielä voidaan varsin vaivattomasti irroittaa sopiva komppanian päällikkö heti uudeksi esikuntapäälliköksi. Se taas riippuu oleellisesti komppaniain päällystökysymyksestä. On joka tapauksessa lisäksi toivottavaa, että rykmentin esikunnassa on 1–2 vapaata, pataljoonan komentajiksi sopivaa upseeria silloin, kun suurhyökkäys on tulossa. Tällä tavalla pataljoonien komentajakysymys olisi tavallista paremmalla kannalla.

Haavoittunut upseeri. Viljanen koki riittävän johtajareservin luomisen olevan edellytyksenä johtamismahdollisuuksien säilymiselle suurhyökkäyksen kuluessa.

Komppaniassa pitäisi päälliköllä tällaisissa oloissa olla jo ennakolta apulainen tai mieluummin kaksi ja nämä kokeneimpia ja uudeksi komppanian päälliköksi kelpaavia. Apulaisten pitäisi periaatteessa asua kaikkien eri korsuissa ja taistelussa välttää yhtämittaista komppanian päällikön vieressä olemista. Jälleen olisi hyvä, jos rykmentin komentajalla olisi 4–5 komppanian päälliköiksi sopivaa miestä luonaan reservinä, joka hyvissä ajoin tutustuisi rykmenttiin ja josta voisi lähettää heitä ajoissa komppanian päälliköiden apulaisiksi.

Kullakin joukkueella pitäisi, suurtaistelun ollessa näköpiirissä, olla johtajan lisäksi upseeri joukkueenjohtajan apulaisena. Lisäksi pitäisi jo ennakolta määrätietoisesti kouluttaa 1–2 aliupseeria tähän tehtävään. Pataljoonan komentajalla tulisi lisäksi olla varalla 4–5 upseeria käytettäväksi joukkueenjohtajan apulaisina tai, kriisin sattuessa, suoraan joukkueen johtajina.

Mitä edellä sanottiin jalkaväestä, koskee myös sen sisaraselajeja ratsuväkeä ja polkupyöräjoukkoja. Sen sijaan muissa aselajeissa upseereilla on suuremmat mahdollisuudet selvittää hengissä ja johtajareservi voi olla vastaavasti pienempi. Tykistön tulenjohtajat kuitenkin ovat suurin piirtein samassa luokassa kuin jalkaväki.

Suurtaistelun hyökkääjä koettaa materiaalillaan murskata ja hajottaa puolustajan. Tämä taas puolestaan koettaa välttää tätä kohtaloa. Siltä kannalta on johtajareservin järjestäminen ajoissa vaarallisimmalle suunnalle suurhyökkäyksen torjumisen tärkeimpiä edellytyksiä.

4. Tiedustelu.

Tässä yhteydessä ei ole syytä enää tarkasti esittää, mistä merkeistä voidaan päätellä vihollisen valmistelevan suurhyökkäystä. Se on jo ilmennyt edellisestä. On vain vielä kerran korostettava sitä seikkaa, että vihollisen vangeilta ei juuri muuten kuin poikkeustapauksessa saada laajalta alueelta tietoja, koska etulinjan joukoilta yleensä salataan valmistelut. Sen sijaan ilmatiedustelulla miltei varmasti nähdään uudet tykistöasemat, lähentymishautaverkko y.m. varmat merkit. Radio- ja puhelintiedustelu voivat myös antaa joitakin viitteitä. Itsestään selvältä tuntuva, mutta käytännössä ei sittenkään aina toteutettu suurhyökkäyksen torjumisedellytys on ennakkoluuloton, tarmokas, myös voisipa sanoa erityisesti kaikkein korkeimpien johtoportaiden järjestämä tiedustelu, jota varten tarpeen vaatiessa on epävarmalle suunnalle tulosten saavuttamiseksi keskitettävä voimaa, mm. lentojoukkoja. Jos tällaisia suuntia on monta, niin keskityksen täytyy tietenkin tapahtua yhdelle kerrallaan tärkeimmästä, s.o. vaarallisimmasta alkaen. Tämä, kuten sanottu, tuntuu näin esitettynä itsestään selvältä, mutta todellisuus on kuitenkin osoittanut, ettei se tapahtumien keskellä sittenkään sellaista ole.

Jälleen on myös pakko toistaa, että saatuja hälyttäviä tietoja ei pienten tai epävarmojen ristiriitaisuuksien vuoksi ole syytä ilman muuta katsoa vääriksi, jos ne ovat samansuuntaisia kuin monet muilla tavoilla havaitut merkit. Ainakin on sen jälkeen entistä tarmokkaammin käytettävä korkean johdon käsissä olevia tiedustelumahdollisuuksia.

5. Järjestelytoimenpiteitä.

Joskus saattaa tulla kysymykseen, onko edullista suorittaa yhtymien vaihto etulinjaan silloin, kuin vihollisen suurhyökkäys lähiaikoina on mahdollinen. Ensinnäkin tällainen vaihto päätetään tavallisesti jo 2–3 viikkoa ennen kuin se alkaa. Niin ollen ei ole varmaa, että hyökkäyksestä on vielä selviä merkkejä päätöstä tehtäessä, mutta sen jälkeen puolustajan johto ehkä joutuu harkitsemaan, onko jo annettu käsky peruutettava vai pannaanko vaihto toimeen.

Periaatteena lienee pidettävä, että vaihtoa ei ole suoritettava, jos hyökkäys ilmeisesti on tulossa. Vanhat joukot tuntevat maaston ja sen varustukset paremmin ja ovat enemmän kotiutuneet sinne. Sitäpaitsi on oikeus ja kohtuus, että joukko saa kestää hyökkäyksen asemissa, jotka ovat sellaisia, miksi tämä joukko itse on ne tehnyt. Siis ”kuluneet” joukot asemissa ja ”tuoreet” varalla. Tätäkin selvää periaatetta sotkee kuitenkin tuo harkintakysymys, onko vihollisen hyökkäys ilmeisesti tulossa vai ei.

Alueella, joka todennäköisesti joutuu suurhyökkäyksen kohteeksi, on syytä tarkistaa johtosuhteita ja välirajoja. Jossain helpoissa oloissa syntyneillä välirajoilla on taipumus jäädä samanlaisiksi, vaikka tilanne muuttuu. Hyökkäysvaiheessa voi vaikkapa jokin tiekin, mutta ainakin esim. sähkövoimajohtolinja olla hyvä raja, mutta valmistauduttaessa puolustukseen tai erityisesti suurhyökkäyksen torjuntaan olisi välirajat tarkistettava. Sähkölinja on erinomainen panssarivainujen liikkumisura ja niin ollen todennäköinen hyökkäyssuunta. Ei tietenkään ole eduksi, jos se samalla on puolustajan yhtymien väliraja. Tällaisten vanhojen rajojen muuttaminen ei asemasodassa kuitenkaan käy käden käänteessä, kuten todellisuus on osoittanut, joten ne olisi suoritettava heti, kun puolustukseen asetutaan ja ennen kuin komentopaikat sekä niiden viestiyhteydet vakinaistetaan.

6. Toimintaohjeet suurhyökkäyksen torjumiseksi.

Kun vihollisen suurhyökkäys merkeistä päättäen on edes mahdollinen, olisi kussakin johtoportaan annettava selvät määräykset, kuinka menetellään tällaisen hyökkäyksen alkaessa. Pataljoonassa ja sitä pienemmissä yksiköissä nämä ohjeet voivat olla verraten lyhyet. Tulivalmistelun ja suurilmapommitusten aikana ei varsinaisella taistelualueella voida kuitenkaan enää juuri mitään tehdä, joten oh-

jeet koskevat yleensä vain moraalialia, käyttäytymistä ja suurtaistelun myöhempiä laskemattomia vaiheita sekä taempaan olevia huolto- y.m. elimiä. Rykmentistä alkaen ylöspäin, missä on suurempi toimintavapaus vielä vihollisen tykistöhyökkäyksenkin alettua, tällaiset ohjeet ovat välttämättömät ja ne olisi säädettävä pakollisiksi.

Rykmentti voi tietenkin oma-aloitteisesti tällaiset ohjeet antaa, mutta periaatteessa pitäisi ylempien portaiden ensinnäkin ratkaista ja sitten ainakin välttämättömiltä osilta alaisten tiedoksi saattaa muutamat perusedellytykset. Seuravassa koetetaan niitä käsitellä.

Ensimmäinen periaatteellinen ratkaisu koskisi sitä, aijotaanko puolustautua edes suunnilleen entisillä alueilla vai turvaudutaanko vihollisen hyökkäysvoiman ehdyttämiseksi ehkä satojen km:ien perääntymiseen, kuten esim. saksalaiset yleensä itärintamalla 1943–1945. Koska tällainen perääntyminen ei Suomen olosuhteissa yleensä tule kysymykseen, on siis tavallisesti kyseessä pysyminen suunnilleen entisillä alueilla. Se silloin asettaa vaatimukseksi, että reserveiksi tarkoitettujen voimien on oltava käytettävissä jo ensimmäisinä päivinä eivätkä ne saa olla ainakaan satojen km:ien päässä, koska kuljetusvälineistö ei siinä tapauksessa yleensä mahdollista niiden nopeata siirtoa.

Toisena tekijänä ovat vihollisen käyttämät tai sen käytettävissä olevat menetelytavat. Jos vihollisen välineistö mahdollistaa syvälle alueelle saman tien varteen tehtävät yht'aikaiset maihinlaskut Arnheimin operaation 1944 tai maihinnousut Tuuloksen malliin 1944, tarvitaan jonkin verran reservejä syvällä rintaman takanakin, mutta silloinkin tällaisen sotatoimen onnistumisen tai epäonnistumisen sittenkin ratkaisee se, pääsevätkö vastustajan maavoimat murtautumaan maihinlaskettujen joukkojen avuksi. Siis vihollisen maavoimien torjumisessa on tässäkin tapauksessa tilanteen avain.

Venäläismallisessa suurhyökkäyksessä tykistövalmistelu tiedusteluhyökkäykseen saksalaisten kokemusten mukaan kesti 1–2 päivää ja sen jälkeen olivat ratkaisevia pari ensimmäistä tuntia jalkaväen hyökkäyksen alusta lukien, kuten jo aikaisemmin esitettiin. Tästä voi tietenkin tehdä johtopäätöksiä puolustajan menettelytavan ja reservien sijoituksen osalta.

Kun siis korkeissa portaissa on päätetty, että puolustaudutaan suunnilleen entisillä alueilla turvautumatta heti satojen kilometrien vetäytymiseen, on niissä ratkaistava, otetaanko suurhyökkäys vastaan ensimmäisellä asemavyöhykkeellä vai vasta taempana, esim. 20–40 km takana olevissa mahdollisesti valmistetuissa asemissa.

Jos on tarkoitus tehdä lujaa vastarintaa jo ensimmäisellä vyöhykkeellä, täytyy reservit järjestää niin, että ne ehtivät ajoissa jo tälle alueelle mahdollisten repeämien tai vastahyökkäysten varalta. 15–20 km todennäköisimmältä vihollisen hyökkäysalueelta lienee tällöin maksimimatka, joka jo edellyttää varsin suurta hälytysvalmiutta.

Jos suunnitellaan päätaistelun käymistä vasta taempana olevissa asemissa, on tarpeen, että ainakin korkeimmat edessä olevat johtoportaat tämän tietävät ja voivat ryhtyä sen edellyttämiin valmistaviin toimenpiteisiin sekä käyttää reservijään tätä silmälläpitäen. Vain poikkeustapauksessa onnistunee kahdella tuolilla istuminen, siis lujan vastarinnan tekeminen ensimmäisellä vyöhykkeellä, reservien pitäminen niin takana, etteivät ne ehdi tälle alueelle ajoissa ja suunnitelma, että edessä olevat, vihollisen kauan valmistellun tykistöhyökkäyksen sekä siihen liittyvät ilmapommitukset kestävästi joutuvat joukot tarpeen vaatiessa vedetään viivytystä suorittaen ja hyvässä taistelukunnossa taemmalle asema-alueelle. Sellaisen uskomisen on vaarallista toiveajattelua. Noudatettava menettelytapa on siis tarkasti harkittava ja sitten annettava se tiedoksi edessä olevien joukkojen ainakin ylemmille komentajille. Samalla olisi tiedoitettava ylempien reservien valmius ja niiden käyttömahdollisuus pahimmissa tapauksissa, s.o. vihollisen läpimurron sattuessa. Vain täten luodaan yhteisymmärrys puolustajan eri johtoportaiden välille. Vastenmielisintäkin tapausta, epäonnistumista, on syytä ajatella ennakolta. Ranskalaisissa ohjesäännöissähän jokaisen toiminnan yhteydessä annetaan siitäkkin ohjeita *cas d'echec* kohdissa, kuten aikaisemmin jo esitettiin.

Näiden vaihtoehtojen välillä tehdyn ratkaisun tapahduttua korkeissa johtoportaisissa ja sen mukaisen käskyn tultua, on edessä olevien komentoasteiden järjestettävä toimintansa käskyn perusteella.

Jos on tarkoitus tehdä lujaa vastarintaa ensimmäisellä asemavyöhykkeellä, on paitsi tätä tarkoitusta otettava huomioon myös auttamaton seikka, vihollisen tulen vaikutus. Niin 1. kuin 2.maailmansodan suurtaisteluissa ilmeni sama tosiasia.

Puolustajan ensimmäiset asemat voidaan suurhyökkäyksen kauan valmistellussa alkuvaiheessa tuhota niillä kohdilla, missä hyökkääjä haluaa, niin perusteellisesti, ettei puolustaja kykene pitämään niitä hallussaan. 2.maailmansodan aikana, jolloin se oli poikkeukseton sääntö, tämä lisäksi tapahtui yleensä parissa päivässä eikä siis enää vaatinut, kuten yleensä 1.maailmansodassa, viikkoa tai pitempää aikaa. Tietenkään ei ole olemassa mitään ilmiötä, jota ei voitaisi sopivilla vastatoimenpiteillä ainakin jossakin määrin parantaa ja hyökkäyksen kestämiseenkin lienee saatavissa vähän parannusta, kuten myöhemmin esitetään, mutta toistaiseksi hyökkääjän valtava hävitysvoima on tosiasia, joka on pakko ottaa huomioon ennakoita.

Vaikka puolustaja siis, kuten nyt tarkastettavassa vaihtoehdossa, puolustaa ensimmäistä asemaa, jää silti vielä päätettäväksi, onko pääpaino oleva ensimmäisen linjan vai vasta jonkin taemman asemanosan puolustuksessa.

Kesällä 1944 venäläisten aloittaessa suurhyökkäyksensä suomalaiset puolustivat ensimmäistä linjaa suureksi osaksi sen vuoksi, että mitään muuta valmista linjaa ei ollut. Puolustus epäonnistui aivan samasta syystä kuin 1.maailmansodankin suurtaisteluissa ja poikkeuksetta myös 2.maailmasodan vastaavissa tilanteissa. Kokemus ei siis kehoita keskittymään ensimmäisen linjan puolustukseen.

Jo 1.maailmansodan loppuvaiheissa tuli tavaksi järjestää pääpuolustus vasta toiselle linjalle 1–3 km etumaisen taakse. Kun hävitysvoima nykyisillään näyttää riittävän lähes kahden km:n syvyisen alueen miltei täydelliseen hävittämiseen, pitäisi päävoimille tämän mukaisesti valittavan aseman olla ainakin 3 km:n päässä takana. Tätä voi tuskin koskaan järjestää jokin etulinjan rykmentti omin päin, koska muuten liittyminen vierusjoukon pääpuolustuslinjaan voi katketa. Niin ollen tällainen järjestely jäänee divisioonan, vieläpä osaksi ehkä armeijakunnan määrättäväksi. 3 km etulinjan takana olevien miehitysjoukkojen voi toivoa säästyvän ensimmäiseltä etulinja-alueelle kohdistuvalta tuhoamisammunnalta ja –pommituksilta, vaikka mikään ei estä hyökkääjää myös muuttamasta menettelyä ja säästämästä huomattavasti tykistötultaan aseman syvyydessä käytäviin taisteluihin, kuten saksalaiset jo heinäkuussa 1918 määrättiin tekemään. On joka tapauksessa syytä tutkia tarkemmin sitä menettelyä, että etumaiset asemat miehitetään heikommin ja pidetään päävoimat taempana asemissa. Tämäkään ei kuitenkaan ole niin helposti toteutettu kuin suunniteltu.

Hyökkääjä voi, ennen kuin aloittaa tulivalmistelunsa, suorittaa väkivaltaista tiedustelua mm. todetakseen, kuinka vahvasti miehitettyjä puolustajan asemat ovat. Nykyaikaiseen tykistöhyökkäykseen kuuluu, kuten jo useasti on sanottu, eri valmisteluvaiheiden jälkeen tapahtuvia tiedusteluhyökkäyksiä. Nämä väkivaltaiset tiedustelut ja tiedusteluhyökkäykset on puolustajan voitava torjua tai muuten linja menetetään ja päävoimien miehittäjä asema onkin etumainen, ennen kuin hyökkääjän on vielä tarvinnut paljonkaan käyttää ammusvarastojaan. Ensimmäisellä linjalla täytyy siis olla sellainen miehitys, että hyökkääjä ei saa sitä haltuunsa ennen varsinaisen hyökkäyksen alkua. Mikä on tarpeellinen miehitystiheys, on tietenkin harkintakysymys. Siihen vaikuttaa lisäksi panssarintorjunnan ja esteiden teho, s.o. nykyolosuhteissa yleensä panssarintorjunta-aseistus ja piikkilankaestevyöhykkeiden syvyys. Jos ensimmäisen aseman edessä on tai ainakin ollut ennen tulivalmistelua ehjä 100 m syvä piikkilankavyöhyke, tullaan toimeen pienemmällä miehitysjoukolla kuin jos esteet ovat melkein olemattomat. Tuskinpa voi missään tilanteessa syvästä piikkilankaestevyöhykkeestä olla suurempaa hyötyä kuin tällaisessa. Tämä tietenkin edellyttää, että puolustajalla on keinot estää hyökkääjän panssarivaunut ajamasta esteitä mitättömiksi. Näin on kuitenkin tultu siihen kysymykseen, mikä on tällaisen, eri linjojen puolustukseen perustuvan järjestelmän ydin. Riittävätkö puolustajan joukot yht' aikaa miehittämään tarpeeksi lujasti ensimmäisen linjan ja lisäksi päävoimiseen jonkin taempana olevan aseman sekä vielä näiden välissä olevia, hyökkääjiä hidastavia ja sotkevia erillisiä tukikohtia. Epäilemättä voidaan sanoa, että kesällä 1944 ei Valkeasaaren alueella ollut voimien vuoksi mitään mahdollisuutta menetellä näin. Ranskalaisien menestyksellisesti soveltaessa vastaavaa menettelyä saksalaisten viimeisessä hyökkäyksessä Reimsin seudulla 1918 etulinjan rykmenttien lohko oli n. 2,5 km, Valkeasaarella n. 5 km, mutta ranskalaisien tykistö oli kuitenkin vahvempi kuin suomalaisten sekä saksalaisten tykistön tiheys huomattavasti vähäisempi kuin venäläisten Valkeasaaren edustalla 1944. Lisäksi ranskalaisilla oli 5–6 km etulinjan takana valmiissa asemissa etulinjan divisiooniin kuulumattomia muita taistelujoukkoja n. pari pataljoonaa etulinjan rykmenttiä kohti, mitkä tyystin puuttuivat niin läheltä suomalaisten etulinjan joukkojen takaa kesäkuussa 1944. Sitäpaitsi on huomattava, että saksalaiset suorittivat vain yhden, tosin 3 ½ tuntia kestäväen tykistövalmistelun, joka pääasiallisesti meni heikosti miehitettyyn ensimmäiseen asemaan, mutta sen jälkeen hyökkääjäpuoli on oppinut paljon. Entä puolustaja?

Sodan jälkeen on Suomessa tullut melkein iskusanaksi puolustaa etulinjaa vain heikoilla joukoilla ja pitää pääosat taemmissa asemissa. Tämä voi vastaisuudessa todella olla pakon sanelema menettely, mutta siitä on helposti seurauksena, että muutaman tunnin kuluttua on haettava uudet taemmat asemat ellei haluta antaa pääosien olla silloin etumaisiksi muodostuneissa asemissa ja niin tämä etumaisten asemien välttäminen voi muodostua pääosien yhtämittäiseksi liikkeeksi, samalla kun hyökkääjä pääsee eteenpäin tarvitsematta tehdä muuta kuin tiedusteluhyökkäyksiä. Täten voitetaan tosin aikaa, mutta arvioitavaksi tulee, vastako se maaston menetystä ja asettumista nopean panssariläpimurron varaan, mitä tällainen ”liikkuva puolustus” aina merkitsee. Joskus kuitenkin tulee aika, jolloin vihollista ei enää voida ilman muuta päästää eteenpäin ja silloin on etulinja miehittettävä niin lujasti, että varsinainen suurhyökkäys on tarpeen puolustuksen murtamiseksi. Silloin on myös kysymys siitä, vieläkö voimia riittää toisen aseman kyllin vahvaan miehittämiseen.

Näin on siis jossain määrin tullut valaistua puolustuksen pulmaa nykyaikaisen suurhyökkäyksen edessä: Jos puolustaa päävoimin ensimmäistä 1–2 km syvää asemaa, niin puolustaja ja asemat tavallisesti kärsivät niin suuria vaurioita, että puolustus epäonnistuu. Jos päävoimat sijoitetaan taemmas ja vain heikot joukot ovat edessä, niin etumaiset asemat voidaan menettää miltei taistelutta ja päävoimat joutuvat kuitenkin puolustautumaan ”etumaisissa” asemissa. Ensimmäisten asemien puolustaminen aluksi päävoimilla, mutta näiden irroittaminen ja järjestämien sitten ajoissa toiseen asemaan on jongleerausta, joka voi onnistua vain poikkeustapauksessa. Ainoiksi keinoiksi tästä pälkähästä pääsemiseksi jäänevät puolustusjoukkojen vahvistamien odotetulla suurhyökkäysalueella sellaisiksi, että, päävoimien ollessa toisessa asemassa, etumaiseen riittää niin vahva miehitys, että ne koko tykistöhyökkäyksen ajan ja sen aiheuttamat tappiotkin huomioonottaen pystyy siinä puolustautumaan ja pakottamaan vihollisen ryhtymään suurhyökkäyksen varsinaiseen rynnäkkövaiheeseen, minkä jälkeen hyökkääjä vähän edettyään tapaa puolustajan ehkä koskemattomat päävoimat ja alkaa uusi kamppailu. Jo aikaisemmin ja erityisesti nyt riippuu paljon siitä, millä hävitysvoimalla puolustaja voi vastata hyökkääjän tuleen. Kun ilmavoimat voivat tuskin koskaan edustaa puolustajan puolella tällaista hävitysvoimaa ja jos atomivaikutuskin toistaiseksi jätetään pois laskelmista, jää puolustajan tykistö ainoaksi voimatekijäksi, joka voi auttaa jalkaväkeä tässä sen vaikeimmassa kokeessa. Tämä asia tulee jäljempänä käsiteltäväksi.

Edellisessä on siis tarkasteltu etulinjan johdon toimenpiteitä siinä tapauksessa, että on tarkoitus puolustaa etumaista asemavyöhykettä. Jos korkeampi johto on päättänyt ottaa vastaan suurtaistelun vasta 20–40 km taempana olevissa asemissa, on etulinjan komentajien tietenkin järjestettävä aluksi käytävä viivytysvaihe, mutta näitä toimenpiteitä, joista tärkeimpiä on varautuminen estämään vihollisen äkilliset, syvät panssarivoimien murrot liikunnan aikana, ei ole tässä kirjoituksessa aihetta käsitellä.

7. Lisävoimien keskitys odotetun suurhyökkäyksen alueelle.

Nykyaikaisessa suurhyökkäyksessä saadaan edellä kuvattu hävitysvoima suureksi osaksi, sodassa 1941–1945 saatiin suurimmaksi osaksi, aikaan tykistön valtavalla keskittämisellä murtoalueelle. Tämän menetelmän yksi heikkouksista on silloin kuitenkin se, että hyökkäysaluetta ei voi yht’äkkiä muuttaa ja että yleensä hyökkääjällä voi olla vain yksi todellinen painopiste kerrallaan. Jos puolustaja saa sen selville ajoissa, tarjoutuu tilaisuus keskittää voimat tälle päähyökkäysalueelle ilman, että saman sotanäyttämön muut rintaman kohdat joutuvat yht’aikaisesti kovin suureen vaaraan. Mainittakoon tässä kuitenkin heti, että painopiste voi nopeasti vaihtua. Venäläisillä näyttää olleen tapana käyttää ainakin osaksi samoja tykistödivisioonia antamaan alkuvauhtia ensin yhdellä ja sitten toisella kohdalla. Tyypillisin esimerkki tästä on hyökkäyssarja 19.11.42 Stalingradin saartamiseksi, 16.12.42 hyökkäys italialaisia vastaan 150 km luoteisempana, 12.1.43 läpimurto unkarilaisten osalla jälleen 150 km luoteisempana ja lopuksi hyökkäys 24.1.43 Voroneshin luona 75 km pohjoisempana. Sama lienee järjestely ollut 9.6.44 Kannaksella ja 21.6.44 Syvärillä. Puolustajan lisävoimina, joilla siis pitäisi estää vihollisen suurhyökkäys pääsemästä vauhtiin ja sen murtovoiman vapautuminen toisille suunnille, voivat olla kokonaiset yhtymät, jalkaväki-, panssarintorjunta-, tykistö-, ilmatorjunta- tai muut joukot, joita kaikkia seuraavassa ei erikseen käsitellä.

Yhtymien ja jalkaväen osalta asiaa on jo tarpeeksi valaistu. Erilliset panssarintorjuntajoukot tykkikomppanioista rynnäkkötykki- tai panssaryksikköihin saakka ovat tärkeitä varsinkin, elleivät joka miehen panssarintorjunta-aseet ja yleensä joukkojen panssarintorjunta-aseistus ole yleisen tarpeen mukaisia. Tämän alan lisävälineet eivät luultavasti vielä pitkään aikaan ole haitaksi, koska nykyaikainen

puolustus todella on panssarintorjuntaa. Näitä vahvistuksia joudutaan tavallisesti aluksi pitämään syvyydessä panssariläpimurtojen varalta ja tällaisia vastaan heitet-
täväksi.

Tykistö on Napoleonin jälkeisistä ajoista melkein nykyaikaan asti ollut varsin tasaisesti jaettuna yhtymille. Tosinhan jo 1. maailmansodassa reserviyhtymien ja erillisillä tykistörykmenteillä, Ranskassa jopa tykistödivisioonillakin luotiin tykis-
töllisiä painopisteitä, mutta tavallisesti vain hyökkäyksessä. Puolustuksessa tykis-
tö yleensä on ollut liimautuneena yhtymäänsä ja korkeintaan joillakin yksityisil-
lä erillisillä tykistöjoukoilla on tavallisesti jo ennen taistelua vahvistettu jotakin
tärkeätä rintamanosaa. Nyt kun kerran hyökkääjä keskittää tykistönsä pääosan
painopistealueelle, ei puolustajan auttane muu kuin tehdä samoin. Siis tykistön
välineistö ja taktiikka on muovattava sellaisiksi, että tästä aselajista tai ainakin sen
pääosasta tulee puolustajan liikkuva ja vahva nyrkki, joka, riippumatta yhtymien
välirajoista ja mukavista korsuistaan, on heitettävissä yhdessä yössä kymmenien-
kin km:ien päähän sinne, missä sitä tarvitaan. Niinpä olisi ollut suureksi avuksi,
jos 9.6.44 kuluessa ja yöllä 9/10.6.44 olisi saatu vahva tykistövoima, ehkä tois-
takymmentä psto, sille alueelle, minkä strategisen suuntien arvostelu ja lisäksi
puolueeton tarkkailu, jos sellainen olisi ollut järjestetty, olisi jo 9.6.44 voinut
määritellä venäläisten todennäköiseksi painopisteeksi, siis Valkeasaaren suunnal-
le. Tällainen, mutta paljon totaalisempi keskitys on asetettava tykistön normaali-
seksi toimintamuodoksi pääsotanäyttämöillä vaikeimmissa puolustusolosuhteis-
sa, siis vihollisen suurhyökkäyksen ollessa käynnissä. Selvää on, että se vaikuttaa
vetokysymykseen, mittaustoimintaan, ammustäydennykseen jne. ja on lisäksi
ristiriidassa toisten tilanteiden asettamien vaatimusten kanssa, mutta päämäärä
on selvä: tykistön on kyettävä mahdollisimman tehokkaasti toimimaan kokonai-
suuden kannalta katsoen vaarallisimmissa tilanteissa. Sen se tekee, jos se pystyy
nopeasti keskittymään ja suorittamaan vastavalmistelua ennen suurhyökkäyksen
varsinaista rynnäkkövaihetta.

Tämän kirjoituksen puitteisiin ei kuulu tarkastella tällaisen menettelyn ty-
kistöltä vaatimia toimenpiteitä. Sen sijaan on mainittava pari yleisempää seikkaa.
Hyökkääjällä on yleensä ilmanherrsus. Suurtaistelun torjumisen edellytyksenä
yleensä ja tykistön liikkuvuuden takaamiseksi erityisesti on tehokas ilmatorjunta-
aseistus tarpeen. Ilman sellaista tai suuria ilmavoimia on menestyksellinen sota
nykyaikaista vahvaa vihollista vastaan mahdoton, kuten jo aikaisemmin esitettiin.

Millään ei voida estää korkealta tapahtuvaa pommitusta, mutta maataistelukoneiden toiminta on varsin helposti tehtävissä melkein mahdottomaksi, jolloin myös tykistön tarpeeksi porrastettu liikkuminen käy päinsä.

Viljanen näki ilmatorjunnan olevan panssaritorjunnan ohella suurhyökkäyksen torjumisen tärkeimpiä edellytyksiä. 88 mm saksalaisvalmisteinen ilmatorjuntatykki oli raskain suomalaisten käytössä ollut ilmatorjunta-ase.

Toinen seikka, johon äsken viitattiin on se vaara, mitä merkitsee suuren tykistömäärän keskittäminen jollekin alueelle siltä kannalta, että jos tulee pakko nopeasti siirtää pstoja pois vihollisen jaloista, voi syntyä ylivoimaisia ruuhkia. Tällaisten välttämiseksi jo ennakolta on tietenkin koettava suorittaa ”keskitys” niin laajalle alueelle kuin ampumamatka tärkeimmäksi arvioidulle seudulle suin-

kin sallii. Kuta vahvempi puolustajan tykistö on, sitä vähemmän todennäköistä on, että vihollinen pääsee nopeasti uhkaamaan tykistöasemia, vaikka sisäänmurtoa ei voitaisikaan estää. Joka tapauksessa on aina pidettävä mielessä se monelle kokematon ja sen vuoksi helposti unohtuva seikka, että kauan valmistellun suurhyökkäyksen tykistövalmistelun pahimmilla maalialueilla olevat puolustajat, ellei heillä ole suojanaan vahvoja korsuja, voimakasta oman tykistön tulta ja omien ilmavoimien edes hetkittäistä ”sateenvarjoa”, ovat tilapäisesti mielenhäiriössä järkytyksestä ja repeämiä voi siis sattua, varsinkin jos joukkueenjohtajat ja kompanianpäälliköt ovat kaatuneet tai haavoittuneet.

Tasapainoistinsa menettänyttä talutetaan. Tällaiset vaikutukset olivat luonteenomaisia suurhyökkäyksen massiiviselle tulivalmistelulle, joka oli puolustajalle sekä henkisesti että fyysisesti erittäin raskas.

Selvää myös on, että tykistöllä täytyy olla oma panssarintorjunta-aseistuksensa, jolla se voi puolustautua läpimurtautuneita panssarivaunuja vastaan. Samoin on selvää, että tällaisella vahvalla tykistövoimalla täytyy olla oma komentajansa. Hänen tulee myös vastata muustakin oman alueensa puolustuksesta jättäytymättä vain jalkaväen varaan. Tällaisella järjestelyllä on omat, tämän tutkielman aihepiirin ulkopuolelle jäävät vaikeutensa, varsinkin jos jatkuu se eristäytymispyrkimys ja kaiken jalkaväelle alistumisen kammo, mikä viime sodassa vallitsi ainakin osassa tykistöupseereja – ei kuitenkaan nuorisossa – ja joka haittasi lohkojen yhteisten töiden suoritusta sekä lohkojen ”varuskuntapalvelusta”.

Puolustajan ilmavoimien vahvistaminen sillä sotänäyttämöllä, millä vihollisen suurhyökkäystä odotetaan, on toivottavaa, mutta Suomen olosuhteissa täytyy aina tyytyä siihen, että vastustajalla on huomattava ilmaylivoima ja rintama-alueella miltei ehdoton ilmanherruus. Sitä tärkeämpää on silloin, että toiminta-alueella on mahdollisimman voimakas ilmatorjunta-aseistus, kuten edellä jo on usean kerran esitetty. Koska kuitenkin tällainen sanontatapa on niin epämääräinen, että sen voi tulkita miltei miten vain, on syytä koettaa tarkemmin määritellä, mikä maavoimien kannalta olisi ilmatorjunta-aseiden minimi. Tällöin tultaisiin ehkä seuraaviin asemääriin, jotka tietenkin tuntuvat entisiin olosuhteisiin verraten tavattoman suurilta, mutta suurtaistelun mittakaava on suuri ja ellei edes uskalleta ajatella, mitkä todelliset vaatimukset ovat, ei koskaan päästäne edes välineistön minimitarpeeseenkaan saakka.

Jalkaväkipataljoona on asemissa niin vähän syvällä alueella, että vihollisen tykistöhyökkäys ulottuu yht’aikaisesti täydellä voimallaan käytännöllisesti katsoen pataljoonan koko syvyydelle. Jos niinollen pataljoonalla on erityisiä ilmatorjunta-aseita, täytyy niiden olla ehdottomasti panssarin suojassa moottorivoimalla kulkevia. Tuliasemissaan ne kylläkin voisivat olla kulkuvälineensä ulkopuolella, mutta vähäininkin siirtyminen ilman panssarin suojaa vaikeina hetkinä on suorastaan mahdotonta. Tällainen liikkumiskyky taas on välttämätön suurtaistelualueella toimiville ilmatorjunta-aseille, koska ne muuten menetetään pienenkään tilannevaihtelun sattuessa. Niinollen on varsinaisten ilmatorjunta-aseiden alistaminen pataljoonille ehdottomasti kytketty niiden panssarisuojaan ja moottorointiin. Alistamista pataljoonille ei kuitenkaan voida pitää välttämättömänä, vaan ilmatorjunta-aseiden keskittäminen rykmentin johtoon lienee miltei aina edullisinta.

Jalkaväkirykmentillä pitäisi suurtaistelun aikana ehdottomasti olla omia kevyitä ilmatorjunta-aseita. Samasta syystä kuin äsken jo pataljoonan yhteydessä oli puhe, pitäisi näiden olla panssaroidulla telaketjuaustalla liikkuvia. Autoilla vedettävät aseet eivät suurtaistelun kuoppamaastossa ole yleensäkään helposti liikuteltavissa ja kaikkein vähimmin vihollisen tykistötulen piirissä, vaikka aseet olisivatkin pahimman tulivyöhykkeen takana, kuten useimmiten täytyy olla, siis ainakin 2 km:n päässä etulinjasta. Moni ilmatorjuntamies voi tämän luvun kuullessaan kauhistua sitä, että näitä aseita vietäisiin noin lähelle etulinjaa. Tietenkin voidaan jättää ja tavallisesti jätetäänkin etulinjan joukot ilman toisten aseiden tukea, mutta ei se suinkaan mikään ihanne ole. Jalkaväenkin kannalta olisi parasta, ettei tarvitsisi olla 2–3 km lähempänä vihollista, mutta se ei käy. Ei sen vuoksi ole ilman muuta pidettävä itsestään selvänä, ettei muidenkaan tarvitse sellaiseen vaaranpaikkaan mennä, vaan korkeintaan on todettava, että nykyinen välineistö ei ole tehtäviensä tasalla. Niin kauan kuin jalkaväkimiehen pitää olla pahimmissa paikoissa, täytyy ehdottomana vaatimuksena olla, että häntä voidaan siellä suojata ja muut välineet järjestetään sellaisiksi, että ne voivat mennä tarpeeksi lähelle. Muiden aselajien miesten henki sinänsä ei saa olla yhtään kalliimpi kuin jalkaväkimiehenkään. Niinollen on siis yleisenä vaatimuksena oleva, että kaikkien aseiden tuli on saatava myös etumaisen jalkaväkimiehen hyväksi ja elleivät specialistit pidä sitä mahdollisena, on se jo merkinä huutavasta puutteesta, joka aivan ensi tilassa olisi korjattava. Selvää on, ettei tuskin kukaan specialisti erityisesti välitä tällaisen puutteen poistamisesta, ellei häneltä sitä ehdottomasti vaadita, sillä yksinkertaisinta on välttää pahimpia kohtia ja jättää ne yksinomaan jalkaväen hoidettaviksi. Tämä seikka, vaikka sitä tässä on käsitelty ilmatorjunta-aseiden yhteydessä, koskee kaikkia erikoisaselajeja ja olisi oltava niiden välineistön kehittämisen ja koulutuksen perustana, josta ei millään hinnalla saisi tinkiä.

Ottaen huomioon jalkaväkirykmentin kaistan tavallisen leveyden ja syvyyden on katsottava, että kaikissa olosuhteissa jalkaväkirykmentti tarvitsee, kuten yleisiä edellytyksiä käsiteltäessä sivulla 70 jo ohimennen huomautettiin, ainakin yhden n. 40–60 mm patterin, mutta suurtaistelun painopisteessä olevat rykmentit 2–3 tällaista ptria. Ne eivät saisi olla paikalleen naulittuja, vaan niiden pitäisi yhtämittaa liikkua. Siten syntyisi jalkaväkirykmentin kaistalla itsenäisesti operoiva ilmatorjuntayksikkö ja oma ilmatorjuntataktiikka. Selvää on, että se pitää muokuttaa jalkaväkirykmentin kokonaistoimintaan, mm. panssarintorjuntaan, mikä käy mahdolliseksi vain, jos tämä ilmatorjuntakomentaja on jalkaväkirykmentin

komentajan luona ja hänellä on sellaiset viestivälineet, että hän mutkattomasti voi antaa käskyjä kullekin patterilleen.

Divisioona tarvitsee kevyitä ja raskaita ilmatorjuntatykkeitä. Niiden määrää arvioitaessa on otettava huomioon, kuten jo rykmentin yhteydessä esitettiin, että painopisterykmenteille pitää voida antaa tarpeen vaatiessa ilmatorjuntavahvistusta. Senvuoksi olisi painopisteessä olevan divisioonan kevyiden ilmatorjunta-aseiden minimiksi katsottava kaksi pstoaa, jotka käsittävät kumpikin kolme 40–60 mm ptria. Toinen näistä voisi joutua jaetuksi rykmenteille ja toinen olisi divisioonan omaa tarvetta varten. Raskaiden ilmatorjunta-aseiden minimitarve painopisteessä olevalla divisioonalla olisi summittaisesti arvostellen ainakin neljä n. 75–90 mm ptria, nimittäin pari niistä etulinjan rykmenteille ja loput reservin ja huollon tarpeita silmälläpitäen. Jos näiden aseiden rakenne on sopiva, ne muodostavat erinomaisen panssarintorjunta-aseistuksen vahvistuksen.

Edellä on esitetty varsin suuria ilmatorjunta-asemääriä, niin suuria, että moni varmaankin pitää niitä ilman muuta mahdottomina. Tällöin on kuitenkin otettava huomioon, että ensinnäkin armeijan järjestely on tehtävä senmukaiseksi, millainen todellinen vaara on. Kun aikaisemmin ilmavoimat kaikkialla olivat vähäiset, ei ilmatorjunta ollut kovin välttämätön. Nykyisin asia on toisin ja järjestelyä määrättäessä on silloin pidettävä silmällä todellista tarvetta eikä vanhoja määrävahvuuksia, ei myöskään yksinomaan hankintavaikeuksia ja hintaa. On luonnollista, että tällainen asemäärä maksaa, mutta maksaa myöskin ihmisveri. Sitä ei saisi säästämättä vuodattaa, jotta ei tarvitsisi hankkia kalustoa. Toiseksi on huomattava, että edellä puhuttiin koko ajan painopisteessä olevasta divisioonasta. Senvuoksi ei jokaisen divisioonan normaaliorganisaatioon tarvitse kuulua näin vahvaa ilmatorjunta-aseistusta, vaan ylempien portaiden ilmatorjuntayksikköjen avulla voidaan vahvistaa kulloinkin vaikeimmissa olosuhteissa toimivia divisioonia, joten aseiden kokonaismäärä tällä tavalla pienenee.

Pioneerien vahvistaminen odotetulla suurhyökkäysalueella voi myös olla tarpeellista. Jalkaväkirykmentin pioneerijoukkue on varsin vähäinen ja se pitäisi pyssyttää rykmentinkomentajan käytettävissä kulloinkin ilmeneviä tarpeita varten. Senvuoksi pitäisi divisioonan pioneerikomentajan toimesta järjestää kaikille silloille ja muille hävityskohdealueille komennuskunta, kuten yleensä jo tehtiinkin. Tällöin on kuitenkin huomattava, että ne olosuhteet, missä nämä joukot joutuvat

toimimaan, ovat äärimmäisen vaikeat. Siltoja ja muita kohteita ei yleensä voi hävittää, ennen kuin jalkaväen pääosat ovat tulleet niiden kautta. Senvuoksi pioneerit joutuvat olemaan näillä kohdilla suorastaan viimeisinä ja alttiina kaikille niille vaikutuksille, mitä taaksepäin tulevasta, kenties kovasti järkkyneistä jalkaväen miehistä säteilee. Tämä asettaa pioneerien hermot lujille ja aivan erityisiä vaatimuksia komennuskunnan johtajalle. Se täytyy siis pioneerien koulutuksessa ottaa aivan erityisesti huomioon eikä siinä suhteessa voitane maalata liian mustia kuvia. Tilanne voi lisäksi kehittyä niin, että ennen omien joukkojen tuloa, ilmestyy kohdealueelle vihollisen panssarivoimia. Komennuskunnan on silloin oltava selvillä, miten nyt pitää menetellä. Aikaisemmin jo esitettiin, että teiden seuduille pitäisi suojaisiin paikkoihin ainakin 500 m siltakohdalta sivulle järjestää ennakolta väliaikaisia ylityspaikkoja, joita ainakin jalkaväki, mutta mieluummin hevosajoneuvotkin voivat käyttää. Silloin olisi pioneerien toiminta tällaisessa yllätystilanteessa selvempää. Panssarivaunuja kannattavat sillat voisi silloin arvelematta räjäyttää eikä silti tehtäisi vielä joen toisella puolella olevien omien joukkojen ja ajoneuvojen paluuta mahdolliseksi.

Tällaisen pioneerikomennuskunnan vaikeudet eivät kuitenkaan rajoitu vain edellämainittuihin moraalikokeeseen ja panssarivaunujen yllätykseen, vaan monta kertaa varsinkin lähellä etulinjaa tuottaa räjäyttämisen tekniikka vaikeuksia. Aikaisemmin laitetut sytytyslangat tai sähkösytyttimet voivat olla tuhoutuneet vihollisen tulesta ja silta olisi kuitenkin saatava räjäytetyksi. Tässä yhteydessä ei ole syytä alkaa selvitellä tätä pulmaa tarkemmin, mutta se on mainittava, koska siitä aivan oleellisesti voi riippua monen tärkeän sillan hävitys ja sitä tietä tämä yksityiskohta nousee varsin suureksi suurhyökkäyksen torjumisen edellytykseksi.

Pioneerien käyttäminen suurtaistelualueella miinoitustehtäviin on hyvin kyseenalaista. Omien joukkojen toiminta on niin laskematonta, että on mahdollista ennakolta sanoa, minne miinakenttiä viime hetkellä pitäisi tai voitaisiin sijoittaa, ilman että puolustaja kärsii niistä enemmän kuin hyökkääjä. Niinollen siltojen räjäyttämisen ja taas päinvastoin vihollisen vahingoittamien siltojen korjaaminen omille joukoille käyttökelpoisiksi epäilemättä on pioneerien tärkeimpiä ja miltei ainoita varsinaisia tehtäviä suurtaistelualueella. Todellisuus voi sitten pakottaa pioneerit toimimaan vaikkapa taistelujoukkonakin, mutta se on katsottava sentään poikkeustapaukseksi.

Viljanen piti miinoituksia tarpeellisina, koska ne aiheuttivat epävarmuutta etenevässä vihollisessa. Samalla hän kuitenkin epäili niiden tehoa, koska miinoitukset tuhoutuivat helposti hyökkääjän tulivalmistelussa.

8. Huollon järjestely.

Monenlaiset toimenpiteet voivat, kuten edellä jo on osoitettu, helpottaa puolustajan toimintaa suurtaistelussa. Nämä kaikki toimenpiteet voivat kuitenkin olla turhia, ellei huolto ole asianmukaisesti järjestetty. Ennenkaikkea täytyy aseilla olla ampumatarvikkeita, muuten kaikki on turhaa. Ja jälleen on muistettava suurtaistelun mittakaava. Edellä kuvattaessa tällaista taistelua esitettiin jo, minkä vuoksi puolustajan tykistön täytyy ampua melkein yhtämittaa. Sen tekee vihollisen tykistöhyökkäysvaihe epämääräisine tilanteineen tarpeelliseksi. Senvuoksi on takanaolijan, joka ei koskaan ole ollut tuollaisessa taistelussa mukana, paljon helpompi ihmetellä, kuinka paljon puolustajan tykistö on ampunut eikä kuitenkaan ole vielä tapahtunut mitään ratkaisevaa. Näin on ollut ja näin tulee vastaisuudessaakin olemaan. Se on kertakaikkiaan hyväksyttävä tosiasia ja siitä on tehtävä johtopäätökset. Ampumatarvikkeita kuluu suurtaistelussa auttamattomasti varsin paljon. Verta kuluu myös, mutta harvoin siitä kukaan huolehtii. Se katsotaan

itsestään selväksi, mutta ammuksia kyllä kehoitetaan säästämään. Se voi tietenkin johtua maan kokonaistilanteesta, mutta tällainen suurkulutus on nähtävä ajoissa ja samoin ajoissa luotava edellytykset suurtaistelun käymiselle taikka, ellei niitä ole, tehtävä asiasta johtopäätökset.

Vaikka ampumatarvikkeita olisikin tarpeeksi, on lisäksi ajateltava, mitenkä ne pitää porrastaa. Jos kaikkialle tykistöasemiin tai yleensä tykistön haltuun asetetaan sellaiset määrät a.tarvikkeita, mitä suurtaistelu edellyttää, seuraa siitä, että mahdollisen peräytymisen sattuessa jää muualla kuin suurtaistelualueella vihollisen haltuun auttamattomasti suuret määrät. Senvuoksi ei suuri varastoiminen eteen ole edullista ainakaan ellei ole varsin ilmeistä, missä vihollisen painopiste tulee olemaan. Kokemus osoitti, että vuorokaudessa kuluu vihollisen tykistöhyökkäyksen aikana ainakin 5 tuliannosta tykistön ammuksia tai vielä enemmän, jos niitä suinkin saa. Niin kauan kuin hyökkääjän menetelmät ovat suunnilleen sellaisia kuin 1944, voidaan siis katsoa, että vihollisen painopisteen kohdalla, jos sellainen on arvioitavissa, voidaan tykistölle antaa n. 5 t.annosta, sillä tykistöhyökkäys kestää yleensä ainakin päivän.

Tärkeämpää kuin runsas varastoiminen, on kuitenkin kuljetusvälineiden varaaminen tuomaan a.tarvikkeita nopeasti toiminta-alueelle. Selvää myös on, että hyökkääjä koettaa katkaista rautatieyhteydet, joten a.tarvikkeiden siirtäminen syvältä, vieläpä kotiseudulta saakka saattaa tuottaa hyvin suuria vaikeuksia. Näiden seikkojen arvo on nähtävä ennakolta, koska tässä on kyseessä suurhyökkäyksen torjumisen yksi oleellisimmista perusedellytyksistä. Edellä käsiteltiin varsinaisesti vain tykistön a.tarvikkeita. Jalkaväen a.tarvikkeet painavat niin paljon vähemmän, ettei niiden kuljetus ole yhtä vaikeata. Korkeintaan kranaatinheitin a.tarviketäydennys on jossain määrin rinnastettavissa tykistön vastaavaan toimintaan. Jalkaväen a.tarvikkeiden kulutus, krh.ammukset poisluettuna, onkin yleensä suurtaistelussakin varsin vähäistä. Se ei siis huoltovaikeuksia paljon lisää.

Vastaisuudessa on kuitenkin syytä estää sellaiset harmilliset tapahtumat, jollainen on todellisuudessa sattunut, nimittäin että joukkojen kärsiessä kovaa ampumatarvikkeiden puutetta suurtaistelun jatkuttua jo lähes vuorokauden ja niiden koettaessa oma-aloitteisesti auttaa taempien portaiden kuljetustilannetta lähettämällä omia autoja noutamaan näitä tarvikkeita kauempana takana olevasta varastosta, kun lähimmät ATP:t olivat tyhjiä, liikennepartiot estivät näiden autojen pääsyn, koska niillä ei ollut armeijakunnan huoltopäällikön antamaa ajo-

lupaa. Yhtenä valmisteluna suurtaistelun varalta on siis oltava liikennepartioille tällaisten tapausten välttämiseksi annetut ohjeet, jotka helposti voivat jäädä huomiota vaille, ellei niitä ennestään ole ajateltu.

Tuskinpa kummassakaan maailmansodassa on käyty ainoatakaan suurtaistelua, ilman että puolustaja on menettänyt suuren määrän aseita. Tämä seikka on myös otettava itsestään selvänä huomioon eikä pidettävä luonnollisena, että suurtaistelun tulimyrskyssä vetäytyvillä joukoilla on aseistuksensa mukanaan. Niinollen vihollisen suurhyökkäysten torjumisen edellytykseksi pitää myös katsoa, että taistelualueen ainakin 2–3 etulinjan divisioonaa kohti on varalla yhden divisioonan raskas kalusto. Muuten käy helposti niin, että suurtaistelussa olleisiin yksiköihin kyllä työnnetään lisää miehistöä, mutta vastaavaa kalustoa ei saada, jolloin tämä miehistö tulee mukaan käytännöllisesti katsoen vain kuollakseen sankarikuoleman. Ehkä tämän asian korostamiseksi olisi vielä tässä esitettävä se, mikä tällaisessa tilanteessa todellisuudessa on liikkunut mielessä, kun nähtiin maantien täydeltä tulevan kivääreillä aseistettua nuorta täydennysmiehistöä: teuraskarjaa.

Elintarvikehuollon osalta riittänee, kun korostetaan, että säännönmukainen muonitus suurtaistelun aikana on mahdotonta. Ellei saada säilykkeitä, joita on helppo kuljettaa, joutuu henkilöstö olemaan käytännöllisesti katsoen ilman ruokaa.

Lääkintäpalveluksen alalla voisi harkita, olisiko pidettävä reservissä ylimääräisiä JSp:oja. Suurtaistelun alueella ei nimittäin JSp. etulinjan pataljoonaa kohti eikä edes reservipataljoonankaan JSp. voi tyydyttää tarvetta, ei ainakaan luetteloida haavoittuneita ja täyttää heitä koskevia papereita. Niissä olosuhteissa voisivat ylimääräiset JSp:t olla suuresti avuksi. Ylimääräisten KS:ojen keskittäminen vilkkaan toiminnan alueelle sensijaan on jo tuttu ilmiö.

Edellisestä jo ilmeni, että kuljetusvälineiden keskittäminen suurtaisteluun valmistautuville yhtymille on erittäin tärkeitä. Muussa tapauksessa senkin puutteellisuuden tuntee lopuksi etulinjan jalkavaen mies, jonka hyväksi ei enää putoile edes sitä määrää omia ammuksia kuin aikaisemmin.

C. Suurtaistelun aikana luotavat torjumisedellytykset.

Vihollisen suurhyökkäyksen alkaessa alkaa myös puolustajalla sadonkorjuun aika. Nyt niitetään sitä, mikä on kylvetty. Kova todellisuus osoittaa ensinnäkin, tuleeko vihollisen hyökkäys jollekin tai joillekin portaille yllätyksenä ja vähitellen selviää, miten perusteelliset valmistelut ovat olleet. Ensimmäisenä alkaa näkyä, miten etulinja kestää tykistöhyökkäystä ja ilmapommituksia. Vähitellen taemas virtaavista tiedoista voi lukea, kuinka turvallisiksi miehet tuntevat itsensä korsuissaan. Varsin ikävää on, jos tässä turvallisuuden tilasta pitää puhua turvattomuudesta. Sille asialle ei silloin kuitenkaan enää voi mitään. Samoin alkaa selvitä toiselta puolen, miten suuriin toimenpiteisiin ylemmät portaat ryhtyvät. Periaatteena täytynee pitää, että jokainen komentaja ilmoittaa omantunnontarkasti tilanteen, mutta avun mankuminen ei saane tulla kysymykseen. Yleensäkin johtaa ajanmittaan mahdottomuuteen, jos tällaisessa tilanteessa otetaan se byrookraattinen kanta, että alainen kuitenkin pyytää liiaksi ja ellei hän esitä pyyntöä, josta sitten vielä voi tinkiä, niin ei tarvitse tehdä mitään. Suurhyökkäyksen aikana luotavia tärkeimpiä torjumisen edellytyksiä on siis kunkin portaan toimesta valppaasti suoritettu tilanteen seuraaminen ja sen nojalla ajoissa aloitetut vastatoimenpiteet. Tämä merkitsee suurtaistelussa oleville komentajille raskasta vastuuta. Jälkeenpäin kuitenkin punnitaan hänellä olleet tiedot, toimenpiteet, mihin hän ryhtyi lisätietojen saamiseksi, hänen menettelynsä – toimenpiteensä ja toimettomuutensa – eri vaiheissa sekä olisiko käytettävissä olevilla keinoilla ja mahdollisuuksilla saatu enemmän aikaan. Ja arvostelijat ovat tavattoman viisaita.

Komentajan henkilökohtainen käyminen edessä taistelun eri vaiheissa on sekä alaisten rohkaisun että omakohtaisen näkemisen vuoksi tärkeä torjunnan edellytys. Komppanian päällikön ja hänen alaistensa ollessa kyseessä se on välttämätöntä, mutta hautojen umpeutuminen vaikeuttaa sitä kovasti. Pataljoonan komentaja, jonka kaista on leveämpi, ei enää voine käydä muualla kuin jossakin polttopisteessä, jolloin hänelläkin on samat kulkuvaikeudet kuin nuoremmilla upseereilla. Rykmentin komentajan on liikuttava vielä pitempiä, siis enemmän aikaa vieviä matkoja ja sillä välin ehkä ilmenee seikkoja, jotka vaativat hänen oloaan komentopaikalla ja nopeata ratkaisua. Paljon riippuu siis siitä, onko aikaisemmin esitettyjä komentovaunuja käytettävissä vai ei. Jos rykmentissä on esikuntapäällikkö, komentaja voi vapaammin liikkua, mutta jos esikuntapäällikkö on jo tullut taistelukyvyttömäksi, on komentaja miltei sidottu komentopaikkaansa.

Joukkojen henki sekä johtajien lujuus, hermojensa hallitseminen ja taito vaikuttavat torjuntaan paljon, joskin, kuten edellä on jo esitetty, nykyaikaisessa suurtaistelussa materiaali voi ajoittain ja paikoittain kumota muut tekijät. Joukkojen perushenki riippuu monesta tekijästä, kuten aikaisemmin jo on esitetty, eikä sille tässä vaiheessa enää mitään voi. Tilapäisempiä heilahduksia suuntaan tai toiseen voi päällystö ja yksityiset muut henkilöt aikaansaada ja myös korjata.

Luottamus esimiehiin on tärkeä tekijä. Se ei miehistön osalta kyllä vaikuta niin paljon tulivalmisteluissa kuin niiden väliajoilla ja liikuntavaiheessa. Sellaisena kuin sota 1941–1944 Suomessa oli, pataljoonan komentaja oli erittäin, tarkoituksenmukaiseen työnjakoon verraten liian keskeinen henkilö ja yleensä häneen, mutta todella häneen saakka kantautui miehistön ja alipäällystön katse. Vastaisuudessa pitäisi kyllä nuorempaa päällystöä ajoissa tarpeeksi kouluttamalla saada osa pataljoonan komentajan taakasta siirrettyä komppaniain päälliköille. Silloin myös helpottuisi se kaikilta puolilta tuleva henkinen paine, joka nyt oli pataljoonan komentajan kestävä. Luottamus häneen oli tällaisissa oloissa joka tapauksessa joukon henkisen ryhdin tärkeimpiä edellytyksiä. Ylemmissä portaissa luottamus on pääasiassa upseerien luottamista toisiinsa.

Suurhyökkäyksen torjuminen riippuu paljon myös niistä taktillisista ratkaisuista, mitä sen kestäessä tehdään. Tällöinkin on muistettava suurtaistelun mitatakaava, siis että pahinkin painopiste on kuitenkin 2–3 km leveä. Puolustajan komppanian päälliköiden taktillisista ratkaisuista voi jossain tapauksessa jotain riippua, mutta yleensä varsin vähän. Miehistön hallitseminen, paikoillaan ja verraten koossa pysyttäminen muodostaa valtavasti tärkeämmän, joskin usein jo se ylivoimaisen tehtävän sille henkilölle, joka kulloinkin on komppanian päällikkönä. Ei ole suinkaan kiitollinen tehtävä ottaa tällaisissa oloissa komppanian päällikkyyttä varsinaisen päällikön tultua taisteluun kykenemättömäksi, mitä voidaan pitää normaalitapauksena hyökkäyksen painopisteen kohdalla. 8 komppanian päällikköä 14:sta ehti n. vuorokauden aikana kaatua tai haavoittua JR 1:stä 9–10.6.1944 ja nämä olivat melkein kaikki tärkeimpiä komppanian päälliköitä, siis kiväärikomppanioista. Johtajareservin taitava käyttö pataljoonan puitteissa on tärkeä, mutta tietojen puuttumisen tai myöhästymisen vuoksi vaikea tehtävä.

Pataljoonan komentajan ratkaisut ovat kokonaistilanteeseen enemmän vaikuttavia, mutta jos pataljoona on kokonaisuudessaan painopistealueella, on sen hallitseminen hyvin hankalaa ja taktikoiminen silloin kyseenalaista.

Hyökkääjän painopistealueella olevan puolustajan rykmentin komentajan reservi voi jo olla pahimman tulimyrskyn ulkopuolella, joten sitä voidaan vapaammin käyttää ja rykmentin komentajan ratkaisut voivat siis enemmän painaa vaa'assa, mutta rykmentin voimat kuluvat tällaisissa oloissa nopeasti, varsinkin jos on tehtävä vastahyökkäyksiä. Niinpä asiallisesti vasta yhtymien taktilliset tai strategiset vastavedot voivat oleellisesti vaikuttaa suurhyökkäyksen torjuntaan. Niitä on kuitenkin edellä jo epäsuorasti käsitelty.

Aikaisemmin on jo esitetty, kuinka paljon vaikuttavat ennen suurtaistelua luodut torjumisedellytykset ja että 2. maailmansodan aikana ei puolustajalla niitä riittävästi ollut torjumaan alkuiskua, vaikka kyllä sitten pysäyttämään hyökkäyksen, kun se oli jo menettänyt teränsä. Vasta kun välineistö on huomattavasti kehittyneempää kuin 1944 ja siis vasta kun puolustaja on saanut edes jossain määrin kiinni sen etumatkan, minkä hyökkääjä 2.maailmansodassa omasi, kannattaa yksityiskohtaisemmin harkita suurhyökkäyksen aikana luotavia torjumisedellytyksiä.

D. Loppusanat.

Edellä on koetettu syventyä nykyaikaisen suurhyökkäyksen syntyhistoriaan, sen suoritustapaan ja torjumisen edellytyksiin. 2.maailmansodassa kehitys kulki niin, että ensin toinen ja sitten toinen vihollispuoli oli välineistöltään ylivoimainen ja ylivoiman siirtyminen vuoden 1942 loppupuolella akselin puolelta yhdistyneille kansakunnille tapahtui niin nopeasti, että tasapainon aikaa ei ollut. Sen vuoksi aina oli toinen puoli kuvannollisesti sanoen käsityökannalla teollisuustuotantoa vastassa, mitä seikkaa vielä korosti se, että puolustusvälineistö ja -menetelmät olivat auttamattomasti hyökkäykseen verraten alakynnessä riippumatta siitä, kuka puolustautui. Suurhyökkäyksen torjuminen vaatii siis, äskeistä esimerkkiä käyttäen, käsityön kannalta luopumista ja tehdastuotantoon siirtymistä, siis puolustusmenetelmien ja -välineistön huomattavaa kehittämistä. Tällöin ovat suurimpia vaikeuksia, kerrattakoon se tässä vielä, nopean linnoittamisen huomattava edistäminen, valtavan tykistötulen ja ilmapommitusten – atomipommitkin huomioon ottaen – kestäminen, panssarintorjunnan nostaminen erikoistehtävästä kunkin yksikön yhdeksi päätehtäväksi, ilmatorjunta-aseistuksen lisääminen yhtä normaaliksi aseistukseksi kuin se, millä vastustetaan maan pinnalla kulkevia vihollisia, ja viestikysymyksen saattaminen sille asteelle, mille se Ameriikassa juuri

on siirtymässä eli siis että mistä autosta tahansa voi ottaa puhelun minne tahansa lähiseudulle. Nämä ovat peruskysymyksiä sine qua non.⁵ Tuntuu turhalta harrastella pieniä detaljeja, näperrellä niiden kimpussa ja koettaa kehittää niitä silloin, kun ratkaisevat seikat ovat entisellään. Tämän kauden tärkeimpiä tehtäviä sotilasalalla olisikin erottaa ydinkysymykset toisarvoisista ja saada suuret linjat selviksi. Vaikeimmat ja ratkaisevimmat tapahtumat ovat vihollisen suurhyökkäykset. Niiden torjumisen asettamat vaatimukset on asetettava määräävälle tilalle. Niistä riippuu sodan aikana koko sotavoimien menestys. Korpisodat, sissitoiminnot ja monet muut ovat hyviä, mutta ne eivät ratkaise sotia. Ei liene enää myöskään syytä uudistaa sitä virhettä, mikä aikanaan tehtiin, kun uskottiin, ettei puolustuslaitos kuitenkaan saa varoja tarpeeksi ja tämän nojalla tuomittiin julkisesti haihatteluksi ja teoretisoinniksi uusien aseiden, välineiden ja menettelytapojen harkinnat, mutta sitten, kun perushankintamäärärahat tulivat, ei valmistelujen puutteessa tiedetty, mitä piti hankkia, vaan määrärahat siirtyivät vuodesta toiseen sodan synkkien pilvien jo uhatessa. Samojen haihattelijoiden piti ehkä yhdessä illassa laatia hankintaohjelma, joka olisi vaatinut kuukausien harkinnat ja tulevien menettelytapojen vahvistamisen. Mennyt on mennyttä, mutta oppia siitä pitää ottaa. Niinpä olisi aina oleva selvillä jokin ihannejärjestely, ihanneaseistus ja ihannemenettelytavat johon todellisten mahdollisuuksien mukaan pyritään. Nyt on lähimmässä menneisyydessä paljon kokemusta. Tarvitaan sen muokkausta, rohkeata luovaa mielikuvitusta ja ennen kaikkea ymmärtämystä perusteellista tutkimustyötä kohtaan. Silloin paranevat myös suurhyökkäyksen torjumisedellytykset, joita edellisessä on koetettu tarkastella.

⁵ Lat. ehdoton edellytys (toim. huom.).

Maanpuolustuskorkeakoulu

PL 7, 00861 Helsinki
Suomi ▶ Finland

ISBN: 978-951-25-2371-9 (painettu)
ISBN: 978-951-25-2372-6 (verkkojulkaisu, PDF)